

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ДМИТРА КРЕМЕНЯ

В ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науково-методичний посібник

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На допомогу вчителеві

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ДМИТРА КРЕМЕНЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науково-методичний посібник

2023 рік Постановою Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022-2023 роках» від 17 грудня 2021 року № 1982-IX оголошено роком Дмитра Кременя. На допомогу вчителю науковці ЗІППО уклали електронний посібник «Вивчення творчості Дмитра Кременя в закладах загальної середньої освіти», де подали тематичні розробки уроків і позакласних заходів, проведених учителями області. Пропоновані матеріали покликані передати сутність творчого світу письменника, який став одним із найяскравіших і найпотужніших репрезентантів закарпатської й української культури.

Посібник створений для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, керівників закладів дошкільної та загальної середньої освіти, методичних служб, батьків, а також усіх зацікавлених осіб.

Рецензенти:

Ребрик Н. Й., завідувач кафедри теорії і методики професійної освіти та інноваційних технологій Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат філологічних наук;

Ходанич Л. П., доцент кафедри теорії і методики професійної освіти та інноваційних технологій Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

*Схвалено для використання в освітньому процесі
Науково-методичною радою
Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти
(Протокол № 4 від 16 червня 2023 року)*

© Тетяна Гнаткович, упорядкування, 2023

© Закарпатський інститут
післядипломної педагогічної освіти, 2023

Тетяна ГНАТКОВИЧ,
*завідувачка навчально-методичного
кабінету методики викладання
суспільно-гуманітарних
та художньо-естетичних дисциплін,
кандидатка педагогічних наук*

Оксана ОПАЧКО,
*методистка навчально-методичного
кабінету методики суспільно-гуманітарних
та художньо-естетичних дисциплін*

**МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ДМИТРА КРЕМЕНЯ
В 5-11 КЛАСАХ**

Література рідного краю відіграє важливу роль у розвитку компетентного читача, оскільки сприяє розумінню особливостей культурного, історичного та соціального контексту місця, де ми живемо, передає дух і настрої рідного краю, традиції та цінності місцевого населення, дає змогу побачити світ очима письменників, які народилися та виростили в краї, забезпечує розуміння життя та менталітету жителів окремого регіону, формує почуття національної свідомості.

Про значення рідної культури, традицій, мови для зміцнення національної ідентичності нагадує нам Іван Огієнко: «Бережи своє рідне, бережи, щоб не винародовитися, щоб не забути народу, з якого ти вийшов. Бережіть свою віру, звичаї, свою мову, і тим збережете національну істоту свою».

Одним із письменників Срібної Землі, що знаменував нове, модерне літературне Закарпаття, що до кінця свого життя був

відданий українській національній ідеї та культурі і втілював ці принципи у своїй творчості, є Дмитро Дмитрович Кремінь.

Дмитро Кремінь – відомий письменник, автор десятків художніх, публіцистичних і перекладних книг, сотень наукових, науково-популярних та публіцистичних статей, сценаріїв, п'яти сотень пісень, отримав з десяток літературних найвищих премій-відзнак, серед яких і Національна Шевченківська нагорода... Він – закарпатець, яким маємо пишатися і про якого повинна знати вся Україна, Європа, та що там Європа, – увесь світ! [1].

Дмитро Кремінь у поезіях висловлював патріотичні почуття та відтворював образи національної історії, виказуючи таким чином свою національну свідомість та любов до українського народу. Він гостро реагував на соціальні й політичні проблеми свого часу та зміни в українському суспільстві. Його поезія – свідчення ерудиції автора, вона відзначається високим мовним рівнем, філософічністю, вдумливістю. Саме в цих рисах творчості Дмитра Кременя проявляються поетична майстерність та внутрішня спрямованість на втілення своїх ідеалів у літературній формі.

Дмитро Кремінь – письменник, громадянин, якому боліло все. Він не закривався у мушлі Миколаїв – Закарпаття. Переймався Україною. Саме тому писав вірші найвищої художньої проби. Саме такі, що беруть у полон людські душі, приваблюючи не лише читачів, критиків, а й перекладачів багатьох країн світу.

Його творчості давали високу оцінку незабутні Іван Чендей та Петро Скунець, яким свого часу перепало, як і Дмитрові, за критику «соціалістичної дійсності».

Надзвичайно багато літературно-біографічних розвідок створили про Дмитра Кременя літературознавці-миколаївці, із якими переплелися стежки-дороги з 1975 року, куди був направлений за «розподілом»: Гаркуша Є., Ковалів Ю., Старовойт Л., Шуляр В., син Кремінь Т., кияни Дзюба І., Жулинський М., львів'янин Салига Т., Гужва В. з Покровська та ін. Плідно працюють над висвітленням його життєвого та літературного шляху, осмисленням ролі поета-лірика, поета-борця, поета-пророка, поета-патріота наші сучасні земляки-закарпатці: Тетяна Ліхтей, Олександра Ігнатович, Оксана Тиховська, Володимир Кришеник, Василь Густі, Марія Чендей-Трещак, Наталія Ребрик, Лідія та Петро Ходаничі, Петро Мідянка, Андрій Дурунда, Михайло Сирохман.

Метою нашої статті є ґрунтовніше дізнатися про видатного сина Срібної Землі, досягнути глибинно-чуттєвий духовно-поетичний досвід митця в контексті літературного краєзнавства, збагнути роль його багатовекторної творчості в українській літературі й тому широко популяризувати її на уроках літератури рідного краю.

Окрім того, вивчення творчості Дмитра Кременя на уроках літератури рідного краю має кілька важливих **аспектів**:

1. Відображення місцевої культури та історії. Багато творів Д. Кременя розповідають про життя, традиції й культуру Закарпаття – краю, де він народився; вони можуть принести учням/ученицям глибше розуміння своїх коренів, історії свого краю та його автентики.

2. Розвиток патріотичних почуттів. Через вивчення творів, присвячених рідному краю, відбувається формування національної свідомості, адже твори Дмитра Кременя відображають українську культуру, традиції та історію. Вони допомагають формувати національну свідомість учнів/учениць, підтримуючи в них почуття гордості за свій народ та бажання вивчати власну культуру.

3. Літературна цінність. Дмитро Кремень є визнаним українським письменником, який зробив значний внесок у сучасну українську літературу. Вивчення його творів допоможе учням/ученицям ознайомитися з художнім стилем, особливостями літературного мистецтва та темами, які порушує автор.

4. Розвиток мовленнєвих навичок. Твори Дмитра Кременя характеризуються високим мовним рівнем та художньою майстерністю, їх вивчення допоможе учням/ученицям розвивати свої мовленнєві навички, розширювати словниковий запас та вдосконалювати граматичні вміння.

5. Розширення світогляду. Твори Дмитра Кременя ставлять перед учнями важливі питання про сенс життя, моральні цінності, зв'язок людини з природою та світом, інші глибокі теми, які допомагають розширити світогляд учнів/учениць, розвивають критичне мислення та сприяють формуванню власної позиції.

6. Збагачення культурного досвіду. Вивчення творів Дмитра Кременя дозволяє учням ознайомитися з різними літературними жанрами та стилістичними прийомами; це збагачує їх культурний досвід і розуміння різних аспектів літератури.

Безперечно, творчість Дмитра Кременя є складною й багатогранною. Він був поетом, який володів великим духовним досвідом і використовував його у своїх творах, у яких можна знайти вплив багатьох літературних напрямків і періодів, починаючи від української поезії бароко й до модерних течій. Кремень вдало поєднував у своїх віршах елементи класичної літератури з сучасними постмодерністськими тенденціями. Його поезія характеризується високим рівнем майстерності, глибокою ерудицією та пошуками у сфері літературного експерименту. У творчості Дмитра Кременя також можна помітити постійну присутність біблійних мотивів, що надає поезії глибину та вічність. Поет уміло поєднував різні культурні впливи і створював своєрідний літературний світ, що збагачував українську поезію. Його творчість і досі залишається предметом досліджень та визнання української літературної спільноти.

Вивчення творчості Дмитра Кременя в 5–11 класах за тематичним принципом допоможе учням систематично ознайомитися з різними аспектами його творчості. У таблиці (додаток 1) запропоновано основні тематичні напрямки за класами та розділами відповідно до чинних програм 5–11 класів, під час опрацювання яких доцільним є вивчення творчості Дмитра Кременя.

Як можна працювати на уроках літератури з текстом художнього твору в 5–11 класах? Уже перед прочитанням твору задаємо учням/ученицям завдання, які активізують їх увагу. Насамперед, це робота із заголовком, яку можна поєднувати з передбаченням: «Що таке елегія?», «Чи можемо здогадатися про настрій вірша за допомогою заголовка?», «Про що може йтися у творі із такою назвою?» («Елегія на смерть оленятка», 5 клас); «Як ви гадаєте, що закликає автор берегти у цьому вірші? Навіщо це нам?» («Побережім!», 5 клас).

Використання **прийому передбачення** на уроках літератури сприяє формуванню активного читача, який не просто пасивно сприймає текст, а активно взаємодіє з ним, ставить запитання, робить припущення та аналізує. Це розвиває читацьку компетентність учнів/учениць, сприяє їхньому осмисленню прочитаного й розширює їхні аналітичні та творчі здібності.

Відтак ефективним прийомом є **«читання з передбаченням»**. Учитель вибирає з тексту кілька слів і пропонує учням на

основі їх аналізу «вгадати», про що йтиметься в тексті («Журавлина абетка» (5 клас): лайнер, журавель, аеродром, пташині гнізда, прогрес, безмежжя небес; «Сосновий бір» (5 клас): смола, сосна, бурштин, казка).

Вивчення етимології слів та їхнього вживання допомагає учням/ученицям розширити свій лексичний запас, розвивати чуттєвість до мовних явищ. Наприклад, уживання виразу «Мамчина пісня» замість «мамина» чи «матінчина» (поезія «Мамчина пісня», 6 клас) вказує на використання місцевого діалекту або народної мови, що є характерним для нашого регіону. Така форма слова «мамка» або «мамчина» може використовуватися в побутовому спілкуванні або художніх творах, щоб передати ніжність почуттів ліричного героя та місцевий колорит.

Так, постановка запитань у процесі читання є вагомим засобом активізації читацької уваги та заглиблення в текст. Формулювання запитань під час процесу читання спонукає ретельніше розглядати та аналізувати текст.

Формулювання відповіді на запитання «Про що цей твір?» безпосередньо після прочитання допомагає узагальнити основну ідею твору та зосередитися на його головному змісті. Це сприяє кращому розумінню та сприйняттю тексту.

Під час аналізу тексту можна використовувати «журналістські» запитання, такі як: «де?», «що?», «коли?», «чому?», «як?», «навіщо?», «чого?». Цей алгоритм запитань допомагає розширити аналіз причинно-наслідкових зв'язків у творі. Відповіді на ці запитання розкривають різні аспекти тексту та допомагають уявити себе в середовищі, описаному у творі.

Ось які «журналістські» запитання можна поставити під час вивчення поезії Д. Кременя «Чому ти, друже мій, поблід...» (6 клас):

- Що хотів автор сказати цим твором?
- Де відбуваються описані події?
- Коли (після яких душевних переживань) міг бути написаний вірш?
- Чому ліричний герой один над зламаним нарцисом?
- Як можна пояснити символізм квітки, згаданої у творі?
- Навіщо потрібна людині дружба?
- Чого навчає нас вірш?

Останні запитання є особливо важливими, оскільки привчають учня/ученицю спрямовувати увагу в процесі читання та після нього на самого себе.

Запитання можуть адресуватися героєві («Чому розлучаються друзі? Чи легко знайти нових друзів?»), самому собі («Чи є у мене справжні друзі? Чи однаково до мене ставляться друзі? А я до них?»).

Звичайно ж, не обійтися без звернення до запитань під час аналізу твору. Готуючи їх чи переадресовуючи цю роботу учням/ученицям, дбаємо, аби запитання націлювали на уважне прочитання тексту, увагу до деталей. Ось як це можна зробити під час вивчення поезії Д. Кременя «Голос із глибини» (7 клас):

1. До кого звертається автор у поезії?
2. Що його непокоїть?
3. Як ставиться ліричний герой до рідної землі? Зачитайте ці рядки.
4. Кого, на вашу думку, автор у поезії називає *холуями*?
5. Яку людину уособлює *барвінок*? А *будяк*?
6. Від імені кого написана поезія?
7. Що означають останні два рядки поезії:

Зовсім поряд – будяк і барвінок.

Так одвіку – барвінок, будяк...?

Звертаємося до цього прийому і після опрацювання навчального матеріалу:

➤ Чому батьки завжди чекають нас додому? («У небі весняному, голубому», 6 клас);

➤ Що заважає людям порозумітися між собою? («Ці рядки народились не вчора», 6 клас);

➤ Чи може правда змінюватися? («О предковічне слово правди!», 7 клас)

➤ Що пам'ятає кожна людина протягом усього життя? («Зичмовий малюнок», 7 клас).

Зв'язне висловлення з чіткою структурою за **методом ПРЕС** може бути використане для аналізу поезії Д. Кременя «Ледь шелестить вологими губами» у 7-му класі. Учні/учениці можуть побудувати висловлення «Як українці знаходять себе?» на основі запропонованої структури за такими початками речень: перше

речення «Я вважаю, що...», друге речення «Тому що...», третє речення «Наприклад...», четверте речення «Отже...». Використання методу ПРЕС допомагає структурувати аналіз та формувати зв'язні висловлення, відображаючи основні думки й аргументи.

Дискусія на тему «Кому нікуди відступати: природі чи людині?» під час вивчення поезії Д. Кременя «Олені сурмлять» у 8-му класі – цікаве й результативне завдання. Учні/учениці можуть працювати в парах або групах, обговорюючи аргументи та докази, які підтримують різні погляди на цю тему. Для організації дискусії пропонуємо використати такі етапи:

1. *Вступний етап.* Учитель вводить учнів у тему шляхом пояснення контексту поезії «Олені сурмлять» та формулює запитання «Кому нікуди відступати: природі чи людині?»

2. *Формулювання позицій.* Учні розподіляються на пари або групи, де кожна пара або група обирає позицію, яку вони будуть захищати в ході дискусії. Одна сторона може представляти природу, а інша – людину.

3. *Обговорення аргументів.* Учні обговорюють свої позиції та формулюють аргументи, що підтримують їхню думку. Вони можуть використовувати приклади з поезії, власний досвід, наукові дані тощо.

4. *Дебати.* Після обговорення аргументів учні можуть провести дебати, де представники кожної сторони висловлюють свої думки та намагаються переконати опонентів у правильності своєї позиції.

5. *Заклучення.* Після дебатів можна провести заключну дискусію, підбити підсумки та дійти спільних висновків щодо теми «Кому нікуди відступати: природі чи людині?».

Прийом «Незакінчене речення» є дієвим та ефективним на різних етапах уроку. Використовуючи цей прийом, учитель може стимулювати учнів/учениць до активного мислення, висловлювання своїх очікувань, побажань, аналізу та рефлексії. Ось декілька прикладів застосування прийому «Незакінчене речення» на різних етапах уроку:

На початку вивчення теми:

«Від знайомства з творчістю Д. Кременя я очікую...»

«Мої очікування від поезії Д. Кременя полягають у...»

Перед прочитанням твору:

«Я вважаю, поезія Д. Кременя буде цікавою, тому що...»

«Перед прочитанням поезії Д. Кременя мене цікавить...»

На етапі рефлексії:

«Після ознайомлення з поезією Д. Кременя «Лісова елегія» (8 клас) я відчув...»

«Мені зрозуміло, що в поезії Д. Кременя «І тінь трави...» мова йде про...»

Цей прийом допомагає створити простір для вираження особистих думок, почуттів та сприяє активній участі учнів/учениць у процесі вивчення та аналізу творів.

«Читання із зупинками» є ефективним методом вивчення складних для сприйняття творів, який допомагає учням/ученицям глибше розуміти текст й активно залучатися до його аналізу. Проілюструємо цей метод на прикладі поезії Дмитра Кременя «І мова Тараса...» (9 клас):

Перед прочитанням учитель запитує:

➤ Як ви гадаєте, про що може йтися у творі, який починається рядками «І мова Тараса, / І мова Франка...»?

Вислухавши учнів/учениць, він читає перший уривок, після чого запитує:

➤ Ким для ліричного героя є Тарас Шевченко та Іван Франко?

➤ Чи вдалося ліричному героєві реалізувати свою мрію?

➤ Як ви думаєте, чи легко йому було на шляху до здійснення мрії? У яких словах це виражено?

Після прослуховування наступного уривка:

➤ Які слова свідчать про актуальність Тараса Шевченка та Івана Франка у всі часи?

➤ Які образи використовує автор, протиставляючи ліричного героя класикам української літератури? Що вони означають?

Після останнього уривка:

➤ Як характеризує Д. Кремень твори поета-ліричного героя?

➤ Що пізнав у житті поет?

➤ Чи можемо ототожнювати в цьому випадку поета й ліричного героя?

Використання **прийому асоціювання** під час вивчення поезії Д. Кременя «Слово о „Слові...”» може бути цікавим та стимулювальним для учнів. Так, прослуховуючи поезію Д. Кременя «Слово о „Слові...» (9 клас), учні укладають асоціативний ряд до «Слова...»: поле, битва, неволя, туга, вірність.

Під час вивчення поезій Д. Кременя «Орська зоря» і «Фата фатуму» (9 клас), асоціації до поняття «Кобзарева доля» можуть відображати різні аспекти життя та творчості Тараса Шевченка. Нижче подано можливий приклад асоціативного ряду до поняття «Кобзарева доля»:

- Патріотизм
 - Свобода
 - Відданість Україні
 - Талант та творчість
 - Соціальна нерівність
- Каторжний табір
 - Політичне гоніння
 - Закріпачення та обмеження
 - Боротьба за правду та справедливість

Доречним у старших класах буде також звернення до таких **прийомів, як «керована уява»** у поєднанні з вільним письмом або написанням есе.

Просимо учнів/учениць, заплющивши очі, прослухати поезію, а потім відтворити почуте, побачене, відчуте в режимі «вільного письма»: не відриваючи ручки від аркуша паперу, не дбаючи про орфографію, пунктуацію, розбірливість, хай відтворюють свої відчуття. Відмінність між вільним письмом й есе полягає в мірі логічності викладу думок: від набору окремих слів (вільне письмо) до зв'язного тексту (есе).

Види робіт добираються таким чином, щоб максимально залучити до роботи не лише думку, а й почуття учнів/учениць. Ось як, наприклад, це можна зробити під час розгляду поезії Д. Кременя «Декабрист» (10 клас):

– Що ви відчули, коли читали поезію? – звертається вчитель до десятикласників. – Спробуйте висловити свої почуття кількома словами.

– А які картини побачили? (Тут звертаємося до пропагованого професором Г. Ключеком **методу «повільного читання»**: Перші слова поезії «поети помирають» викликають в уяві образ труни. Автор звертається до життєвого досвіду читача, й оскільки кожному з нас довелося в житті бувати на трагічному дійстві похорону, ми проймаємося сумним настроєм.

Але наступний рядок словами «придворні еполети», «покреслена цензура» змінює враження і викликає почуття обурення проти тих, які принижували людину правди – поета. Наступні рядки є очікуваними, бо в них засвідчується жорстока доля поета, і врешті – «дорога до острога», «сибірський тракт», «слова із крові й плоті», «серце спалене»).

– Із якими поняттями у вас асоціюється образ поета? (Правда, служіння людям, нескореність, самопожертва).

– Зверніть увагу на створені письменником епітети (придворні еполети, покреслені цензурою абзаци, судьба жорстока, муза строга, стежка до острога, сібірський тракт, серце спалене). З'ясуйте їхню роль у творі.

– Чи можна на основі аналізу вірша зробити висновок про головну місію поета? (Бути Людиною: людське обличчя – це характеристика поета в поезії). Це воля. У боротьбі за краще майбутнє вбачає поет сенс свого життя. І саме про це йдеться у рядках «І знов слова встають із крові й плоті / й на руки серце спалене беруть».

Для активізації роботи широко залучаємо **групову діяльність**. Наприклад, під час вивчення поезії Д. Кременя «Повернення Франка» (10 клас) учні/учениці діляться на дві групи, одна з яких на основі поезії, використовуючи цитати, описує долю поета, а інша – значення поета в житті народу.

Одним із посутніх прийомів роботи над художнім твором є **створення кольорового «портрета» поезії**. Основні елементи такого «портрета» можна виділити у вірші «Октави солодкого літа» (10 клас):

1. *Кольорова палітра*. Поезія наповнена яскравими образами та кольорами. Зустріч з природою в полі зелених трав і золотих отав, свічадо золотих ліхтарень, рожевий мрійний птах у золотих житах – усе це створює враження кольорового малюнка.

2. *Символіка природи*. Природа відображає стан душі поета. Вона є джерелом натхнення і спокою. Звуки бджіл, гудіння над полем, музика води – це символи гармонії і краси природи.

3. *Пошук сенсу*. Поет виражає свою незадоволеність сучасним світом і прагне повернутися до природи. Він шукає найчистіше джерело, щоб знайти спокій і врятувати свою душу від болю й бурі.

4. *Звукопис*. Вірш має ритмічну структуру та звукову гармонію. Повторення приголосних звуків (бджола, болі) та використання

музичних термінів (октави, орган, солодке інтермецо) створюють мелодійну атмосферу.

Цей кольоровий портрет поезії дозволяє учням пізнати красу природи та почути спів природи у творчості Дмитра Кременя.

Дискусійна сітка Алвермана може бути використана для обговорення вірша «Краяни» (10 клас) Дмитра Кременя. Її застосування сприяє виявленню різних точок зору та стимулює дискусію про основні мотиви твору. Пропонуємо приклад дискусійної сітки Алвермана для вірша «Краяни»:

Таблиця 1

Твердження	За	Проти	Нейтрально
Вірш передає тему еміграції та втрати рідного краю.			
Циганська скрипка та краянська торба є символами національної ідентичності.			
Поет відчуває ностальгію за своїм селом і співвідносить його з національним корінням.			
Вірш висловлює бажання повернутися до коренів і відновити українську національну самосвідомість.			
Автор звинувачує попередні покоління у виникненні українських історичних проблем.			
Вірш передає протиставлення між свободою (Канада, Гамерика) і репресіями (забуття, покарання).			

Дерев'яні церкви є символом традиційної української культури та національного духу.			
---	--	--	--

За цією дискусійною сіткою учні/учениці можуть провести обговорення вірша, обґрунтувати свої думки та підтримати їх прикладами з тексту. Також вони можуть висловити власні емоції та почуття, які викликає в них цей твір.

В 11 класі під час вивчення поезії Д. Кременя «Мотто» можна звернутися до **методу написання стилізації (власної творчої роботи)**, тобто свідомого наслідування формальних прикмет якогось стилю. Для написання стилізації вірша можна використати наступні прийоми:

1. Використання архаїчних слів та виразів, що надають тексту старовинний відтінок. Наприклад, «месія», «волхви», «вертеп», «глипає».

2. Використання старовинних імен: Ісус Христос, Ірод, що підкреслюють історичну атмосферу.

3. Використання поетичних образів і метафор, які є характерними для давніх легенд і релігійних оповідей. Наприклад, «зірки», «Галілея», «Карпати», «вертеп».

4. Використання повторів, що сприяють ритмічності та ліричному ефекту. Наприклад, «все ідуть і йдуть».

5. Використання незакінчених речень, що надають віршу додаткового емоційного забарвлення. Наприклад, «Хто вірить, не вірить...».

Для глибшого розуміння ідейно-тематичного змісту поезії Дмитра Кременя «Книга Буття чи Батія?» варто запропонувати одинадцятикласникам **прийом деталізації**. У цій поезії можна виділити кілька деталей, які допомагають створити образи та виразити задум поета. Наприклад:

1. «Златособорний Київ» – ця деталь викликає образ величного та розкішного Києва, натякаючи на його історичну та культурну значущість.

2. «Синя дніпровська вода» – таке описове зображення кольорових образів допомагає передати настрій та створити візуальні асоціації, викликає уявлення про красу і могутність Дніпра, а також нагадує про його присутність у культурі та житті України.

3. «Мова твоя, Україно, з подиху солов'їв» – це порівняння відтворює музичність та ніжність української мови, а також зв'язок між природою, людиною та культурою.

4. «Стане Книгою Слова» – цей образний зворот створює образ поезії як особливої форми вираження, яка може бути носієм історії та культурної спадщини.

5. Зіставлення машин і кіберординців із сестрами та дружинами підводить до думки про зіткнення традиційних цінностей із технологічним прогресом.

6. Опис живих персонажів, таких як «сестри, дружини» та «Матвієнко Ніна», додає конкретності та індивідуальності до поезії.

Ці деталізаційні елементи роблять поезію більш живою та конкретною, дозволяючи читачеві краще уявити зображену картину і зрозуміти почуття та ідеї, які передає автор.

У поезії Дмитра Кременя «Не зречуся життя, що було» (11 клас) місто і село представлені як дві різні реальності зі своїми характеристиками й значущістю.

Саме тому одинадцятикласникам доцільно буде запропонувати створити **кола Вена**, у яких відтворити основні риси міста і села, відображені в тексті такими елементами:

Місто:

- Поверх п'ятий, балкон, телефон, телевізор, мальована ванна – ці деталі створюють образ сучасного міського життя.
- Предковичний закон речовізму вказує на матеріальність і масовість міста.
- Зміна прописки та акцент на необхідності змінити себе відображають характер міста як місця постійного руху та змін.

Село:

- Верховинське село занурене у сиві тумани, що створює образ спокійного, природного середовища.
- Згадка про батька і маму, що асоціюється з родинними зв'язками та традиціями, які часто зберігаються в селі.
- Лікування душі полином і смереками символізує позитивний вплив природи на людину.

Спільне, що об'єднує місто і село:

- Думка про незнищенність і важливість міста і села, гір, долин і річок; вони є незабутніми та недоторканими.

• І місто, і село відіграють значущу роль у формуванні особистості та національної ідентичності автора.

Творчі завдання на уроках літератури відіграють важливу роль у розвитку творчого мислення, літературної компетентності та аналітичних навичок учнів/учениць. Вони сприяють глибшому розумінню літературних творів та розвитку критичного мислення. Пропонуємо тематику творчих завдань за поезією Дмитра Кременя «Богиня» (11 клас):

1. Портрет божественної жінки (поетичний опис і образ божественної жінки, що викликає пошану й захоплення).

2. Краса та велич жінки (унікальна краса та велич божественної жінки, виявити, у чому її неперевершеність).

3. Символізм жінки (вивчення символіки та міфологічних асоціацій, пов'язаних із жінкою-богинею, її значенням і впливом на культуру та суспільство).

4. Роль жінки в минулому і в сучасності (аналіз ролі жінки як божественної істоти в минулому та порівняння його з її роллю в сучасному суспільстві).

5. У чому сила та незалежність жінки (дослідження сили, незалежності та вольових якостей божественної жінки, її здатності впливати на світ навколо себе).

6. Краса внутрішня та зовнішня (аналіз внутрішньої та зовнішньої краси божественної жінки, їх взаємозв'язку та значення у створенні гармонії).

7. Жіноча сутність (розкрити тему жіночої сутності через образ божественної жінки, її сили, чуттєвості та мудрості).

«Почуття національної причетності, здоровий гонір і творча небайдужість, миттєва поетична реакція на час, незаангажованість і ерудиція – відмітні ознаки поетичної творчості Дмитра Кременя», – слушно зауважує Наталія Ребрик у книзі «Сейсмограф вічності» [1]. Справді, творчість Дмитра Кременя відзначається поєднанням патріотизму, критичного погляду на суспільство і виразної поетичної майстерності. Його поезія викликає відгук у серцях читачів, спонукаючи до роздумів та обговорень.

Література – скарбниця духовності. Література рідного краю – джерело формування загальнолюдських, національно-патріотичних цінностей особистості та творення активного читача. Робота зі словом, високохудожнім, досконалим, спрямованим на пізнан-

ня свого – рідного, наворачтає душу дитини до досягнення краєзнавчо-культурних традицій, поглиблює шану до життя і творчості митців краю, допомагає учням розвивати навички критичного мислення, розуміння тексту та самовираження.

Форми та методи, запропоновані у статті, сприятимуть формуванню активного підходу до читання та розуміння творчості Дмитра Кременя, розвиватимуть творчість та самовираження учнів/учениць. Вони створюватимуть можливості для особистісного розвитку вихованців, стимулюватимуть до зацікавленості літературою рідного краю та розвитку абсолютних моральних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ребрик Наталія. Сейсмограф вічності. Життєві і творчі вертепи Дмитра Кременя. Ужгород. Історичний клуб «Красне Поле», 2021. 104 с.

2. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Яценко Т. О., Качак Т.Б., Кизилова В. В., Пахаренко В. І., Дячок С. О., Овдійчук Л. М., Слижук О. А., Макаренко В. М., Тригуб І. А.) від 12.07.2021 № 795. Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/ukrains-ka-literatura/>

3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: українська мова; українська література 5-9 класи – К. Видавничий дім «Освіта», 2017. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

4. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи (рівень стандарту) Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

5. Фасоля А. М. Прийоми роботи з текстом художнього твору на уроках української літератури у 5–7 класах. У кн.: Великий учитель свого народу. Вивчення творчості Уласа Самчука в середній школі (7-8; 10-11 класи) [Текст] : посібник для вчителів, учнів, студентів / А. М. Фасоля. Тернопіль: Богдан, 2000. 96 с.

6. Кремінь Д. Мовчання волхвів. – Ужгород, 2023. 440 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Вивчення творчості Дмитра Кременя в 5-11 класах, побудоване за тематичним принципом

№ з/п	Клас	Розділ (автор), що вивчається за програмою	Поезії Дмитра Кременя, рекомендовані для вивчення	Тематичне Обґрунтування
1.	5 клас	«Рідна природа»	«Елегія на смерть оленятка», «Побережім!», «Сосновий бір», «Журавлина абетка»	Оспівування краси природи, тема екології, морально-етична проблематика
2.	6 клас	«Романтика пригод і фантастики»	«Мамчина пісня», «У небі весняному, голубому», «Чому ти, друже мій, поблід», «Ці рядки народились не вчора»	Роль сім'ї у формуванні життєвих переконань людини, стосунки між різними поколіннями, проблема дружби й обов'язку
3.	7 клас	«Ми – українці»	«Голос із глибини», «Зимовий малюнок», «Ледь шелестить вологими губами», «О предковічне слово правди!»	Патріотичні почуття, найвищі духовні цінності в них, ідеї гуманізму та історичної пам'яті
4.	8 клас	«Світ української поезії»	«І мова Тараса...», «І тінь трави, що падає у ноги», «Лісова елегія», «Олені сурмлять»	Роль митця в суспільстві, ідея бережливого ставлення до природи
5.	9 клас	«Давня література»	«Слово о „Слові...”»	Повага до історичного минулого українського народу, його культурних пам'яток
		«Нова українська література» (творчість І. Котляревського)	«І чавунні гармати...»	Формування активної життєвої позиції, вміння відстоювати людську гідність

		«Література українського романтизму» (творчість Т. Шевченка)	«Орська зоря», «Фата фатуму»	Усвідомлення винятково великого значення Тараса Шевченка – гордості України
6.	10 клас	«Титан духу і думки» (творчість І. Франка)	«Декабрист», «Повернення Івана Франка»	Значення поета у пробудженні національної свідомості
		«Модерна українська проза» (творчість М. Коцюбинського)	«Октави солодкого літа»	Проблеми душевної рівноваги, повноцінного життя, розкриття внутрішнього стану людини
		Творчість В. Стефаника	«Краяни»	Ідея нерозривної єдності людини з рідною землею
7.	11 клас	«Перлини західноукраїнської літератури» (творчість Б.-І. Антонича)	«Мотто»	Життєствердність, метафоричність і міфологізм поезій; екзотика карпатського краю в контексті вселюдських мотивів
		«Митець і суспільство» (творчість Л. Костенко)	«Книга Буття чи Батія?», «Не зречуся життя, що було» «Богиня»	Ліричні роздуми про значення мови та рідного краю в житті людини. Потреба наповнювати життя прекрасним

**ТЕКСТИ
5 КЛАС**

ЕЛЕГІЯ НА СМЕРТЬ ОЛЕНЯТКА

Я читаю цю дивну хроніку,
Я пригадую це щодня.
На узліссі, залите кров'ю,
Бистроноге лежить оленя.
Хто ходив, хто красу тут нищив?
Хто мале оленятко вбив?
На красу цю, підстрелену нишком,
Хтось націлив тупий об'єктив.
Не наснитись таке, не наснитись,
Та болить у мені і живе,
Як у лісі старім олениця
Трубним гласом дитятко зве.
За туманами – перевали.
Звізди падають у траву...
Тут мене, як оленя, вбивали.
Промахнулися. Я живу.
Та природа не може простити,
І природа повік не простить
І струнке оленятко убите,
І крилату розстріляну мить.

* * *

Побережій!
Тобі й мені
дерева ці на узбережжі,
цих скель високих древні вежі
вже не архаїка, о ні!
Залиш екзотику чужим,
які тут не бували зроду.
А ми цей степ, цю землю й воду,
цей зірний світ – побережій.

Побережім, допоки є
те, що справіку тут бувало.
Бо нам зосталось ой як мало,
бо нині ой як мало є.
У нашій осені, зимі
хай не живуть модерні дурні.
Вони в позиченім культурні,
вони ж архаїка самі.
Що їм печалі і роки,
у кого замість серця гвинтик...
А з нас і світ болючий виник,
і з нами зникне на віки.

Побережім!
Цей часоліт
і тополиний дрібен листик...
Хтось відкопає скіфський списик,
і цим возрадується світ.
Ми – скіфи? Ми – єства земні.
А десь – пророк... Але, до речі,
все, що не мовили предтечі,
нащадки мовлять і самі...

ЖУРАВЛИНА АБЕТКА

Ночі місячно-голубої
Отака вона, наша земля, –
Злітна смуга добра і любові,
Злітна –
 лайнера і журавля.
Десь вони під пронизливим місяцем,
Журавель і суворий пілот.
Хто кому з них поступиться місцем,
Плоть залізна чи трепетна плоть?
Хто з них виживе в цьому огромі
У безмежжя задивлених міст?
Чи роздолля аеродромів,

Чи мізерність пташиних гнізд?
Світом атомним, полем полинним
Марширує невтомний прогрес.
Так чому ж за крилом журавлиним
Затужило безмежжя небес?
Води й трави озвалися хором,
Розбудивши небесний причал:
– Не заглушуйте, люди, мотором
Журавлину небесну печаль...
І розкраяно темінь безкраю,
Ніч пташиної самоти...
Літаки не чекають, журавлю.
Літаки – зачекають... Лети!

СОСНОВИЙ БІР

Як часто, за суєтністю і болем,
Із пір недавніх і з далеких пір
Так сумував я за сосновим бором,
Що рідним став мені сосновий бір.

Та все ж сюди приходив я нечасто.
Але, коли не міг я не прийти,
То сонце, як бурштинове свічадо,
Поглянуло на мене з висоти.
Сосновий бір!
Ти казка ідилічна!
Смола на землю скапує, як віск.
І ця сосна, і ця земля – невічна,
І в глибині землі планетна вісь.
Та я дивлюсь на світ, мов увостаннє.
Бо ця земля красива і мала.
І ця смола бурштином не зістане.
Не встигне... В землю скапує смола...

6 КЛАС

МАМЧИНА ПІСНЯ

Ясени і дуби з яворами...
Де, коли вони, звідки вони?
І заклечані тесані брами –
ти їх, пам'яте, не вини.
...Босі ноги мої ступали
по колючій, по свіжій стерні.
Повертається пам'ять, пам'ять,
а життя не вертається, ні.
...Гнали хмари по оболоні,
в серпні сивіла сіножать.
А здавалося, білі коні
синім полем за море біжать.
...Білий полудень. Жовтий серпанок.
Я, маленький, од спеки затерп.
Подає мені мати дзбанок,
відіклавши розпечений серп.
Жито, житечко, ти наша доля
у первинній колгоспній порі.
Та замало в селі моїм поля,
тільки гори, гора на горі.
Мамко, мамко, із цими руками
і земля кам'яниста жива,
бо ж на камені, чорнім камені –
не жива.
Бо ж на камені –
ані кореня.
Бо ж на камені –
не пожнеш...
«Чорна гора не орана,
лиш кулями засіяна...»
Засіяна... все ж.
Переболено. Пережито.
Переплакано сліз гірких.
Та живу і жнивую, як жито
на розораних схилах гірських.

І сльоза материнська гірка мені.
І в сльози тої очі сумні.
І трава не зростає на камені
по мені...

* * *

У небі весняному, голубому
Спів жайворонка спалахнув і згас.
Ходімо, подорожнику, додому,
Де ждуть із мандрів батько й мати нас.
Летять, летять слова їх за вітрами,
І привидами мовкнуть явори.
Та в голубій, у цій блакитній брамі
Ячать скрипки весільні, як вітри.

* * *

...Чому ти, друже мій, поблід
У цім столичному готелі?
Ти ж красень був, ти красень є,
Ти був, ти є від мене дужчим.
Як серце сплакалось твоє
За проминулим і минущим!
Все і тепер, як і колись,
Як у минулому сторіччі...
І нам, зустрівшись, розійтись
Так, як розходяться зустрічні.
Я вслід тобі не посміюсь.
Гіркий мій сміх з моїх ілюзій.

І я з тобою розстаюсь.
І я іду шукати друзів.
Але немає давніх втіх.
І щось із пам'яттю стається.
Я в пам'яті шукаю їх,

Та їх і там не застається,
Коли приходиш і стоїш
У дверях, часе розуміння,
Як навіть друзям не простиш
Їх тихого зоднаковіння.
Музейна тиша цих годин,
Як раниш ти новітнім смыслом!
...Один
стою над зламаним нарцисом.

* * *

Ці рядки народились не вчора
У холодних зимових степах.
Не кажи, що природа сувора.
Не кажи, що природа сліпа.
Понад нами зоря-зоряниця.
Але скільки снігів між людьми!
Чи не з того і плаче криниця
Грозовими, як небо, слізьми.

7 КЛАС

ГОЛОС ІЗ ГЛИБИНИ

Я ізнову цю землю цілую –
Дорога мені твердь всеземна.
Ну, а ти, марновірний холую?
Де вітчизна твоя? Де вона?
На земних всепланетних вокзалах
Пасажири всеможних епох...
Чи ж одна пуповина в'язала
Із гіркою землею обох?
Хто герой із нас, хто – самовбивця?
Нам однаково сонце сія.
Я розбився, а ти – оступився....
Та невже в цьому істина вся?

Полюбив я цю твердь всеземную,
Щоб проглянути в ній висоту...
От і знов я цю землю цілую,
І барвінком – крізь землю – росту.
Хто із нас народився, хто виник, –
Неможливо це знати ніяк...

Зовсім поряд – будяк і барвінок.
Так одвіку – барвінок, будяк...

ЗИМОВИЙ МАЛЮНОК

Нам пам'ятати це довіку.
Нам не забути на віку.
Зимовий вітер хилить вільху
На скуту кригою ріку.
Її то вигини, то злами
Тамують біль і ніжну суть...
Але далеко криголами –
Вони в Антарктиці пливуть.
Село зійшлося над рікою.
Схилилось небо до ріки...
Здається так: сягни рукою, –
І задзвенять у ній зірки.
І, мов органна суть собору,
Землі співання неземне.
Воно єднає із собою
Мене й тебе, тебе й мене.
Нам пам'ятати це довіку,
Нам не забути на віку
Цей вечір, і село, і вільху,
Цю музику і цю ріку.
Вони із сутінню зілються
В екстазі болю і краси.
...Ніколи ворогу й падлюці
Ти землю цю не віддаси.
І мить зимова не лякає
У мить осяяння гірку.

І жінка стомлена лягає
Тобі на стомлену щоку.

* * *

Ледь шелестить вологими губами
В колодязі глибокому вода.
Серпнева ніч схиляється над нами,
Зірками в душу небо загляда.

О, ноче України! Ми самі
Себе шукаєм, задивившись вгору,
Де все вже є в небесному письмі –
Літа війни, терору й людомору.
Але не цим і ми, і світ стоїть,
І ми не діти цвинтарної саги.
І сяйво йде із світлових століть,
Немов небесні корогви і стяги.

Яке високе небо уночі!
Мов авта на Хрещатику – світила.
Сузір'я підбери собі і мчи
На Банкову свою небесну, мила.
Це ж так у нас: окраїнна земля,
То половці, то Русь, то печеніги.
Вертаємось – і зорями поля,
А лоціями – Велесові книги.
То мчить по нас то Січ, а то орда,
Чумацький Віз гуркоче понад нами.
І ледь шепоче білими губами
У Сиваші солоному вода...

* * *

О предковічне слово правди!
Тобі долати вічну фальш.

Зненацька вибухнули трави,
і – не витримує асфальт.
Трава у місті кам'яному,
трава у світі кам'яниць,
хоч під колесами потому
траві лежати горілиць.
Трава – сезонна...
Правд сезонних
нема, і в цім найвища суть.

Та суть і в тім, що на газонах
траву рівняють і стрижуть.

8 КЛАС

* * *

І мова Тараса,
І мова Франка...
Я також старався:
– Ні дня без рядка!
Щасливо писалось
І довго жилось.
І дещо зосталось.
І трішки збулось.
Мене не купили
Ні слава, ні гріш...
І все ж не кумири,
І все-таки вірш!
...Прийшов я у старість,
І бачив не раз:
По смерті zostались
Франко і Тарас.
Естрадні софіти,
І соло, і хор.
А ми – неофіти,
Й гряде Командор.

І строфи залізні,
І крик до зірок.
А сльози ці пізні,
І пізній рядок.
Неслави і слави
Пізнав ти, поет,
І пізній –
З уяви
Автопортрет...

* * *

І тінь трави, що падає у ноги,
і трави, що виприскують з-під ніг,
перейдені і пройдені дороги
вкриває білий і веселий сніг.
Собі легкого щастя не бажаймо,
Допоки є ми в світлій цій порі...

А смуток наш хай висміють безжально
хоч ці оптимістичні снігурі.
Та повесні...
Тоді без остороги
Землі вклонись, а квітку – не зірви.

І тінь трави впаде тобі у ноги.
І тінь твоя впаде до ніг трави.

ЛІСОВА ЕЛЕГІЯ

Федору Зубаничу

У небі місяць – як підкова...
І вартувала ватажка
у лісі хатка лісникова
і літня тиша сторожка.
Гей, синя нічка на Купала!

А я і досі нею сню,
як мавка травами ступала
на клич купальського вогню.
То засміється, то затужить,
роса-сльоза впаде з-під вій.

...Про що замислився ти, друже,
у древній хатці лісовій?
Прадавня казка полонини,
світ, знаний кимось із книжок...
Але приходив до хатини
блакитний олень-ватажок.
За ним
лиш гомін у діброві...
І все ж зтямив ти чи ні,
той незабутній гордий профіль,
печальний профіль у вікні?
А все ж він був, не міг не бути!
Ми втрюх були, як ватажки,
і де лягли людські маршрути,
там пролягли його стежки.
Чи відсурмили, відборолись,
і наш годинник зупинивсь?
І вже не сяйво – тільки полиск,
і не колисок, а рушниць?

Природонько!
Не хочу стати
я звищ природи в тій біді,
де лідер людства – як у стаді
чи в славнозвісній череді.
Природонько,
ти прагнеш чуда,
ти не колиска й не гарем...
Та як у пострілах почути
твій плач і клич твоїх сурем?
Із нетрищ осені,
зі штолень

нічних, немов Аджимушкai,
я до галяв біжу, мов олень,
а ти, мій оленю, прощай.
Допоки землю безборонну
довкола бачу наяву,
то я займаю оборону.
Жорстоку. Люту. Кругову!

ОЛЕНІ СУРМЛЯТЬ

Сурмлять осінні олені у горах.
Летить луна їх до великих міст...
Так, олениці люблять надто гордих,
І в цім, і в цім сурем осінніх зміст.
Сурмлять осінні олені...
А може,
Сурмить природа, що вона – жива?
Стоїть смерека, горда і вельможна,
Хоч їй у ноги падає трава.
Природо, ти не терпиш упокорень:
Є легкі втрати, є – болючий звих...
Я олень сам, занадто гордий олень,
Щоб до поразок, о природо, звик.
Я шумовиння дум своїх нехитре
Приніс твоїм лісам, вони не сплять...

Але мені кохана каже:
– Митре!
Ти чуєш, любий, олені сурмлять!
Так, олені сурмлять. Сурмлять Карпати.
Уперше я замислився і сам,
Що нікуди природі відступати,
Що нікуди вже відступати нам.
Відстрілу мить, іще ти не минула,
Любові мить...
Вона в природі є.
Крізь браконьєрства, крізь рушничні дула

Природа людям руку подає.
А олені кохають, як і люди.
Вони шукають не словесних втіх.
Сурмлять осінні олені, бо люблять,
І нам іти ще до любові їх.
Я розумію, мила: був я гордим.
Ти розумієш, як тебе люблю...

Сурмлять осінні олені у горах,
А я – прощання з оленем сурмлю!

9 КЛАС

СЛОВО О «СЛОВІ..»

Володимиру Затуливітру

Синій обрій.
Дерева і дині.
Синє поле. І небо. Й імла.
На притомлені крила пташині
вечорова задума лягла.
Серце прагне величного слова,
прагне вчути задуму палку,
бо щезають слова, як полова,
перед величчю «слів о полку».
Та пігмеями стали буй-тури,
бо замного у світі нездар:
половецькі князі кон'юнктури
і дрібненька орда літ-хазар.
Так і я свої рани не гою,
і з полону не вирвусь ніяк.
І не кличе Овлур за рікою,
і в очу мені Гзак і Кончак.
Але збивши підкови в полоні,
наші коники нас лише ждуть.
Над Сулою летять комонні.
Над Сулою бори гудуть.

Не над смутком і попелом згарищ,
а над мирним спокоєм села
ти стоїш непорушно, і мариш,
над рікою, що зветься Сула.
Над Путивлем, над обрієм синім,
Ярославно, не плач і не квиль...

Одинокий, пропахлий бензином,
при дорозі підвівся ковил.

* * *

І чавунні гармати,
І камінні фортеці...
Треба порох тримати
Сухим і в безпеці.
А коли небезпека –
Ніби зашморг на виї,
Що там вітер і спека
Та народні витії?
За залізним забралом
Бій спалахує хмизом –
З Низом і Евріалом,
Евріалом і Низом.
З нами Діва Обида,
Реставрована фреска.
Але ще й «Енеїда»,
Травестійно-бурлескна.
І знімає утому
Світло рідного дому.
Ти стоїш над землею,
Український Енею!
Ах, у чистому полі
Я давно уже вмер би,
Та високі тополі,
Та похилені верби...

ОРСЬКА ЗОРЯ

Тут, на річці Орі, у степу а чи у полі,
де в солдатській шинельці проходив Тарас,
як же хочеться й нам Кобзареві долі,
коли доля, мов паня, улещує нас.
...Ось ти в орським готелі здригаєшся раптом.
Мов тебе, – ти учора ще був на коні! –
оренбурзьким чи орським,
а каторжним трактом
вже помчали
жандармські
стрімкі
вороні!
Як це мариться знов, і таким недалеким...
Мерехтять
над тобою
небесні світи.
Але ти, а не він, уяви над Ілеком,
і старий гайдамака в кайданах – це ти.
Як далеко від генія до боягуза!
Закріпачило й нас животіння земне.
Лиш вона не кріпачка, замучена муза,
і, мов та Катерина, підпанків кляне.
Ах, я маю усе, що належить людині.
Та повік не домчати мені в Кобзарі.
Бо не кожен Кобзар на моїй Україні.
Був єдиний – в солдатах, на річці Орі...

ФАТА ФАТУМУ

Музики не стомилися. І так
Іще танцюють молоді і гості,
Що на оцім дніпровським перевозі
І пліт, здається, пуститься в гопак.
І Ладо Костомарова привітна,
І сам боярин геть не жмуристь віч.

Пливе Шевченко. З ним пливуть «Три літа».
Огненні три. А десять літ – навстріч.
І білий день зів'яне, наче квітка.
І б'є арешт по конях вороних.
І зазирне у каземат лелітка,
Та вже нема союзників твоїх.
По хвилях попливли б вони, «Три лита».
Та що, о що, поете, ти без них?

10 клас

ДЕКАБРИСТ

Поети помирають без сенсацій.
І все ж крізь блиск придворних еполет
з покреслених цензурою абзаців
людське обличчя просяйне: поет.
Судьба жорстока,
муза – надто строга.
Ну що ж, не геній ти, нехай і так.
Але чому ця стежка – до острога,
а поза нею ще й сибірський тракт?
І знов слова встають із крові й плоті
й на руки серце спалене беруть.

Б'ють барабани на Сенатській площі.
Горить свіча у млі сибірських руд.

ПОВЕРНЕННЯ ІВАНА ФРАНКА

Поетів не оплакують.
Вони
ще за життя оплакані доволі.
Вони ізгої, та вони сини
свого народу і своєї долі.
Життя і смерть, –

хіба це дивина –
на грані бути? Граней справді досить,
як цвинтарна страшна самотина,
бридуще над тобою заголосить.
А щодо смерті? Вік живи й роби,
аж поки прах потягнуть до музею,
і аравійських дюн пласкі горби
тобі у ноги упадуть, Мойсею?
І вздриш у хмарах –
символом скорбот –
парсуну, чи диявольську, чи божу...
А твій народ, Мойсею, твій народ –
«як паралітик той, на роздорожжю».
Усе так є. Усе сумне, земне.
Та над шпилями стародавніх готик
зійде твій дух, і дух твій просяйне,
його не замуруєш в анекдотик.
І чорнота, й сліпа самотина
твоє ім'я собі на карб запише.
Якби з'явивсь на сповідь сатана,
було б і помирати веселіше.
А тут – схитнуться люди, як ріка.
А тут – людське шалене муравлище.

Але немає місця для Франка,
і браму зачиняє кладовище.
Та цвинтарного суму не минуть.
І сум роздався на усю планету.
Чужу йому сорочку одягнуть,
сорочку з пліч сусідових – поету.
Жалобна обривається струна.
Пливе, пливе, пливе його труна.
І вже не властен бог, ні сатана
тепер над ним у цім фіналі драми.
Він із могили зводиться, встає.
Мойсей проходить мури, пусти, брами...

І каменяря о чорні скали б'є!

ОКТАВИ СОЛОДКОГО ЛІТА

Із міста, де витає дух кав'ярень,
І де парфумів млосний дух витав,
Іди в поля, мій смутку дум і марень,
До трав зелених, золотих отав.
Нехай свічадо золотих ліхтарень
Засвітиться прощанням, як ти ждав.
І все довкола наче дивний сон.
Співає квітка. Тане горизонт.

Цей горизонт – навпроти, а не проти.
Цей горизонт – і знахідка, і суть.
А ми тепер, чим далі від природи,
Собі природу хочемо вернуть.
На ясні зорі і на тихі води
Стелись мені до горизонту, путь.
І хай рожевий, наче мрія, птах,
Мені співає в золотих житах.

Співає все – і сонячне проміння,
Що в лад музичний з травами лягло.
Відро співає, впавши на цямриння,
Вода співає і п'янке зело.
Моє життя, моє палке уміння –
Шукати найчистіше джерело.
Шукати й знати, що його знайдеш.
І меж немає нам. Немає меж.

Опівдні. Як гуде бджола над полем.
Немов орган – суремний гул бджоли.

Солодке інтермецо понад болем
І спокоєм – боли мені, боли!
Не дай заснуть моїй душі ніколи,
Співай і плач над тінню ковили,
Де спів бджоли немов найвищий лік,
Солодкий лік у цей буремний вік...

КРАЯНИ

Заплакана скрипка циганська
Знов чардаш награв мені.
Заплатана торба краянська
Майне у чужій стороні.
І стану в задумі, й згадаю
Моє смерекове село.
З якого далекого краю?
Куди ти із торбою, хло'?
Куди ви з торбинками, хлопцї,
Краяни мої і брати?
На всіх перехрестях Європи
Бесаги й крисані знайти.
Мов щойно віднайдене плем'я,
Мов негрів іще не було...
І я опечалюся, лем я
Почую забуте вже: хло'?
А може, це божя провина?
А може, вина поколінь.
Що знову встає Україна,
І встати не може з колін?
І хочеться знову жандарма
І пендрика (мало було!)
Торби з постолами і ярма,
Й сибіри чекають 'тя, хло'!
І замість Канад і Гамерик,
І замість вальяжних Європ,
І замість плачів та істерик! –
(Проциндрив історію хлоп!)
Ізнов забуттям покарають,
Зженуть, як худобу, в хліви...
Ти глянь: наші душі палають,
Немов дерев'яні церкви...

11 клас

МОТТО

– Месія народився,
Ісус Христос!

До перших зірок веселився
Незнаний хтось.

Хто вірить, не вірить...
Такі діла.
Хижо глипає Ірод
Із-за вола.

В Галілеї – спів,
У Карпатах – зима.
А стареньких волхвів
У вертепі нема.
Вже звістили ви
Золотую путь.
А старі волхви
Все ідуть і йдуть...

* * *

Книга Буття чи Батия?
Літ Золота Орда.
Злотособорний Київ,
Синя дніпровська вода.

Нас підкорили машини?
Ми підкорили їх?
І – ні сестри, ні дружини:
Кібер-ординців сміх.

Нас обирає кібер?
Не велезначний вибір!

Літа мої і зими,
Скільки б не стало літ,
Доти живі усі ми,
Доки живий цей світ.
Доки простори відкриті
Птахові й кораблю.
Доки на цьому світі
Я ще цей світ люблю.
Доки...
А справді, доки
Сіятиме жалі
Найласкавіший дотик
Мови моєї землі.
Мова твоя, Україно,
З подиху солов'їв.
Мова моя солов'їна –
З присмерку Соловків.
Мову мою і землю
Я відкриваю знов.
Як її відокремлю
Від усесвітніх мов,
Мука моя й основа...
Тільки на все життя
Стане Книгою Слова
Книга твого Буття, –
Доки простори відкриті
Птахові й кораблю,
Доки на цьому світі
Я ще цей світ люблю.
Доки Софія і Київ.
Доки біля Дніпра
Ані нового Батия,
Ані його шатра,
Доки ще Україна
Словом святим жива,
І Матвієнко Ніна –
Янгол земний –
Співа!

* * *

Не зречуся життя, що було.
Не забув голос батька і мами.
На моє верховинське село
опускаються сиві тумани.
Встану вдосвіта: піють півні.
Озираю порожню квартиру.
І минулого тіні сумні
у душі постають потаймиру.
Там узимку б'є хуга крильми.
Там сніги по бескеттях у квітні...
Богом прокляті та людьми,
все це нині місця заповідні.
Був мій пращур по хащах тать –
з пухової не встане постелі.
Лиш за ним громовиці летять,
лиш за ним гудуть ломискелі.
Поверх п'ятий. Балкон. Телефон.
Телевізор. Мальована ванна.
От і все. Предковічний закон
речовізму. А далеч туманна,
а це небо, таке голубе,
під життям не підводячи ризику,
наче мовить: змінити себе –
то не досить змінити прописку.
Я прописаний в тому краю,
де бували і скіфи, і греки.
Неокрадену душу мою
лікували полин і смереки.
Пісня й доля – усе це моє.
Степ і гори – земля ця єдина.

Їх не вкрати, якщо вони є.
Їх не вкрати, якщо ти – людина.

Часе атома, з нами гряди.
І яка б не судилася доля,

на часи Золотої Орди
прийде час Куликового поля.
Буде місто, пребуде село.
І долини. І гори. І ріки.
І життя, що пройшло, що було –
незнищенне вовіки!

БОГИНЯ

На неї оглядалися – богиня,
Бо так вона божественно ішла.
Її ліпили з сонця й зір, бо глина
В творця лиш для Адама і була.

І що тій жінці модернові люстра,
І що їй обожествлення само?
Вона іде, немов праматір людства,
Допоки ми за неї стоїмо!

Марія КІРИК,
*завідувачка навчально-методичного кабінету
методики дошкільної, початкової
та позашкільної освіти*

Марина ЦІМБОЛИНЕЦЬ,
*методист навчально-методичного кабінету
методики дошкільної, початкової
та позашкільної освіти*

4 клас
Урок позакласного читання

Тема уроку:
ДМИТРО КРЕМІНЬ «ВИШИВАНКА».
«ВИШИВАНКА – ГЕНЕТИЧНИЙ КОД»

Мета уроку:

- ознайомити учнів з історичними відомостями про вишивку;
- продовжити знайомство дітей з відродженням обрядових звичаїв і традицій нашого народу;
- познайомити з історією виникнення свята Вишиванки в сучасній Україні;
- розширити і поповнити знання про традицію застосування і призначення української вишиванки;
- сприяти розвитку інтересу до національних звичаїв та обрядів, викликати почуття національної гордості і пошани до традицій власного народу.

Обладнання уроку: карта України у формі вишивки, презентація, дитяча література за тематикою, поезія Дмитра Кременя «Вишиванка»; вишиті рушники та сорочки.

Тип уроку: комбінований

Перебіг уроку

I. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація

1. Коротке відео про вишиванку

2. Вступна бесіда вчителя

Ми живемо на унікальній землі.
Нам є чим пишатись і гордитись.
А чи здогадалися вже ви,
Про що ми будемо сьогодні говорити?!.
Про вишиванку – символ України,
Яка для кожної великої родини,
Є оберегом, символом приналежності до роду
Щоб оберігати нас у страшну неgodу.

Отже, сьогодні ми поговоримо про вишиванку.

Для українців вишиванка – не просто одяг. Це генетичний код нації, зашифрований у фантастичних і неймовірно гарних візерунках, орнаментах і хитросплетіннях творів народних майстрів вишивки.

Вишиванка для України – це більше, ніж національний костюм, це частина душі народу... Вишиванка – ознака приналежності до роду, який також є оберегом кожного українця та символізує любов, сім'ю, вірність, батьківщину, благополуччя та процвітання.

Отже, нашим оберегом є вишиванка.

На сьогоднішньому уроці ми дізнаємося про різноманітність вишиванок, основні кольори та магічну роль вишиванки.

Також попрацюємо над поезією «Вишиванка» Дмитра Кременя, який звертається до внучки з проханням: «Виший діду, внучко, вишиванку...».

Розглянемо вишиту карту України.

2. Знайомство з вишиваною картою України

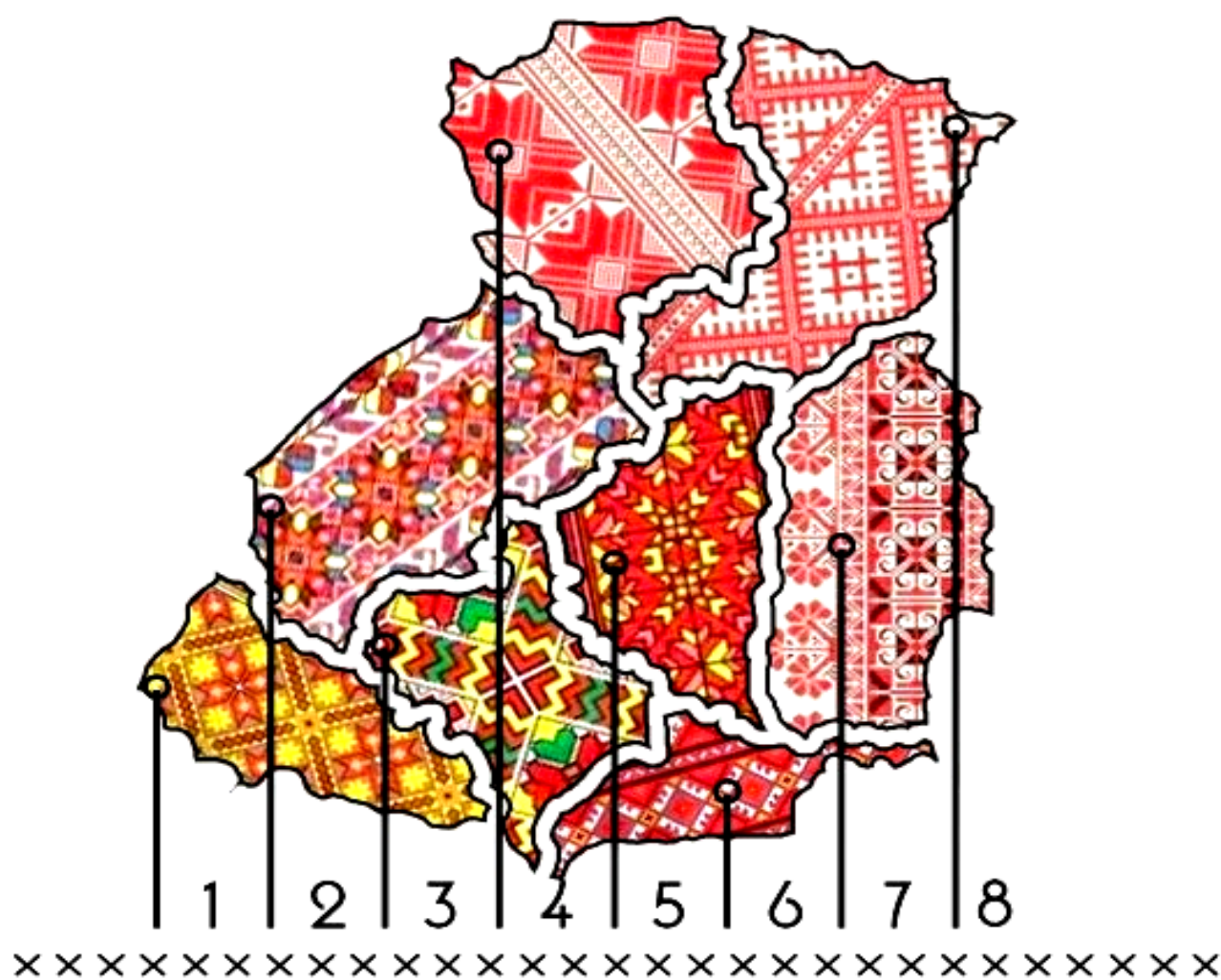

- ☞ Чим ця карта відрізняється від звичайної карти?
- ☞ Що цікавого для себе ви побачили на цій карті?
- ☞ Знайдіть на карті наше рідне Закарпаття.
- ☞ Які кольори та орнаменти ви побачили?

3. Розглянемо вишиту Західну Україну

- Які області входять до західного регіону нашої країни?
(Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Волинська, Тернопільська, Чернівецька, Хмельницька, Рівненська області)
- Розгляньте карту, порівняйте орнаменти. Який з них найбільш подібний до закарпатського?
(Львівський)
- Під яким номером наше Закарпаття?
(Першим)
- Які кольори та орнаменти переважають у вишивці нашого краю?
(Жовто-червоні, зірка, хрест)

Західна Україна

- 1 | ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ
- 2 | ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ
- 3 | ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ
- 4 | ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ
- 5 | ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ
- 6 | ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ
- 7 | ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ
- 8 | РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ

4. Підсумок учителя

Отже, наші предки вірили, що кожен елемент на вишиванці має конкретне значення, що поєднання певних візерунків може принести в їхню долю лихо, або ж навпаки – щастя та удачу, а саме:

- геометричні візерунки символізують стихії природи та родючість землі, такі візерунки притаманні Гуцульщині;
- рослинні та квіткові орнаменти здавна символізують сімейне щастя, материнську любов, такими орнаментами вишивали на Чернігівщині;
- майстрині з усієї країни зображували на полотні тварин та вірили, що їхні зображення приносять вірність, достаток і довголіття.

Символічними є не тільки відтінки та форми вишивки, а й полотно та його колір. Традиційно вважали, що білосніжний колір означає цноту та чистоту, червоний символізує життєву силу, зелений – природу та спокій, а чорний – смуток і тугу.

Найчастіше одягали білі вишиванки, вони додавали життєрадісності, а чорна вишиванка слугувала для часу посту та жалоби. Сьогодні ви можете купувати вишиванки різних кольорів: рожеві, бордові, зелені, сірі ті інші. Лише пам'ятайте, що більш темний колір вишитої сорочки завжди символізує смуток та тугу.

Закарпатські українці не обмежували себе у виборі кольорів, та найпоширенішими все ж були червоні та чорні барви. А вишивали зигзагоподібної форми так звані «каракулі», або ж кривулі. Сорочку нашого регіону можна зустріти як багатоколірну, так і вишиту лише білими нитками.

II. Актуалізація читацького досвіду школярів

1. Перегляд виставки вишитих рушників, сорочок або їх фото, презентацій щодо вишивки;
2. Ознайомлення з творами мистецтва, предметами вжитку з українським орнаментом, книжками за темою уроку.

1. Гра мікрофон «Що я знаю про вишиванку?»

Коротко поділитися досвідом з теми «Українська вишиванка в моїй родині».

Учні діляться знаннями про вишивку, розповідають про власні вишиванки, кольори вишиванок та передають один одному умовний мікрофон.

2. Розповідь вчителя про історію вишиванки

Вивчати історію вишивки, вишуковувати цікаві факти, – неймовірно захоплююче завдання. Послухайте, що мені відомо про вишиванку.

Красива вишита українська сорочка з давніх-давен вважається символом здоров'я та краси, щасливої долі й родової пам'яті, любові та святковості; оберіг і захист від злого ока і слова. Саме тому в давнину сорочки та сукні оздоблювали візерунками на рукавах, комірах і на подолі, щоб малюнок торкався усього тіла.

Техніка вишивання хрестиком прийшла до українських вишивальниць із Європи після 1860 року. Вишиванка не була повсякденним одягом українців.

Сорочки для буднів так і називалися «буденками». Вони зовсім нічим не прикрашалися.

Нитки для вишиванок готувалися три роки. До появи штучних барвників вишивальниці використовували виключно природні фарби у вигляді відварів, настоянок із трав, кори, квітів, соку плодів.

Наприклад, усі відтінки жовтого отримували із пшеничної соломки. Цікаво, що аби тон був золотим, ці нитки запікали у житньому тісті.

Дівчата навчалися вишивати з 5 років.

Першу школу вишивки було створено у Київській Русі в XI столітті. Її заснувала Анна, сестра Володимира Мономаха.

Першим модником, котрий поєднав вишиванку з буденним одягом став Іван Франко, котрий носив її під піджак і з сучасним вбранням. Саме у такому вигляді письменник зображений на 20-гривневій купюрі.

Щороку в Україні у **третій четвер травня** відзначають День вишиванки. Цей день також святкують 60 країн світу: організовують флешмоб «Вишиванка єднає українців», акція «Народжені у вишиванці», влаштовують покази мод, організовують концерти, виставки, ярмарки.

Розглянемо різні орнаменти вишиванок та рушників.

III. Робота над поезією Дмитра Кременя

1.Коротка біографія Дмитра Кременя

Дмитро Дмитрович Кремень (21 серпня 1953, с. Суха, Іршавський район, Закарпатська область – 25 травня 2019 р., Миколаїв) – поет, публіцист, перекладач, заслужений діяч мистецтв України (2016), лауреат Шевченківської премії (1999). Член Національної спілки письменників України (1979), Асоціації українських письменників (1997), Асоціації естрадних діячів України (1999), головний редактор часопису «Соборна вулиця». Доля його закинула на Миколаївщину, де і проживав. Помер Д. Кремень на 65-ому році життя.

Батько українського політика та науковця, голови Миколаївської обласної ради (лютий – листопад 2014), народного депутата України VIII скликання, Уповноваженого із захисту державної мови Тараса Кременя.

2.Знайомство з твором Дмитра Кременя «Вишиванка» (читає вчитель).

3. Робота над твором

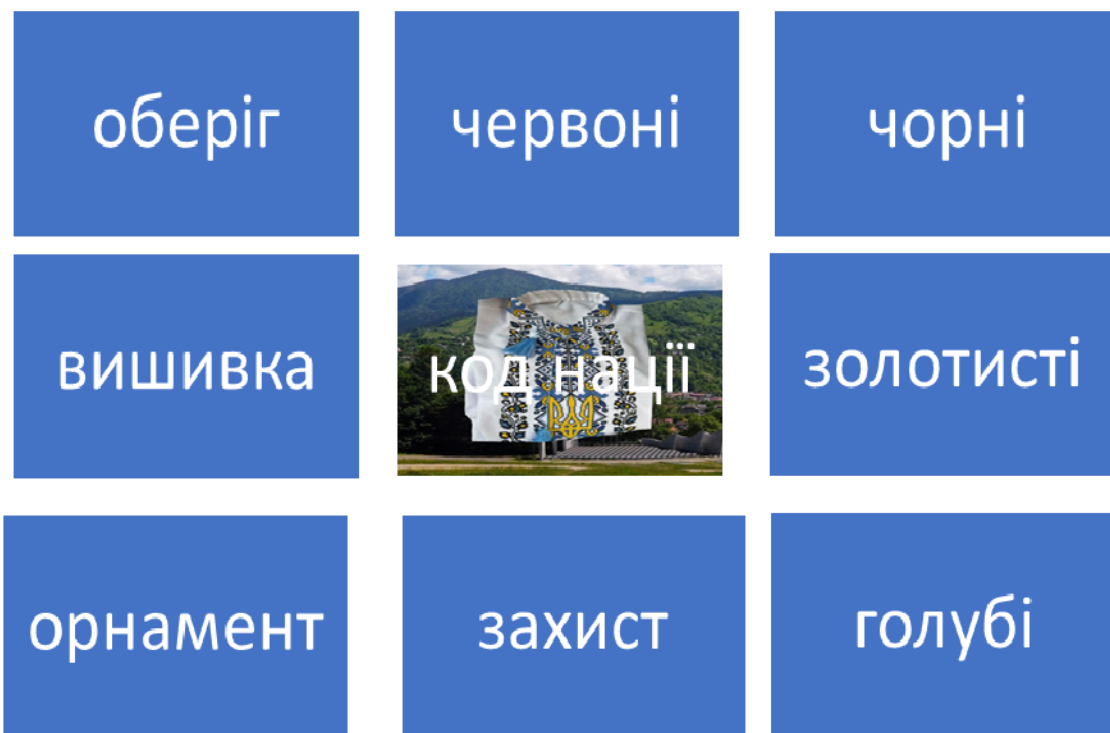
Читання ланцюжком;
читання для когось;
самотійне читання для себе.

4. Робота над змістом тексту

- ✓ Що попросив дідусь у внучки?
- ✓ Як звали внучку?
- ✓ Що символізують нитки «червоні й чорні», «золоті й голубі»?
- ✓ Які нитки просить дідусь не губити?
- ✓ Для чого дідусеві потрібна вишиванка?
- ✓ Як ти розумієш вислів «не збитися з дороги»?

5. Робота в групах

Складання «Семантичної карти до поняття «вишиванка»

Підсумок робить вчитель

Вишиванка – одна з найдавніших святинь нашого народу. Красива вишита українська сорочка з льону з давних-давен вважається символом здоров'я, щасливої долі й родової пам'яті, любові і святковості; це оберіг і захист від злого ока та слова. Саме тому вишиванки оздоблювали візерунками на рукавах, комірах, подолі так, щоб малюнок торкався тіла. Дітям при народженні дарували вишиту сорочку, аби та оберігала їх від злих духів довгі роки.

IV. Розширення читацького кругозору школярів

Учитель демонструє відео (легенда)

Колись люди вмирали від нікому невідомої хвороби. Мором гинули старі й малі. У той час жила над Дністром жінка Марія, були у неї чоловік та шестеро дітей. Хвороба забрала всіх, окрім найменшої донечки Іванки. Мати над нею, як горлиця, билася, але не вберегла.

Почала дівчинка танути на очах, плакати, матір просити врятувати її.

У той час селом йшла бабця старенька. Вона порадила жінці, як врятувати малу.

Грішними люди стали, розповіла стара, от їм за гріхи таке покарання. Треба шити повсюди – на рукавах, на пазусі хрести, чорні та червоні, щоб чорти здалеку виділи. Але нікому той секрет жінка веліла не розповідати, бо помре донька.

За кілька годин мати вишила сорочку для доньки. Та ожила, ходить здорова, просить у матері вишити на сорочці ще калину, і листочки, і терен. Тільки мати невесела. Кожен день з села на цвинтар небіжчиків носять. І дітей, зовсім маленьких дітей. Не витримало серце жінки.

Вибігла до людей, просить:

– Шийте, шийте хрести, вишивайте. Будете жити! Рятуйтеся!

Люди вирішили, що збожеволіла жінка.

Поцілувала Марія доньку і сказала до людей:

– Не вірите! Думаєте, що здуріла? Та хай так буде, діток мені ваших жаль..., – на тому зірвала з Іванки сорочку вишиту.

Дитина на очах почорніла і померла.

– Вбивці! Шийте, вишивайте сорочечки дітям і собі, – так і впала мертвою біля донечки...

Відтоді люди почали вишивати сорочки та рятуватися від смертельної хвороби. Вона відступила, а люди від покоління до покоління вишивають собі сорочки, як оберіг та святиню.

Знайти в тексті й прочитати:

☞ Хто головна героїня легенди?

☞ Що в неї трапилося і чому?

☞ Яку пораду отримала жінка й від кого?

☞ Чому хвороба відступила?

☞ Дати власну оцінку вчинку Марії?

V. Підсумок уроку

Отже, вишиванка для українця є не тільки красивим елементом одягу, а й оберегом, святинею, захистом.

VI. Домашнє завдання

1. Створити особисту вишивку (можна прізвища, ім'я та по батькові) за посиланням: <https://vyshyvka.ukrzen.in.ua/>
2. Повідомлення теми наступного уроку позакласного читання;
3. Ознайомлення зі списком рекомендованої літератури за темою наступного заняття (пропонується кілька творів на вибір; даються поради, де їх можна знайти).

Рекомендована література та посилання на інтернет-ресурси

1. Вишита сорочка:
<https://www.youtube.com/watch?v=PJFVS5FeDi4>
2. Західна Україна в українському орнаменті:
<https://msmb.org.ua/actions/news/2022/vishivanka-na-karti-ukraini/>
3. Закарпатська вишиванка:
<https://www.prekrasastudio.com/blog/85-zakarpatska-vyshyvanka-odiah-iakyi-promovliaie>
4. Дід Дмитро. Ласкава Мирослава: вірші. Миколаїв: Іліон, 2015. 16 с.
5. Книги символів української вишивки:
http://nacionalist.at.ua/news/knigi_pro_znachennja_simvoliv_ukrajinskoji_vishivki/1-0-7
6. Легенда про вишиванку:
<https://www.youtube.com/watch?v=exZ6wWIENrk>
7. Легенда про вишиванку:
<https://www.youtube.com/watch?v=XpM6HFia2Sg>
8. Мультфільм про вишиванку:
<https://www.youtube.com/watch?v=OoCECorpbsg>
9. Пісня «Моя сорочка вишиванка»:
<https://www.youtube.com/watch?v=PT4A5J2ZNjo>
10. Текстова вишивка:
<https://vyshyvka.ukrzen.in.ua/>

Богдана ІГНАТ,
учителька української мови та літератури
Стеблівського закладу
загальної середньої освіти I-III ступенів
Хустської міської ради Закарпатської області

5 клас
Урок літератури рідного краю

Тема уроку:

**ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ ДМИТРА КРЕМЕНЯ.
ЗБІРКА ДЛЯ ДІТЕЙ «ЛАСКАВА МИРОСЛАВА»**

Мета уроку:

- *навчальна*: продовжувати ознайомлювати учнів з письменниками рідного краю, вивчати поетичну та пісенну творчість поета; розвивати в учнів уміння аналізувати поетичний твір, виразно і вдумливо читати поезії, зв'язно й грамотно викладати свої думки, почуття, спостереження, робити висновки; розвивати навички самостійної роботи; збагачувати лексичний словник учнів;
- *пізнавальна*: формувати естетичний смак, кругозір та світогляд учнів, уміння вивчати літературу;
- *виховна*: виховувати любов до рідного краю, почуття поваги, любові до людини, суспільства, інтерес до наслідків своєї праці; прищеплювати учням високі моральні якості, прагнення духовного збагачення.

Тип уроку: засвоєння нових знань, створення міні-проєкту життєпису письменника

Обладнання: портрет письменника, мультимедійна презентація збірки «Ласкава Мирослава», олівці, фломастери, таблиці для створення міні-проєкту.

МЗ: література, географія, образотворче мистецтво

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Мотивація навчальної діяльності

1. Епіграфи уроку:

*Двадцять років тому,
Тридцять років потому...
І не знаю, чому
Я приїхав додому.
І тебе не зустрів –
Де мої найрідніші?
...В глибині вечорів
Чую музику тиші.
Хто заграє мені
Вічну музику сніва?*

Дмитро Кремінь,
зі збірки «Скіфське золото»

*Те, що з дитинства запам'ятається,
то на все життя. Отже, треба дава-
ти найкраще, найпоетичніше цій зо-
лотій дитячій пам'яті...*

А. Малишко, «Думки про поезію»

2. Вступна розповідь-огляд, створення ситуації зацікавлення або Бесіда, психологічна установка, мотивування дій

Притча про найцінніше у нашому житті

У провінційному містечку жив самотній старий. По сусідству з ним жила сім'я: мати з маленьким сином. Хлопчисько вважав сусіда своїм другом – часто бігав до нього, старий розповідав мудрі історії, пригощав цукерками, жартував з ним, грав в ігри...

Хлопчик виріс і поїхав вчитися у велике місто. Там у нього з'явилася дівчина, цікаве життя. У нього зовсім не було часу, щоб згадати про рідний дім, відвідати матір і свого старого друга.

Одного разу хлопець отримав лист – мати повідомляла, що сусід помер. Хлопець заплакав, адже старий дарував йому добро і

турботу, багато чому навчив, фактично замінивши батька, якого у хлопця ніколи не було. Він помчав попрощатися з чоловіком.

Після церемонії прощання, хлопець вирішив зайти в спорожнілий сусідський будинок, де проводив своє дитинство. З обстановки нічого не змінилося: всі речі лежали так, як і багато років тому. Але, він не побачив одного важливого предмета... Він згадав, що на столі завжди знаходилася дерев'яна шкатулка. Старий зберігав в ній щось, що було для нього «найціннішим на світі» (так він завжди пояснював хлопчикові), але тепер цієї скриньки хлопець не побачив. Він припустив, що її забрав на пам'ять хтось із родичів старого.

Через деякий час, хлопець повернувся до своїх справ, але тепер, все частіше згадував старого друга. Минуло трохи часу з дня смерті старого, як хлопцеві доставили посылку. Відправником значився старий-сусід! Хлопець з хвилюванням відкрив її. Всередині, загорнута в стару газету лежала та сама, дерев'яна шкатулка!

Тримаючи цінну для старого річ, руки хлопця тремтіли, він заглянув в неї. Там знаходилися кишеньковий годинник, на який було нанесене гравірування: «Спасибі тобі, за той цінний і щасливий час, що ти приділяв мені».

З очей хлопця текли сльози, і він зрозумів, що для старого «найдорожчим і цінним на світі» був час, який він проводив поруч зі своїм маленьким другом. Вже після, юнак багато чого зрозумів, і став більше приділяти часу та увагу своїй матері, а в майбутньому – коханій дружині і дітям.

Мораль. Ця притча – про найцінніше, що є в житті. Найцінніше, що можна подарувати комусь – це наш час, адже ми віддаємо те, що не зможемо вже повернути ніколи.

Важливо розуміти, що час можна знайти для всього, що будемо вважати цінним і потрібним. Цінуйте час, проведений поруч з близькими, рідними людьми, і будьте їм вдячними просто за те, що вони є в нашому житті!

Сьогодні ми з вами познайомимося зі збіркою віршів для дітей, написаною Дмитром Кременем під псевдонімом Дід Дмитро. Він не писав дитячі вірші, поки у нього не народилася внучка. Коли ми з вами дізнаємося про життєвий і творчий шлях цього поета, то зрозуміємо, чому ця маленька дівчинка надихнула його на написання збірки і що означає сім'я та продовження роду для людини, що поїхала назавжди з рідного дому в чужий край.

IV. Перевірка домашнього завдання

Уведення учнів у світ митця (розповідь словесника чи учнів про життя автора та його твір)

1. Орієнтовні відповіді

Учень 1. Біографічні дані та короткі відомості про творчість поета. Дмитро Дмитрович Кремінь народився 21 серпня 1953 року в с. Суха Іршавського району Закарпатської області, в сім'ї колгоспника. У 1975 році закінчив філологічний факультет Ужгородського університету. По закінченню працював за направленням учителем української мови і літератури та російської мови та літератури в Казанківській середній школі № 2 (сmt Казанка Миколаївської області) (1975-1977). Пізніше був кореспондентом районної газети (1977-1979). Після переїзду до Миколаєва, який став для поета другою Батьківщиною, обіймав посаду викладача кафедри української літератури в Миколаївському педінституті ім. В. Белінського (1979–1980). У різні роки перебував на посадах доцента Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, професора Південнослов'янського інституту Київського славістичного університету, Міжнародного класичного університету імені П. Орлика, Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Учень 2. Був редактором літературного інтернет-журналу «Літературний Миколаїв» (litnik.org), головним редактором часопису «Соборна вулиця» (2012-2018). З 2010 року по січень 2018 року – голова Миколаївської обласної організації Національної спілки письменників України. Дмитро Кремінь – прекрасний перекладач. Відомі його поетичні переклади з грузинської: Т. Табідзе; Ш. Нішніанідзе, Г. Давтаняна, Н. Богдасаряна; з російської мови: А. Вознесенського, Б. Пастернака, Л. Григор'євої та інших. Яскравий публіцист (есе «Таємниця Саркофага», «Козак Мамай у сузір'ї манкурта», «Куди орел несе дельфіна»). Лауреат премії Василя Чумака (1987) та Миколи Аркаса (1994). Збірка віршів «Пектораль» (1997) здобула високе визнання критиків та любителів поезії й найвищу оцінку – державну премію ім. Т. Г. Шевченка (1999). Лауреат обласної журналістської премії ім. А. Самойленка. У 1999 році удостоєний звання

«Горожанин года» в номінації «Мистецтво». Член Спілки письменників (1979), 2010–2017 р. – голова Миколаївського відділення спілки письменників України. Помер 25 травня 2019 року.

Учень 3. Основні збірки. «Південне сяйво» (1982), «Танок вогню» (1983), «Бурштиновий журавель» (1987), «Шлях по зорях» (1990), «Пектораль» (1997), «Літопис» (вибрані твори) (2003), «Атлантида під вербою» (2003), «Синопис» (2005), «Полювання на дикого вепра» (2006) «Вибрані твори» (Бібліотека Шевченківського комітету, 2007), «Лампада над Синюхою» (спільно з народним художником України А. Антонюком, 2007), «Скіфське золото» (вибрані твори 1990–2000-х рр., 2008), «Замурована музика» (2011), «Літо Господнє» (2016). Був головним редактором книги «Небесне і земне» із серії «Обдаровані мудрістю», присвяченої його життю і творчості (2018). Посмертно вийшла книга ранньої лірики і «закарпатський цикл віршів» «3 днів шалених» (2021).

Учень 4. Пісенна творчість. Дмитро Кремінь – автор близько 500 пісень, покладених на музику Т. Ярової, В. П'ятигорського, О. Нежигая, Є. Долгова, О. Іванова, О. Сичова, А. Миронова. Окремо вийшли пісенні альбоми (у співавторстві): «Соловейко» (1998), «З нами Святий Миколай» (2011), «День і ніч» (2005), «Відверто кажучи» (2015) та ін. Він – автор гімнів Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Миколаївського спецморпорту «Ольвія» Управління Служби Безпеки України в Миколаївській області, Миколаївського хлібзаводу №1, Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки. Співавтор гімну м. Миколаєва (спільно з Т. Сидоренко-Малюковою, Ю. Лачиновим, М. Николайчук, В. Пучковим, О. Болдусєвим, А. Сиротою).

Учень 5. Кремінь Тарас Дмитрович, син Дмитра Кременя. Закінчив Миколаївський державний педагогічний університет з відзнакою (1995-2000) за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова і література, зарубіжна література та англійська мова»; аспірантуру Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (2000-2004), докторантуру ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (2010-2013) за спеціальністю 10.01.01 –

українська література. Кандидат філологічних наук. Доцент. Доктор філософії. Почесний доктор Переяслав-Хмельницького державного педуніверситету імені Г. С. Сковороди. Працював учителем англійської мови в ЗОШ № 10 м. Миколаєва (1996-1997), викладачем, старшим викладачем, доцентом кафедри української літератури, заступником декана факультету філології та журналістики, професором МНУ імені В. О. Сухомлинського (2000-2018). Був старшим викладачем Миколаївської філії Київського національного університету культури та мистецтв, доцентом Чорноморського національного університету імені Петра Могили, методистом Територіального відділення НЦ «Мала академія наук України», професором Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (2002-2020), а також професором Миколаївського національного аграрного університету. З 8 липня 2020 р. і дотепер – Уповноважений із захисту державної мови.

2. Дидактична інтерактивна гра

Вчитель пропонує учням за допомогою гуглкарт прокласти маршрут з Ужгорода до Миколаєва, щоб діти наочно побачили, скільки кілометрів відділяло поета від Закарпаття і де він жив.

3. Слухання пісні «Україна» на слова Д. Кременя

https://www.youtube.com/watch?v=sK_zcnQlJFg&list=PLtyt7uysvzH8IW7Wj_xnN0VUtn1U4xJLL

V. Сприйняття та осмислення змісту художнього твору. Проміжне осмислення виучуваного матеріалу

1. Ознайомлення зі збіркою «Ласкава Мирослава»

2. Бесіда за питаннями:

- Що називають лірикою?
- Які види лірики ви знаєте?
- Дайте визначення літературним термінам:
 - тема та ідея (мотив) твору;
 - епітет;
 - метафора;
 - порівняння.

1. ТЕМА: 2. ІДЕЯ (МОТИВ): 3. ОСНОВНА ДУМКА 4. ЖАНР: 5. КОМПОЗИЦІЯ: 6. СЮЖЕТ: 7. ОБРАЗИ-СИМВОЛИ, КОЛЬОРИ -СИМВОЛИ : 8. РИМО-РИТМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ: 9. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ: ➤ ЕПІТЕТИ: ➤ МЕТАФОРИ: ➤ ПОРІВНЯННЯ: ➤ ПЕСТЛИВІ СЛОВА:	Текст поезії
Малюнок	

3. Робота в групах. Створення мініпроєкту «Дід Дмитро та ласкава Мирослава». Учитель ділить клас на 5-7 груп, кожній з яких роздає листочок з текстом поезії зі збірки і таблицею. Завдання для кожної групи: прочитати поезію виразно, заповнити таблицю аналізу поезії, намалювати малюнок-асоціацію (вірші пронумеровані, відповідно до послідовності у збірці. 1 група – 1 вірш і т. д.)

VI. Закріплення вивченого матеріалу

Бесіда з учнями:

- Для чого автор використав у віршах художні засоби?
- Чи могла б існувати поезія без художніх засобів? Чи задовольнила б така поезія потребу читача?
- Чи прослідковуються мотиви Закарпаття у цій збірці?

VII. Підсумок уроку

Виразне читання поезій та презентація створеного учнями мініпроєкту по творчості письменника. Міні-проєкт – ватман з прикріпленими роботами учнів: повідомлення про біографічні відомості, таблиці з аналізами поезій, ілюстрації до поезій.

Рефлексія

На уроці я ...

- дізнався...
- зрозумів...
- навчився...
- найбільший мій успіх — це...
- найбільші труднощі я відчував...
- я не вмів, а тепер умію...
- я змінив своє ставлення до...
- на наступному уроці я хочу...

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності

**IX. Домашнє завдання: класти сенкан або створити кро-
сенс «Дмитро Кремень»**

X. Замість епілогу

Зачитування вчителем поезії Д. Кременя

Двадцять років тому,
Тридцять років потому...
І не знаю, чому
Я приїхав додому.
І тебе не зустрів –
Де мої найрідніші?
...В глибині вечорів
Чую музику тиші.
Хто заграє мені
Вічну музику сніва?
У вітражнім вікні –
Жінка,
горлиця сива.
Перелітніх гусей
Плач –
і я зненавидів,
Де блукав Одисей,
Де постарів Овідій.
І з могильної мли –
Тільки тиша і морок...
І мої відійшли

Двадцять, тридцять і сорок.
А світило нічне
Ставить срібну печатку.
І ніхто не почне,
Не почне від початку.
А світило ж у тьму
І мені, молодому,
І в холодну зиму
Світло рідного дому.
Двадцять років тому,
Тридцять років потому...
Бачу в сивім диму
Рідну постать знайому.
Із плачів-голосінь
Осінь стежку протопче...
Де мій дім?
Де ваш син?
Пом'яніть його, отче.
Скрипка грає йому,
І в огні золотому
Лине в білу зиму
Світло рідного дому.
Сорок років тому
І сто років потому.
Не забудьте питому
Ані крапку, ні кому
Ви простити йому!
Двадцять років тому
І всю вічність – потому...

Із книги «Скіфське золото»

Матеріал для вчителя

Постать Дмитра Кременя. Закарпатець став символом українського Причорномор'я.

Вже 5 років, як відійшов у вічність відомий український поет, Шевченківський лауреат Дмитро Кремень (1953–2019). Доля відміряла йому небагато – 65 років, але прожив він їх сповна, на всю гли-

бину поетичного та публіцистичного хисту, ставши символом єдиної, не пошматованої України. Бо ж митець поєднав і в творчості, і в житті два такі несхожі українські регіони – Закарпаття та Миколаївщину. Постать Кременя стала ще одним виявом соборності української душі, коли талант із Верховини не тільки прижився у степовому Причорномор'ї, а й став його поетичним уособленням.

Дмитро Кремень – поет, есеїст, перекладач. Народився 1953 року на Закарпатті. Випускник філфаку Ужгородського державного університету. З 1975 року жив і працював на Миколаївщині – в селищі Казанка та в самому Миколаєві. Голова Миколаївської обласної організації НСПУ. Лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка, всеукраїнських літературних премій імені Василя Чумака, Володимира Свідзінського, Володимира Сосюри, Леоніда Вишеславського «Планета поета», Зореслава (Степана Сабола), міжнародної премії імені Івана Кошелівця тощо. Нагороджений Грамотою Верховної Ради України, медаллю князя Миколи Гедройця. Автор багатьох поетичних книжок, виданих у Києві, Одесі, Миколаєві та Ужгороді. У перекладі вірші виходили в Англії, США, Канаді та Китаї.

У 1974 році під час студентської практики в кімнаті Дмитра Кременя КГБ зробило обшук, під час якого знайшли картини, намальовані явно не в стилі соціалістичного реалізму. Далі вилучили і саморобні збірки, які молоді поети друкували для себе. Вірші були теж «буржуазні» і підпадали вже під кримінальну статтю, бо ж самвидав в СРСР був заборонений. Дмитра Кременя затримали, і над юним обдаруванням нависла реальна загроза понівеченого життя із «вовчим білетом». На щастя, окрім атак ідеологічних функціонерів, за відкритого і доброзичливого юнака заступилося чимало мудрих людей, починаючи від ректора Ужгородського університету Дмитра Чепура.

Доцент кафедри української літератури Юрій Туряниця згадує, як непросто проходив захист дипломної роботи Дмитра Кременя в 1975 році. Лише підтримка проректора, літературознавця Миколи Лакизи, який став його керівником, врятувала юнака від провалу. Партійний секретар факультету наполягав на негативній оцінці, бо Кремень якось висловився, що в радянській літературі нема що досліджувати. З горем пополам юнаку таки вручили диплом, але з категоричною порадою їхати подалі, поки його тут кінцево не пов'язали. Як відомо, у радянські часи такі географічні

кульбіти іноді рятували від репресій, коли вдалося зникнути з очей особливо затятих недоброзичливців. Згодом у листі до Юрія Туряниці вже визнаний поет та Шевченківський лауреат Дмитро Кремінь подякує «за давні благодіяння, за підтримку, без якої б не вистояв, просто фізично не вижив, а до тих днів 1974–1975 років тяжко повертатися ще й тепер».

Так нечекано у долі горянина з'явилася степова Казанка, яка на карті виглядала поруч із морем. Але за чотири роки тамтешнього учителювання поет так і не скупався у хвилях Чорного моря, натомість змушений був навіть купувати питну воду, якої в степу бракує. Зовсім інший світ, зовсім інші обставини, ніж у рідному краї, де жебонять гірські струмочки у прохолодних зворах, а з крутих вершин видно пів краю: «Тут, у Казанці, я відкрив собі цілий степовий материк. Це батьківщина Павла Глазового, батьківщина народної комедії Леоніда Юхвіда «Весілля в Малинівці». Але це тільки література. А народ виявився страшенно доброзичливим. Тим паче – море вчорашніх студентів, які тут же, як і я, ставали лікарями, вчителями. Я ж тоді був двадцятирічним хлопцем, елегантним і красивим. А що дітей у школі любив і ніколи не давав ображати нервовим колегам, то й діти мене любили. А значить, полюбили й ненависну їм до того укромову й укрлітературу, яку я викладав. Щоб тебе пам'ятали, щоб тебе любили в народі і в такі часи, як наші, – для цього й самому треба бути людиною.»

Із непримітного селища міського типу Дмитро Кремінь, який вже встиг видати перші збірки і навіть стати членом спілки письменників СРСР, перебрався в обласний центр, де щойно було створено письменницьку обласну організацію. Працював журналістом в україномовній пресі і творив поетичним та публіцистичним пером новий образ Причорномор'я. Закарпаття виринали лише ремінісценціями, флешбеками, зате якими коштовними були ці перли! Закарпаття подарувало Миколаївщині один із найкращих своїх талантів. Подарувало не дарма, бо якщо в Ужгороді залишився Петро Скунець, то в колишній столиці імперського чорноморського флоту з'явився Дмитро Кремінь – поет найвищої проби, який вписував тутешній край протяжністю в кілька тисячоліть – від античності до сьогодення – в український культурний простір. Він часом жартував, що віддає Миколаївщині борги за миколаївців Спиридона Черкасенка та Миколу Аркаса-молод-

шого, які творили українську культуру в міжвоєнну чехословацьку добу на Закарпатті.

Нам ще належить по-новому прочитати не тільки його поезії, що звучать так природно, мов написані одним доторком пера, без жодних правок. Адже Кремінь – це не тільки відсторонений споглядач прекрасного, а й зболене серце, глибокий осмислювач, який дивував образністю вислову та метафоричністю текстів, де перепліталася історія та сучасність.

Список використаних джерел:

<https://ukrlit.net/article/39.html>

<https://ukrlit.net/item/215.html?fbclid=IwAR0tWUV-a7jVW3oDBW4CQnfDR8xj6U-u722iY8VvtmKUMIxeGc7sD9w5xbI>

<http://ukrainka.org.ua/dmytro-kremin>

<https://maysterni.com/user.php?id=483&t=1&sf=1>

<https://www.youtube.com/watch?v=9n70WsnbKdY> Земле моя кохана

https://www.youtube.com/watch?v=sK_zcnQlJFg&list=PLtyt7uysvzH8IW7Wj_xnN0VUtn1U4xJLL Україна

https://www.youtube.com/watch?v=6J7CKh1htmE&list=PLtyt7uysvzH8IW7Wj_xnN0VUtn1U4xJLL&index=16 Соловейко

Людмила ПОЛЯКОВА,
*учителька української мови та літератури
Хустської спеціалізованої школи I-III ступенів № 6
Хустської міської ради Закарпатської області*

6 клас
Урок літератури рідного краю

Тема уроку:

**ДМИТРО КРЕМІНЬ. ЗАМАЛЬОВКИ З ЖИТТЄПISУ АВТОРА.
ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ СВІТУ ПРИРОДИ У ВІРШІ
«ЕЛЕГІЯ. НА СМЕРТЬ ОЛЕНЯТКА»
ТА ОБРАЗУ БАТЬКІВЩИНИ В ПОЕЗІЇ
«АЛЬФО Й ОМЕГО МОЯ!»**

Мета уроку:

- ознайомити учнів з біографічними відомостями про Дмитра Кременя, звернути увагу на цікаві факти з життя поета;
- мотивувати шестикласників більше дізнаватися про видатних особистостей рідного краю;
- розвивати вміння вдумливо читати поезії та формувати навички їх аналізу.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет Тараса Кременя, книжкова виставка видань письменника.

Перебіг уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Завжди цікаво знати, якими талантами багатий край, у якому ми живемо. Сьогодні у нас незвичайний урок, адже ми будемо знайомитися з творчою постаттю Срібної Землі – Дмитром Кременем.

II. Оголошення теми і мети уроку

Учитель. Срібна земля багата на таланти, одним із них є Дмитро Кремень, малою батьківщиною якого є с. Суха, що на Іршавщині. У його творчому доробку 27 збірок; він лауреат 9 престижних літературних премій, серед яких – Шевченківська. Шлях поета в поезію розпочався з чотирнадцяти літ, він залишився вірний своїм ідеалам до останнього подиху.

Епіграф уроку:

*Поезіє! А чи тебе одну терзають
човників приватних вістря?
І все ж беру найбільшу глибину.
От тільки... не забракло би повітря.*
Дмитро Кремень

Учитель. Ліричний герой, устами якого говорить сам автор, звертається до поезії в надії досягнути певних висот. Хоча на якусь мить задумується, адже багато хто вправляється в поезії, бо ж «чи тебе одну терзають човників приватних вістря?» Він хоче бути не просто мандрівником, а взяти «найбільшу глибину». Прочитавши хоча б декілька з поезій автора, ви переконаєтеся в

тому, що йому це справді вдалося. Слово Дмитра Кременя застигло на вістрі часу і промовляє до нащадків мудрістю й теплом, зачерпнути яких удосталь ми зможемо на нашому сьогоднішньому уроці літератури рідного краю.

ІІІ. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

Учитель. Для того, щоб досягнути глибини творчості поета, ви, учні, мали випереджальне завдання. Заздалегідь об'єдналися у групи «Біографів» та «Літературознавців». Представники першої групи коротко окреслять основні віхи життя Дмитра Кременя, а учні, які працювали в групі «Літературознавців», ознайомлять нас із творчою спадщиною автора.

Група біографів. Дмитро Дмитрович Кремень народився 21 серпня 1953 року в с. Суха Іршавського району Закарпатської області в сім'ї колгоспника.

Випускник філологічного факультету Ужгородського держуніверситету (1975). По закінченню працював за направленням учителем української мови та літератури та російської мови та літератури в Казанківській середній школі № 2 (сmt. Казанка Миколаївської області) (1975–1977). Пізніше був кореспондентом районної газети (1977–1979). Після переїзду до Миколаєва, який став для поета другою Батьківщиною, обіймав посаду викладача кафедри української літератури в Миколаївському педінституті ім. В. Белінського (1979–1980), керував обласною літературною студією «Джерела» (1980–1987), став завідувачем відділу найбільшої в області молодіжної газети «Ленінське плем'я» (1980–1990). Працював кореспондентом газети, завідувачем відділів у газетах «Ленінське плем'я», «Радянське Прибужжя», «Рідне Прибужжя». З 1993 року – керівник обласної молодіжної літературної студії «Борвій». Помер 25 травня 2019 року в Миколаєві.

Група літературознавців. Творча спадщина Дмитра Кременя справді вражає! Він є автором збірок: «Травнева арка» (1978), «Південне сяйво» (1982), «Танок вогню» (1983), «Бурштиновий журавель» (1987), «Шлях по зорях» (1990), «Пектораль» (1997), «Елегія Троянського вина» (2001), «Літопис» (2003), «Атлантида під вербою» (2003), «Синопсис» (2005), «Полювання на дикого вепра» (2006), «Літній час» (2007), «Лампада над Синюхою» (2007, спільно з народним художником України А. Антонюком),

«Вибрані твори» (2007, серія «Бібліотека Шевченківського комітету»), «Скіфське бароко» (2008), «Скіфське золото» (2008), книга-трилінгва «Два береги» (2008, у співавторстві з В. Пучковим), «Замурована музика» (2011), «Медовий місяць у Карфагені» (2014), «Сльози Сухого Фонтану» (2014), «Скрипка з того берега» (2016), «Poems from the Scythian Wild Field» (2016, видана у Канаді).

Група біографів. Не менш наповненою та змістовною була робоча стежка поета, здавалось, творчість мала би забрати весь вільний час, але Дмитро Дмитрович у різні роки перебував на посадах доцента Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, професора Південнослов'янського інституту Київського славістичного університету, Міжнародного класичного університету імені П. Орлика, Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Цей перелік вражає.

Група літературознавців. Творчість автора знайшла поціновувачів і після закінчення його земного шляху. У 2021 році, у видавництві «Іліон» вийшла книга «3 днів шалених: книга ранньої лірики та віршів „закарпатського циклу”», видана стараннями сина поета, Тараса Кременя, та закарпатського видавництва «Гражда». У 2023 році – до 70-річчя від дня народження поета – вперше на Закарпатті побачила світ книга поезій «Мовчання волхвів».

Група біографів. Цікаві факти! Цікаво, що Дмитро Кремень опинився на Миколаївщині не випадково. Навчався автор в Ужгородському університеті на філологічному факультеті, і під час студентської практики КГБ вилучило в нього картини, які були написані не в догоду тодішній владі, та збірки, які здалися буржуазними. Крім того, збірки віршів були у вигляді самвидаву, що на той час у Радянському Союзі було забороненим. Поетові все ж вдалося закінчити вищий навчальний заклад, але з порадою поїхати подальше.

Пізніше у листі до Юрія Туряниці, свого наставника, вже визнаний поет та Шевченківський лауреат Дмитро Кремень подякує «за давні благодіяння, за підтримку, без якої б не вистояв, просто фізично не вижив, а до тих днів 1974–1975 років тяжко повертатися ще й тепер». Так Дмитро Дмитрович Кремень опинився на Миколаївщині, проте його поетична зірка засяяла саме на малій батьківщині – Закарпатті.

Ідейно-художній аналіз поезії

Схема аналізу ліричного твору:

1. Назва твору, його автор
2. Жанр твору
3. Провідний мотив твору (тема)
4. Композиція твору (якщо поезія сюжетна)
5. Система образів (якщо є)
6. Тропи (художні засоби)
7. Синтаксичні засоби увиразнення мовлення
8. Фонічна організація вірша
9. Ритмічна організація вірша
10. Висновки (ідея поезії)

1. Виразне читання вчителем тексту поезії «Елегія. На смерть оленятка»

Обговорення ідейного змісту вірша у формі бесіди

- Яким є настрій вірша? Чому?
- Якою зображена природа?
- Уявіть, що вам потрібно намалювати ілюстрацію до вірша. Опишіть словами, що б ви зобразили.
- Які почуття у вас викликає оленятко?
- Чи засуджуєте ви тих, хто нищить природу?
- Знайдіть та зачитайте слова, де описаний сум старої олениці за оленятком («Як у лісі старім олениця / трубним гласом дитятко зве»).
- Знайдіть та назвіть зменшувально-пестливі слова. Як ви гадаєте, для чого автор використав їх у тексті поезії?
- Що ви можете сказати про ліричного героя вірша та його ставлення до природи?

2. Визначення теми, ідеї та лейтмотиву поезії (колективно)

Тема – змалювання спогадів ліричного героя про жахливу картину вбитого оленятка.

Ідея – категоричне засудження жорстокості до малого оленятка, яке є уособленням беззахисності природи перед світом людей, та водночас утвердження думки, що природа не забуває про такі безчинства.

Лейтмотив – людина – частина природи, адже ліричний герой пам'ятає, як його «як оленя вбивали. / Промахнулися», а злочини проти природи руйнують зв'язок з нею.

Ідейно-художній аналіз поезії «Альфо й омега моя!»

Учитель. Батьківщина – це місце, звідки починається кожен із нас. З раннього дитинства закарбовуємо в пам'яті обриси рідних просторів, які нас оточують, і протягом усього життя бережемо в серці ці найперші спогади. І саме зраз, коли Україна тяжкою ціною виборює собі незалежність у боротьбі з ненависним ворогом, так пророче й сильно звучать слова Дмитра Кременя: «Батьківщино! Ти моя віра, ти мій маяк».

Декламування тексту поезії одним із учнів.

Евристична бесіда

- Які почуття пробуджує у вас вірш?
- Чим є Батьківщина для ліричного героя поезії? Зачитайте відповідні рядки з тексту.
- Як ви розумієте слова «альфа» й «омега»? (Вислів на означення початку та кінця, вічності, всеохопності, безперервності та повноти буття)
- Чому саме такий вислів асоціюється в ліричного героя з Батьківщиною?
- З чим асоціюється Батьківщина у вас? (назвіть щонайменше три іменники)
- У яких рядках сформульована думка проплинність життя? Зачитайте їх.
- Визначте тему та лейтмотив поезії.
- Які художні засоби, відомі вам, використав автор? (Риторичне звертання: Батьківщино!; епітети: моя віра, мій маяк, висо-

ким небом, літаки реактивні, моя альфа, моя омега, віра святкова, буденність свята, світле ім'я; метафори: горить ім'я, як літаки реактивні – літа (мається на увазі: літа пролітають, у значенні часу «проходять», тобто минають; час не стоїть).

IV. Узагальнення вивченого

Учитель. Робота в групах. Учасники групи «Біографів», складіть асоціативне гроно до теми «Природа» (за мотивами поезії «Елегія. На смерть оленятка»), учасники групи «Літературознавців», складіть асоціативне гроно до теми «Батьківщина».

V. Підсумки уроку

Учитель. Сьогодні ми відкрили для себе ще одну зірку на поетичному небосхилі Закарпаття – Дмитра Кременя. Прочитавши поезії «Елегія. На смерть оленятка», «»Альфо й омега моя!», переконалися, що справжнє мистецтво поза часом, тому що в цих віршах звучать думки, які відгукуються кожному й зараз. Упевнена, вам сподобався щирий світ почуттів цього автора, і ви ще не один раз повернетеся до сторінок його книжок.

VI. Оцінювання

VII. Домашнє завдання

Створити ілюстрацію за однією з опрацьованих поезій (на вибір), уміти коментувати її. За бажанням, доповнити свою ілюстрацію коментарями, оформивши їх у вільне есе (5-7 речень, для учнів високого рівня).

Література

1. <https://www.radiosvoboda.org/a/30632412.html>
2. <https://www.laginlib.org.ua/moya-mykolayivshhyna/literaturna-mykolayivshhyna/mykolayivski-pysmennyky-dityam/kremin-dmytro-dmytrovyh/>
3. <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=20327>

Марина ДУБЛЯК,
учителька української мови та літератури
Хустського ліцею № 3
Хустської міської ради Закарпатської області

7 клас
Література рідного краю

Тема уроку:

ДМИТРО КРЕМІНЬ.

РОЗМОВА З ДОБОЮ НА КРАЮ ПРІРВИ

Мета уроку:

- ознайомити учнів з творчістю поета рідного краю, розкрити неповторність його лірики;
- формувати літературознавчу компетентність, розвивати в учнів пізнавальний інтерес, творчу уяву, активність, критичне мислення, вміння висловлювати власні міркування;
- сприяти вихованню любові до рідного краю, природи.

Тип уроку: урок літератури рідного краю.

Обладнання: літературна карта, портрет письменника, виставка творів.

Перебіг уроку

I. Мотиваційний етап

1. Емоційне налаштування. Звучить пісня Світлани Весни «Мій рідний край» (<https://youtu.be/ZhX9W-8PNgk>)

2. Слово вчителя

«Щоб зрозуміти поета, треба піти в його край», – сказав колись Гете. Радше за все, йдеться про край поетового дитинства, який дає йому оберіг пам'яті на дорогу в широкий світ. На сьогоднішньому уроці з літератури рідного краю ми ознайомимось із постаттю нашого земляка, поета Дмитра Кременя.

II. Цілевизначення та планування

– Тема уроку: «Дмитро Кремінь. Розмова з добою на краю прірви».

– Що ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

– Я вам бажаю, щоб ви любили поезію, відчували красу і неповторність поетичного слова, щоб ви любили рідну землю і ніколи не забували, що ми – сини і доньки нашої неньки України.

III.

Опрацювання

навчального матеріалу

1. Вправа «Асоціативний куц»

Підібрати асоціації до словосполучення «рідний край» (Батьківщина, рідна земля, отчий край, отча земля, Вітчизна, край батьків, рідна сторона).

2. Слово вчителя

Дмитро Дмитрович Кремінь – невтомний трудівник на ниві української освіти та мистецтва. Дмитро Дмитрович Кремінь народився 21 серпня 1953 року у с. Суха Іршавського району Закарпатської області. 1975 року, по закінченні філологічного факультету Ужгородського державного університету, направлений на Миколаївщину, де викладав українську та російську мови та літератури в Казанківській середній школі № 2. Пізніше працював у районній газеті, Миколаївському педінституті, обласній пресі, керував обласними літстудіями «Джерела», «Борвій», був заввідділу молодіжної газети «Ленінське плем'я», заступником головного редактора газети «Рідне Прибужжя». Перша добірка поезій Д. Кременя вийшла в республіканському альманасі молодих «Вітрила» (1970-1971). За визначенням В. Моренця, він увійшов до літератури після бурхливої хвилі шістдесятників, за сутужних обставин свого часу, наприкінці 70-х – поч. 80-х рр. першою поетичною збіркою «Травнева арка» (1978), за передмовою В. Коротича, відразу опинившись в епіцентрі літературного процесу України. Згодом

було надруковано такі книги: «Південне сяйво» (1982), «Танок вогню» (1983), «Бурштиновий журавель» (1987), «Шлях по зорях» (1990), «Пектораль» (1997), «Елегія троянського вина» (2001), «Літопис» (2003) «Атлантида під вербою» (2003), «Синопис» (2003), «Ольвійський транзит» у перекладі (2006), «Полювання на дикого вепра» (2006), «Літній час» (2007), «Лампада над Синюхою» (2007), «Вибрані твори» (2007), «Скіфське золото» (2008), «Скіфське бароко» (2008), «Замурована музика» (2011).

Поезії Д. Кременя покладено на музику Т. Ярової, В. П'ятигорського, О. Нежигая, Є. Долгова та ін.

25 травня пішов з життя поет, есеїст, перекладач, заслужений діяч мистецтв України, лауреат Шевченківської премії, член Національної спілки письменників України, Асоціації українських письменників, Асоціації естрадних діячів України, головний редактор часопису «Соборна вулиця» Кремень Дмитро Дмитрович.

Письменник *Олександр Гаврош* залишив добрий спогад про Дмитра Кременя: «Людина з чутливим серцем, глибоким інтелектом та дивовижною відкритістю до світу – він возносився якоюсь гірською вершиною в степовому краю. До нього весь час заходили люди, старші й молодші, різномовні, часом просто погломоніти... Став своїм у Миколаєві, як не переставав бути своїм на Закарпатті і через сорок років відсутності».

Читацький практикум

Ділимося читацьким досвідом

1. Скористайтесь електронним додатком і послухайте вірш Дмитра Кременя «А де ж те скіфське золото?...» (<https://youtu.be/Ki2wbPGwPZ8>).

2. Обміняйтеся враженнями від цього твору.

3. Прочитайте вірш. Які нові барви твору ви для себе відкрили?

*А де ж те скіфське золото?
В землі
справдешня золота ріка розлита,
чи відвезли у безвість кораблі,
грузькі трієри ольвіополіта,
просяяні пластини золоті
та пекторалі сонячну осяяність?
Чи їх забрали шторми на путі,
що мореплавцям дарував Гіпаніс?
А де ж ті скіфи-вої?
Де вони?
Чи їхнє сім'я звіяно до крихти?
Переловили їхні табуни
жахних століть залізnodзьобі грифи...
А де золотоносні ковалі?
В ярмі століть мої душа і вия.
Непам'ять і розор моїй землі
від Дарія до туменів Батия.
Розорений, розораний курган...
По пектораль прийшов сюди ізнов я,
чи захопив столітній ураган
безпам'ятства, безіменства, безмов'я?*

*Подарували нам залізну кліть,
Не золоту – під вічним зодіаком.
І вся моя історія стоїть
одним суцільним запитальним знаком.
Де Скіфія?
А кажуть, що була?
Де золото?
В космічній потерусі
Дзвенить під серцем золота стріла,
Дзвенить сережка золота у вусі...*

4. Розмірковуємо над текстом твору

1. Прочитайте ще раз уважно рядки твору. Які образи в них постають? Розтлумачимо їх та створимо словничок.

2. Які асоціації викликає у вас поезія?

3. Означте історичний дискурс.

Перегляньте короткий відеоролик про войовничий народ – Скіфів (<https://www.youtube.com/watch?v=P5gkM1GyLLo>)

Поміркуйте, чому поет залучає до художнього світу вірша образи скіфів?

5. Виявляємо творчі здібності

Напишіть коротке есе на одну з тем:

«Ліричні послання Україні...»

«Історія краю, де я народився/лася»

IV. Домашнє завдання

1. Дописати есе.

2. Вивчити матеріал уроку.

Лариса МАМЧУР,
учитель української мови та літератури
Ужгородської загальноосвітньої школи I-III ступенів №15
Ужгородської міської ради Закарпатської області

8 клас
Урок літератури рідного краю

Тема уроку:
СВІТ ПОЕЗІЇ ДМИТРА КРЕМЕНЯ

Мета уроку: продовжити знайомити здобувачів освіти з творами письменників рідного краю; розкрити перед учнями неповторний світ поетичного слова Дмитра Кременя; опрацювати поезії «І мова Тараса...», «Олені сурмлять»; познайомити з особливостями художнього стилю митця, темами, які порушує автор; виховувати в учнів почуття патріотизму, любові до рідного слова, вміння аналізувати, висловлювати власні думки про сенс життя, призначення митця, моральні цінності, зв'язок людини з природою.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет письменника, слайди, дидактичний матеріал, динамік, флешка з музичними творами відомих композиторів М. Скорика, М. Мозгового.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

У ці сонячні прекрасні дні, коли природа являє світові свою невмирущу мудрість та красу, так хочеться вірити, що і ми, люди, можемо бути мудрими, як і вона. У ній черпаємо науку творіння та пізнання. Іноді приходить до нас натхнення, бажання теплом та ласкою охопити весь світ. І тоді ми здатні творити прекрасне, добре та вічне. Ось і сьогодні ми поринемо в чудовий світ поезії, у якому б'є могутнє джерело рідної мови, розкривається неповтор-

ність матінки-природи, звучать думки простої людини про призначення, покликання, вчора, сьогодні та завтра.

Робота із «Карткою настрою»

Завдання: розмістіть номер фігурки із зображенням вашого настрою у першій частині картки.

Картка настрою					
Початок уроку			Кінець уроку		
					
1	2	3	4	5	6

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда за питаннями:

- З творами яких письменників, наших земляків, ви знайомі?
- Чим запам'яталися їхні твори?
- Чому, на вашу думку, ми вивчаємо творчість письменників рідного краю?

III. Виклад матеріалу. Засвоєння нових знань

Оголошення теми і мети уроку

Сьогодні на уроці саме про таких людей ми з вами поговоримо. Нехай усі на світі знають митців рідного краю!

*Під час розповіді біографічних даних та при аналізі поезії
звучить мелодія відомих митців.*

Випереджувальне завдання учня/учениці про життєвий шлях Дмитра Дмитровича Кременя.

Кремінь Дмитро Дмитрович народився 21 серпня 1953 р. у с. Суха Іршавського району Закарпатської області.

По закінченню філологічного факультету Ужгородського державного (національного) університету (1975) був направлений працювати вчителем спочатку російської мови та літератури, згодом – української мови та літератури в Казанківську середню школу № 2. У 1976 р. перейшов до Казанківської районної газети «Червоний прапор» (сьогодні «Голос Казанківщини»).

У 1979 р. переїхав до м. Миколаїв. Обіймав посаду викладача кафедри української літератури в Миколаївському педагогічному інституті ім. В. Г. Белінського (нині – Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського) (1979–1981), керував обласними літературними студіями «Джерела», «Борвій», працював завідувачем відділу культури і духовності, заступником головного редактора газети обласної ради «Рідне Прибужжя» (1991–2008), головував у Миколаївській обласній організації Національної спілки письменників України (2010–2017).

Перші вірші («Зима» та «Рукавички») було надруковано п'ятикласником Дмитром 11 лютого 1965 р. в газеті «Закарпатська правда». Першу рукописну збірку поезій «Тан блукаючого вогню» було вилучено. Перша друкована поетична збірка «Травнева арка» вийшла у 1978 р. Згодом були надруковані такі книги, як: «Південне сяйво» (1982), «Танок вогню» (1983), «Бурштиновий журавель» (1987), «Шлях по зорях» (1990), «Пектораль» (1997), «Елегія троянського вина» (2001), «Літопис», (2003), «Атлантида під вербою» (2003), «Синопис» (2005), «Ольвійський транзит» (2006), «Полювання на дикого вепра» (2006), «Літній час» (2007), «Лампада над Синюхою» (2007, спільно з народним художником України А. Антонюком), «Вибрані твори» (2007, серія «Бібліотека Шевченківського комітету»), «Скіфське золото» (2008), книга-трилінгва «Два береги» (2008, у співавторстві з В. Пучковим), «Замурована музика» (2011), «Медовий місяць у Карфагені» (2014), «Сльози Сухого Фонтану» (2014), «Скрипка з того берега» (2016), «Poems from the Scythian Wild Field» (2016, видана у Канаді), «Між Карпатами і Татрами» (2016).

Поезії Д. Кременя покладено на музику Т. Ярової, В. П'ятигорського, О. Нежигая, Є. Долгова та ін. Серед виконавців його пісень – Ю. Ковалевська, О. Сичов, К. Черниш, О. Ярова. Він – співавтор гімну м. Миколаїв, автор слів гімну Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова.

Д. Кремень – перекладач поетичних творів А. Вознесенського, Б. Пастернака, Л. Григор'євої, Т. Табідзе, Ш. Нішніанідзе та інших відомих поетів.

Д. Кремень – заслужений діяч мистецтв України (2016), лауреат Національної премії України імені Т.Г. Шевченка (1999), Республіканської літературної премії ім. В. Чумака (1987), Миколаївської обласної премії ім. М. Аркаса (1994), Миколаївської обласної журналістської премії ім. А. Самойленка (2008), Всеукраїнської літературної премії ім. В. Свідзінського (2011), Всеукраїнської літературної премії ім. Зореслава (2013), Всеукраїнської літературної премії ім. В. Сосюри (2013), літературної премії ім. Л. Вишеславського (2013), міжнародної літературної премії ім. І. Кошелівця (2014). Д. Кремень був удостоєний звань: «Городянин року» в номінації «Мистецтво» у 1999 р., «Людина року Миколаївщини» у 2008 та 2016 рр. Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України (2010), неодноразовий переможець конкурсу «Краща Миколаївська книга».

Член Національної спілки письменників України (1979), Асоціації українських письменників (1997) та Асоціації естрадних діячів України (1999).

Слово вчителя

Сьогоднішній урок – це шана його світлої пам'яті, зустріч у дружньому колі, щоб поділитися знаннями про Дмитра Дмитровича, поговорити про його життя і творчість. Народившись на Закарпатті, талант із Верховини не тільки прижився у степовому Причорномор'ї, а й став його поетичним уособленням, обличчям української літератури Закарпаття та Миколаївщини.

Поет ніколи не був байдужим, він завжди відгукувався на всі виклики, які підносило життя. Усе історичне буття, – з його досягненнями, з його складнощами й негараздами – знаходить своє відображення у віршах Дмитра Кременя. Поета неможливо відділити від сучасного життя, від нашої складної й драматичної історії, від світового історичного контексту. Митець уособлює собою

все найкраще, що може нести в собі справжній творець, мислитель, громадянин, патріот, великий син нашої країни.

Декламування поезії «Олені сурмлять» учнем/ученицею.

ОЛЕНІ СУРМЛЯТЬ

*Сурмлять осінні олені у горах.
Летить луна їх до великих міст...
Так, олениці люблять надто гордих,
І в цім, і в цім сурем осінніх зміст.
Сурмлять осінні олені...
А може,
Сурмить природа, що вона – жива?
Стоїть смерека, горда і вельможна,
Хоч їй у ноги падає трава.
Природо, ти не терпиш упокорень:
Є легкі втрати, є – болючий звик...
Я олень сам, занадто гордий олень,
Щоб до поразок, о природо, звик.
Я шумовиння дум своїх нехитре
Приніс твоїм лісам, вони не сплять...*

*Але мені кохана каже:
– Митре!
Ти чуєш, любий, олені сурмлять!
Так, олені сурмлять. Сурмлять Карпати.
Уперше я замислився і сам,
Що нікуди природі відступати,
Що нікуди вже відступати нам.
Відстрілу мить, іще ти не минула,
Любові мить...
Вона в природі є.
Крізь браконьєрства, крізь рушничні дула
Природа людям руку подає.
А олені кохають, як і люди.
Вони шукають не словесних втіх.
Сурмлять осінні олені, бо люблять,*

*І нам іти ще до любові їх.
Я розумію, мила: був я гордим.
Ти розумієш, як тебе люблю...*

*Сурмлять осінні олені у горах,
А я – прощання з оленем сурмлю!*

Вічну дискусію на тему «Кому нікуди відступати: природі чи людині?» спостерігаємо під час вивчення поезії Д. Кременя «Олені сурмлять».

*Модератор уроку скеровує учнів на визначення теми, ідеї поезії,
на роботу над художніми засобами.*

Робота в групах

1. Обговорення аргументів та доказів, які підтримують різні погляди на цю тему.
2. Формулювання позицій, які група буде захищати в ході дискусії. (Одна група представляє природу, а інша – людину.)
3. Обговорення аргументів. Учні обговорюють свої позиції та формулюють аргументи, що підтримують їхню думку. Вони використовують приклади з поезії, власний досвід, наукові дані тощо.
4. Дебати. Представники кожної групи висловлюють свої думки, намагаються переконати опонентів у правильності своєї позиції.
5. Заключення. Після дебатів проводиться завершальна дискусія, підбиваються підсумки, формулюються висновки щодо теми «Кому нікуди відступати: природі чи людині?»

Перед прочитанням поезії «І мова Тараса» учитель запитує:
Як ви гадаєте, про що може йти мова у творі, який починається рядками «І мова Тараса, / І мова Франка...»?

*Вислухавши учнів/учениць,
педагог читає поезію, після чого запитує:*

*І мова Тараса,
І мова Франка...
Я також старався:
– Ні дня без рядка!
Щасливо писалось*

*І довго жилось.
І дещо зосталось.
І трішки збулось.
Мене не купили
Ні слава, ні гріш...
І все ж не кумири,
І все-таки вірш!
...Прийшов я у старість,
І бачив не раз:
По смерті zostались
Франко і Тарас.
Естрадні софіти,
І соло, і хор.
А ми – неофіти,
Й гряде Командор.
І строфи залізні,
І крик до зірок.
А сльози ці пізні,
І пізній рядок.
Неслави і слави
Пізнав ти, поет,
І пізній –
З уяви
Автопортрет...*

- Ким для ліричного героя є Тарас Шевченко та Іван Франко?
- Чи вдалося ліричному героєві реалізувати свою мрію?
- Як ви думаєте, чи легко йому було на шляху до здійснення мрії? У яких словах це виражено?
- Які слова свідчать про актуальність Тараса Шевченка та Івана Франка у всі часи?
- Які образи використовує автор, протиставляючи ліричного героя класикам української літератури? Що вони означають?
- Як характеризує Д. Кремінь твори поета-ліричного героя?
- Що пізнав у житті поет?
- Чи можемо ототожнювати в цьому випадку поета й ліричного героя?

IV. Закріплення вивченого матеріалу

1. «Відкритий мікрофон»

Яка із поезій Дмитра Кременя «запала» вам у серце? (Усний відгук на поезію.)

2. Створення асоціативного малюнок за творчістю Д. Кременя

3. Робота із «Карткою настрою»

Оберіть фігурку настрою і помістіть її у другу частину картки. Чи є зміни? Чому?

V. Підсумок уроку

«Пізнаючи світ великого поета ми пізнаємо не тільки історію свого народу, не тільки душу нації, але і пізнаємо себе в цьому світі. А висока поезія відкриває нам нові горизонти та надихає на працю і боротьбу, на творення майбутнього своєї родини та великої матері України», – стверджував український поет, прозаїк, літературознавець, журналіст Василь Кузан. Це сьогодні зрозуміли і ми.

VI. Домашнє завдання

1. Опрацювати поезії «І тінь трави, що падає у ноги», «Лісова елегія».

2. Виконати одне на вибір:

- ↪ Створити сторінку автора у Fb чи Інстаграм.
- ↪ Написати відгук на один із творів поета.
- ↪ Скласти кросворд за творчістю письменника.

Юліанна КОСТА,
*учителька української мови та літератури
Королівський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів
Королівської селищної ради Закарпатської області*

9 клас
Урок української літератури

Тема уроку:

ШЕВЧЕНКО Й УКРАЇНА У ТВОРЧОСТІ ДМИТРА КРЕМЕНЯ

Мета уроку:

- розширити та поглибити знання учнів про життєвий і творчий шлях Дмитра Кременя, розкрити велич постаті Тараса Шевченка у його творах;
- розвивати навички аналізу художнього твору, здатність самостійно формулювати висновки на основі літературного матеріалу;
- виховувати любов до Батьківщини та почуття громадянської самосвідомості.

Тип уроку: урок засвоєння знань.

Форма проведення: урок-телепередача.

Перебіг уроку

Не я пишу – це мною пише Бог...

Д. Кремінь

I. Вступне слово вчителя.

Відомий український письменник, автор десятків художніх, публіцистичних і перекладних книг, сотень наукових, науково-популярних та публіцистичних статей, сценаріїв, п'яти сотень пісень, отримав з десяток літературних найвищих премій-відзнак, серед яких і Національна Шевченківська нагорода... Він – закарпатець, яким маємо пишатися і про якого повинна знати вся Україна, Європа, та що там Європа, – увесь світ! Це – Дмитро Кремінь!

Щоб зрозуміти поета, треба піти в його край, – сказав колись Гете. Радше за все, йдеться про край поетового дитинства, який дає йому оберіг пам'яті на дорогу в широкий світ. Краєм дитинства і юності Дмитра Кременя було наше рідне Закарпаття. А потім його життєва і творча доля продовжувалася у зовсім іншому краї нашої землі – на Побужжі. І це має певне значення для розуміння його поезії. Територіально-ландшафтний розліт: Іршава, Рахів, Ужгород – Казанка, Ольвія, Миколаїв, – це не тільки діапазон фізичної природи української землі, а й діапазон її історичної пам'яті, діапазон української психоемоційності, ментальності. Це й розростання кореневої системи поетового світу.

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу

1. Слово вчителя.

Цей урок проведемо у формі телепередачі, тобто створимо свою версію просвітницько-пізнавальної програми «Ген українців», де розглянемо творчість Дмитра Кременя, нашого поета-земляка, розкриємо велич постаті Тараса Шевченка в його творах.

У випуску нашої телепередачі візьмуть участь такі групи: «Сценаристи», «Журналісти-дослідники», «Журналісти-інтерв'юери» й «Глядачі». «Сценаристи» й «Журналісти-дослідники» мали випереджувальні завдання, «Журналісти-інтерв'юери» готуватимуть протягом уроку запитання до глядачів за змістом уроку. «Глядачі» ж повинні під час нашої телепередачі створити інформаційне гроно «Шевченко і Україна в поезіях Дмитра Кременя», на основі якого зможуть побудувати усний виступ.

Насамперед з'ясуємо, в яких умовах формувався талант Дмитра Кременя. Висвітлити це питання нам допоможе група «Сценаристи», учасники якої мали підготувати творчий проєкт (скласти фрагменти сценарію для документального фільму про початок творчого шляху поета та інсценізувати їх або виразно прочитати за ролями).

2. Виступи групи «Сценаристів»:

*а) фрагмент засідання літературної студії імені Юрія Гойди
Ужгородського державного університету*

Ведучий. Обдарований художник і поет Дмитро Кремін, вступивши 1970 року на українське відділення філологічного факультету Ужгородського державного університету, маючи десятки публікацій, не випадково потрапив під постійний нагляд «недремного ока» КДБ. Йому дорікали дружнім спілкуванням із тоді опальними І. Чендеєм, П. Скунцем, М. Вінграновським, Г. Чубаєм, «незрозумілими віршами», які жодним чином не підпадали під штучні трафарети соцреалізму.

До вашої уваги – фрагмент засідання літературної студії імені Ю. Гойди Ужгородського державного університету від 18 листопада 1974 року. Цей захід готували з особливою ретельністю, бо був потрібен для вислужливого звітування перед комсомольсько-партійними ватажками для виправлення «хибних» поглядів окремих молодих авторів у контексті розвитку новочасного письменства.

Найбільша аудиторія філологічного факультету в старому корпусі. Керівник літстудії, доцент кафедри української літератури В. Поп нервово ходить від одного вікна до іншого, тихо говорить сам до себе:

– Я саме я опікуюся молодими літераторами, і моїми руками хочуть «розіпнути» відмінника і старосту літстудії, вручити йому «вовчий квиток» та відрахувати з числа студентів, і тим самим «умити руки» та показати, що буде з тими, хто відійде від ідеологічної лінії партії. Що мені робити?

В аудиторію заходять інші учасники засідання літературної студії. Серед них – професор, завкафедри угорської філології П. Лизанець, доцент кафедри російської літератури В. Аріповський, секретар парторганізації, доцент кафедри української літератури Ю. Балега, секретар комсомольської організації факультету В. Опрофат, професор кафедри української мови П. Чучка, решта – зібрана масовка. На початку «звіту» ініціатори наводять коротку довідку про творчий шлях Д. Кременя.

Секретар парторганізації. Шановні учасники засідання літературної студії! Сьогодні ми зібралися, щоб обговорити літера-

турну діяльність молодого поета Дмитра Кременя, який не зважаючи на свій молодий вік (*посміхається*), уже має публікації в «Закарпатській правді», «Молоді Закарпаття», журналі «Ранок», є завідувачем секції поезії обласного літоб'єднання при обласній організації Спілки письменників України. А ще... (*продовжує говорити з явною зневагою*), вибираючись із багна модернізму, написав актуальну поему «Меморандум Герштейна».

П. Чучка говорить на вухо Ю. Балезі. Але про всеукраїнський альманах молодих «Вітрила. 70/71», в якому він дебютував на республіканському (*акцентує на слові*) рівні, чомусь забули. Жодним словом не обмовились про його відмінну успішність як п'ятикурсника, викинуту з планів видавництва «Карпати» першу збірку «Тан блукаючого вогню»...

В. Аріповський. А про що ця, як ви кажете, «актуальна поема»?

Д. Кремень. Поема ця – про людину, яка вперше дала знати світові про існування концтаборів із масовим винищенням людей. Це – Курт Герштейн. Основа поеми – виключно документальна. Сюжет я взяв із однієї статті журналу «Наука і релігія».

П. Лизанець. Які труднощі переборюєте на своєму шляху? Чи переборюєте їх, і які саме?

Д. Кремень. Єдина трудність для поета – це пошук ключа до серця читача. Реальна трудність – взаємини поета із видавцями. Ставлення видавців до молодих поетів у нашій області вкрай погане. У нас мали вийти друком перші книжечки. Вони не вийшли...

В. Аріповський (*зухвало*). А ви, дорогий товаришу, пишіть так, щоб вас розуміли, тоді і будуть друкувати.

Д. Кремень (*упевнено*). Я ніколи не кажу: друкуйте те, що я кажу. Шкода, що я пишу незрозуміло, але чи вже так незрозуміло?

Літстудієць. У якому розмірі і як ви використовуєте у своїх творах усну народну творчість? Як ви поєднуєте народнопісенну форму із формою вашої модерністичної лірики?

Д. Кремень. У своїх творах народну творчість я використовую мало. Маю кілька варіацій на тему народних пісень «Червона ружа трояка». Коли варіюю народну пісню, прагну надати їй колориту сучасного.

В. Аріповський (*продовжує говорити нахабно*). А модернізмом ви будете і далі займатись?

Д. Кремінь (*тримається й далі упевнено, розуміючи, що це провокативне питання*). Боже борони, я – проти модернізму! Але я – за поезію, навіть якщо ви даруєте їй ярлик, як-от моїм творам...

В. Опрофат. Чому ти, Дмитре, пишеш незрозуміло?

Д. Кремінь. Валечко, Гете казав: «Якщо читач вважає, що в творах – туман, то ще не відомо, в чийй голові туман».

П. Лизанець. Чи читали ви свої твори своїм товаришам і чи вважаєте, що ваші твори зрозумілі для ваших товаришів?

Д. Кремінь. Своїм товаришам свої твори читав. Моїм товаришам мої твори зрозумілі.

П. Лизанець. Що ви робите для того, щоб ваші твори були зрозумілими?

Д. Кремінь. Три місяці підряд я чую про те, що мої твори не зрозумілі. Мені, наприклад, не зрозумілі ранні твори Маяковського, і не зрозуміла теорія відносності Ейнштейна, але ж я не висловлююсь проти них. Різнобій думок щодо моїх поетичних симфоній закономірний... І ще – щодо використання народної творчості. Поезія Шевченка «У бога за дверима лежала сокира» – це ж поетичний міф, але які реальні алегорії цього твору! Тут – і пісня, пісня сокири, і стиль, і апокриф алегоричний, отже, ґрунт – це ґрунт народний.

Ведучий. Фактично на цьому засіданні Д. Кремінь уточнив, що для нього стало джерелом поетичної культури, він репрезентував позицію ревного захисника своєї літературної творчості, який відстоював своє право на «справжню творчість», яка – не за лекалами соцреалізму, а відповідно до стану речей у суспільстві.

б) Розмова студентів Дмитра Кременя й Андрія Дурунди (1974 р.)

Дмитро. А ти знаєш, що я на початку цього року вже й першу свою поетичну книжку підготував.

Андрій (*з повагою і поштивістю*). Давно пора.

Дмитро. Туди увійшли, окрім інших текстів, поема «Меморандум Герштейна», поетичні симфонії: «Сад», «Параноїчна зона “А”», «Танок блукаючого вогню», «Коні Адамові».

Андрій. Ну й коли можна буде побачити її?

Довга мовчанка.

Дмитро (*тяжко видавив*). Ніколи.

Андрій. Тобто? Як – ніколи?

Дмитро. А так. Ні-ко-ли. Якогось дня приходжу з пар – це ще був четвертий курс – і помічаю, що хтось рився у моїх книгах і речах.

Андрій. Що, злодії? Та як це може бути? Адже внизу – вахтер. Без пропуску не пройдеш.

Дмитро. Є такі люди, які пройдуть, яким усе можна і все дозволено.

Андрій. А ти в міліцію заяву написав?

Дмитро. Кадебешники забрали, от що.

Андрій. Ти знаєш, і я деколи помічав, що коли повернуся із занять – деякі речі й книги стоять не так, як я їх клав. Але не звертав на це особливої уваги: мабуть, гроші шукають. А в мене їх нема. Тож хай риються до скону літ, як у нас кажуть.

Знову довга мовчанка.

Андрій (обережно). Дмитрику, вже давно хотів тобі зізнатися, але не маю сміливості.

Дмитро. Та кажи вже, Андрієчку...

Андрій. Розсердишся, проклянеш, зненавидиш... Зовсім недавно викликали мене у навчальну частину університету. Там сидів серйозний молодий, елегантно вдягнений, упевнений у собі чоловік. Показав якусь червону книжечку. Я до пуття й не прочитав, що за птиця і як звати. Представник КДБ. Він усе вже знав про мене: звідки я і яка моя сім'я, багатства які в нас у Рекітах і з ким живу в студентському гуртожитку. Навіть бесіди, які з ким веду. О-о, Господи! Сило Небесна! Що, в тім гуртожитку і стіни вуха мають??? Коротше кажучи, про тебе все допитувався. Зокрема, що ти мені розповідаєш і що читаєш, з ким стрічаєшся у місті та у своїй гуртожитській кімнаті, бесіди які тебе цікавлять.

Дмитро. І що ти йому?

Андрій. Так, як є, все сказав. Як на духу. Ачей нічого крамольного нема ні у твоїх віршах, ані в розмовах. Я так думаю. Упевнений у цьому.

Дмитро. Тоді не розумію, в чому твоя вина, що ти так переживаєш? Про мене багатьох студентів кадебешники випитують. Мені самі студенти зізнаються. Але під великим секретом, ризикуючи за розголошення цієї тайни.

Андрій. Це ще не вся правда, Дмитре.

Дмитро. А що ще? Скажи – й душі стане легше.

Андрій. Не стане, відчуваю.

Дмитро. Що, продав мене за тридцять мідяків? З потрохами, як кажуть, здав?

Андрій. Тебе нічого здавати, я ж сказав. Я не тебе, а себе здав, Дмитре... Той же кадебіст дав мені п'ятдесят карбованців у тій же навчальній частині, аби я напоїв тебе, а потім випитував, що ти думаєш про радянську владу, про комуністичну партію, що тобі не подобається в нашому житті і т. д. Ні на яких паперах-відомостях я не підписувався, що гроші взяв. Грубо порушивши усі правила й домовленості, на ту п'ятдесятку купив собі черевики і штани недорого придбав. Коли мене викликали знов у навчальну частину університету – я йшов туди, як на ешафот. Здавалося, що дорога моя після тої зустрічі проляже не в студентську аудиторію, а в сибіри: за невиконання надважливого і супертаємного завдання державної ваги. Той же чоловік спокійно так і витримано поцікавився, що розповідав ти, що і кого з великих критикував, які в тебе претензії до влади і соціалізму, що вже помаленьку переростав у комунізм. А я відповів, що ти так напився, що зовсім нічого не міг говорити. Просто ліг – і заснув як убитий. Брехати нормально я ніколи не міг. І тоді мої слова були такі непереконливі, такі. О-о, Сило Небесна! Як не дивно, але чоловік з КДБ більше нічого не уточнював, не допитувався. Не вичитував мораль, не виховував, не вимагав повернути гроші. Просто більше ніколи мене не викликали у навчальну частину, махнувши рукою як на безнадійного.

Дмитро *(тихо)*. Дякую тобі...

Андрій. Ти думаєш, що нас з тобою випадково поселили в один блок – першокурсника і п'ятикурсника? Це аби спецслужбам легше слідкувати за нами. У нас за всіма, хто щось пише, слідкують.

3. Слово вчителя

Ось у таких умовах відбувалося становлення письменницького таланту Дмитра Кременя.

Хоча, як згадує митець, він міг поступати на математичний, бо закінчив математичну школу в Ужгороді, але перемогло його величність Слово. Адже Біблія не дарма пише, що спочатку було саме Слово. То є велика, незборима і ні з чим незрівнянна сила, якій поет противитися не міг. Так Всевишній схотів, душа його і серце. Не дарма уже потім, через літа, з-під пера Дмитра Кременя

з'являться пречудові слова, які сьогодні ми взяли за епіграф нашого уроку: «Не я пишу. Це мною пише Бог...»

Зауважу, що Дмитро Кремень усе своє життя чесно, віддано й щиро, до останнього подиху служив тому Слову, віддавши цій воістину благородній справі усі свої сили, серце і душу.

Таку ж віддану любов до Слова, до справедливості ми знаходили і в Тараса Шевченка, про мотиви якого у творах Дмитра Кременя ми сьогодні будемо говорити. Тож я передаю можливість журналістам-дослідникам представити свої проєктні роботи за поезіями Дмитра Кременя.

4. Презентація проєктних робіт групи «Журналісти-дослідники» у формі відеоскрайбінгу (орієнтовний зміст проєктів).

а) Поезія «Седнів. Липа Шевченка»

Звучить текст поезії.

СЕДНІВ. ЛИПА ШЕВЧЕНКА

Я спинився –

за крок од безслав'я...

І мене пронизало умить:

легко жив я і легко писав я,

а Шевченкова липа –

шумить!

І де він Україну оплакав,

нам інакше, нам світле дано.

І свячені ножі гайдамаків

перекуті на рала давно.

Так чому ви шукаєте знову

суєслів'я,

поденні слова?

На словах – поклялися ви слову...

А Шевченкова липа – жива.

Ви спите

на м'якенькій перині

вельми смачно

п'єте і їсте...

Та присуджено інше людині,

де Шевченкова липа цвіте.

*Посадіте свій сад чи діброву,
і дивіться епосі в лице...
Ви й падлюці студенту Петрову
підсадили б... якесь деревце.
А донощиків плем'я гундосе
над сузір'ям огненних «Трьох літ»...*

*Ти правічний, я знаю, доносе.
Але вічний таки –
«Заповіт».
Треба брати за віхою віху
і не ждати собі нагород.
Бо сміється над страхами віку
незнищенний мій, вічний народ.
Ні чини, ні звання, ні посади
хай повік не стоять над пером.*

*Треба жити
і треба писати
степом,
небом високим,
Дніпром...
І в епоху ракетного сопла
нам судилася вічність, не мить,
бо Шевченкова липа не всохла,
бо Шевченкова липа –
шумить!*

Після виразного читання поезії звучить коментар.

Учитель. Поезія «Седнів. Липа Шевченка» Дмитра Кременя є глибоко емоційною реакцією на спадщину Тараса Шевченка та розкриває вплив творчості Кобзаря на історію українського державотворення. Автор підкреслює значення Шевченкової липи як символу вічного життя та волі українського народу. Розглянемо основні акценти поезії «Седнів. Липа Шевченка» Дмитра Кременя:

1. *Емоційність.* Автор відображає власні емоції від почуття безслав'я сучасного письменства поряд з величчю Шевченка. Він

відчуває гостру потребу у відродженні національної свідомості та усвідомлює великий вплив поета на цей процес.

2. *Шевченкоцентризм*. Автор відзначає своє захоплення постаттю Тараса Шевченка та віру в його слово. Він заохочує читачів не шукати пусті слова, але пригадати значення «Заповіту» та жити за його дороговказами.

3. *Образ «донощиків»*. Хто такий донощик Петров? Студент університету святого Володимира Олексій Петров доніс Бібікову, що в Києві з 1846 року існує таємне Кирило-Мефодіївське товариство, що братчики товариства читають протизаконні вірші Тараса Шевченка та закликають малоросіян до повстання. Після цього жандарми Третього таємного відділення заарештували учасників товариства. Саме тому, на думку Дмитра Кременя, «падлюці студенту Петрову» треба підсадити «якесь деревце», тобто йому треба нагадати про те, якого народу він син і що «вічний таки – “Заповіт”».

4. *Шевченкова липа як символ*. Липа в поезії стає символом не лише живої спадщини поета, але й вічного народу, що здатний переживати й переборювати всі труднощі. Її шум відзначає невмирущість українського духу та надію на краще майбутнє.

5. *Спрямованість на дію*. Автор закликає читачів не лише писати, але й жити національним духом, залишатися вірним своїм ідеалам та не зраджувати спадщині предків. Він робить акцент на відданості справі національної самобутності.

6. *Сучасність*. Поезія містить у собі натяк на сучасні реалії, зокрема «епоху ракетного сопла», що вказує на технологічний прогрес та зміни, які відбулися у світі. Автор критикує сучасне суспільство, в якому «свячені ножі гайдамаків / перекуті на рала давно» (метафоричне зображення історичних подій). На його думку, люди шукають суєслів'я і втрачають справжній сенс життя, віддаючи перевагу поверховим речам, які мало важать порівняно з великими питаннями й проблемами. Однак Шевченкова липа залишається живою та шумить, нагадуючи про вічну цінність культурної спадщини народу.

Поезія «Седнів. Липа Шевченка» Дмитра Кременя викликає почуття внутрішньої відповідальності кожного громадянина перед своєю історією та культурою, нагадує про необхідність берегти й передавати цінності майбутнім поколінням.

б) Поезія «Тарасова верба»

Звучить текст поезії

ТАРАСОВА ВЕРБА

*...А вночі понад Кос-Аралом
линуть згуки у млі сирій.
І кривавиться обрій помалу,
Мов проводять тебе крізь стрій.
Не заснеш...
І спогадуєш панщину,
І не гасне у серці бунт.
Це не сон...
Бо судьбу закріпачену
Хижі спогади різками б'ють.
Світлим спогадом серце карають,
Світлим сном золотої пори.
І не обрій –
 шинель Миколая,
Мовби хмара, звисає згори.
Ну, а унтерські спогади куці.
Крізь шпіцрутени – уперед!
Та минаються езекуції –
Крізь шпіцрутени
 йде
 поет.
І підходить Тарас пригнічений,
Хоч не час для поетових мук.
І шпіцрутен він, кров'ю мічений,
У задумі бере до рук.
Не журися, Шевченку, не треба.
З цього прутика бути вербі.
І під клаптем пустельного неба
Хай сяйне її зелень тобі.
Бо поетова воля –
 простити
Хоч замучену, та судьбу...
Бо поетова доля –*

зростити
Із нікчемної різки –
вербу.
Ми з тобою. Невольничі діти,
Розгортаємо чорний сувій.
Будуть, батьку,
тебе водити
Крізь двадцятого віку стрій.
І не раз поженуть до Сибіру
Вже невольника. Не козака.
І дадуть не шинельку сіру,
А куфайку з тавром «з/к».
І коли передсмертим хоралом
Огласиться невольничий стрій,
У безкрайнім степу, за Уралом,
Ми почуємо голос твій.
З України, із болем, журбою
Будеш ти повертати сюди.
...Болем мічену гілку вербову
Ти в далекій землі посадив.
І очищені стали від болю
Оренбург, і Орськ, і Раїм.
І вербовий народ
під вербою
Причастився іменням твоїм.

Після виразного читання поезії звучить коментар

Учитель. Поезія «Тарасова верба» Дмитра Кременя – це збагачені символікою та алегоріями творчі роздуми про страждання Тараса Шевченка під час заслання та про його боротьбу за волю українського народу. Аналізуючи вірш, можна виділити кілька ключових тем і образів.

1. *Заслання та страждання Тараса Шевченка.* Автор відтворює роки заслання великого українського поета Тараса Шевченка, підкреслюючи його страждання під тиском тогочасної влади.

2. *Бунтарський дух та спротив.* Вірш передає бунтарський дух Тараса Шевченка, адже він не тільки страждав на чужині, але

й боровся проти неволі. Поет не здавався перед тиском влади, а страждання пробудили в ньому бунтарський дух, що не знає кордонів і є джерелом духовного імунітету.

3. *Роль поета в суспільстві.* У творі висвітлено роль поета у вільній боротьбі народу: саме поет повинен правдиво відображати дійсність, указувати на недоліки суспільства та правлячої еліти.

4. *Образи «шинелі царя» і «шпіцрутена».* Урядові репресії та цензура порівнюються із шинеллю царя, а закривавлений шпіцрутен – із пагоном майбутньої верби. Це підсилює іронію та сарказм, вказуючи на жорстокість влади та її намагання придушити будь-який протест і культурну діяльність. Образ шпіцрутена, який поет помічає закривавленим, символізує жорстокість та смертельну небезпеку для української інтелігенції з боку влади.

5. *Символіка верби.* «Тарасова верба» – алегоричний образ українського народу, який зазнавав багато страждань, але все ж проростає з «нікчемної різки». Верба символізує стійкість нації та її здатність до виживання.

Поезія «Тарасова верба» Дмитра Кременя – це не лише відтворення Шевченкової біографії, а й аналіз суспільних проблем, які зазнає культура під час переслідувань. Поетичні образи й метафори розкривають вплив Тараса Шевченка на розвиток національної свідомості українців, а також допомагають зрозуміти ідейні висновки щодо важливості творчого самовираження у боротьбі за свободу.

в) Поезія «Фата фатуму»

Звучить текст поезії

ФАТА ФАТУМУ

Музики не стомилися. І так

Іще танцюють молоді і гості,

Що на оцім дніпровськiм перевозі

І пліт, здається, пуститься в гонак.

І Ладо Костомарова привітна,

І сам боярин геть не жмуристь віч.

Пливе Шевченко. З ним пливуть «Три літа».

Огненні три. А десять літ – навстріч.

*І білий день зів'яне, наче квітка.
І б'є арешт по конях вороних.
І зазирне у каземат лелітка,
Та вже нема союзників твоїх.
По хвилях попливли б вони, «Три лита».
Та що, о що, поете, ти без них?*

Після виразного читання поезії звучить коментар

Учитель. Поезія «Фата фатуму» Дмитра Кременя висвітлює події, пов'язані з арештом Тараса Шевченка, який мав бути боярином на весіллі Миколи Костомарова, але його заарештували напередодні. Вірш пройнятий сумним настроєм та відображає трагізм ситуації, в якій опинився великий український поет: замість бути боярином на весіллі в друга – арешт і невідомість.

У вірші зображено українське весілля з танцями, музикою та радістю. Метафора «пліт, здається, пуститься в гопак» допомагає передати веселий образ святкування як щось живе й рухливе. «Лада Костомарова привітна» – ніжний образ нареченої Миколи Костомарова (друга Тараса Шевченка). Але весільна радість протиставляється почуттям боярина, який «геть не жмуристь віч». Звернімо увагу на назву вірша «Фата фатуму». Тут бачимо поєднання двох слів, які дуже близькі за своїм звучанням, але їхнє значення є емоційно протилежним: фата – символ весільної радості, фатум – невідворотне лихо (оксиморон побудований на паронімах). Отже, вже сама назва ніби попереджає читача, що зміст поезії наповнений різними переживаннями.

Участь у Кирило-Мефодіївському братстві зблизила двох інтелігентів тогочасної доби. Микола Костомаров вважав за честь бути в дружніх стосунках із Тарасом Шевченком, що навіть запросив бути в нього на весіллі боярином, але не судилося. По дорозі на весілля, на одній із поштових станцій, Тараса Шевченка було заарештовано. Розгром братства і вчинену над ним розправу Микола Костомаров сприйняв дуже болісно. Незважаючи на те, що братство налічувало понад 100 осіб, покарання понесли лише одиниці. Микола Костомаров був ув'язнений на один рік в тюрму, а потім – домашній арешт на три з половиною роки. Найсильніше його вразила звістка про страшне покарання, що спіткало Тараса Шевченка, відправленого на

десять років у солдатчину без права писати й малювати. До того ж Микола Костомаров усвідомлював, що Тарас Шевченко не брав постійної й активної участі в діяльності братства, а лише подеколи був присутній на його зібраннях, проте висловлювався різко.

Особливого значення надає тут Дмитро Кремінь поетичному циклу Тараса Шевченка «Три літа». «Три літа» – рукописна «книга» поезій Тараса Шевченка, написаних протягом 1843–1845 років. На думку літературознавців, збірка засвідчила розквіт поетичного генія Шевченка. Основний її пафос – визвольний. «Три літа», які автор називає огненними, виступають тут як символ духовного зв'язку Тараса Шевченка з його народом. Порівняння «І білий день зів'яне, наче квітка» викликає почуття минулості й тлінності, символізує закінчення святкового моменту, адже далі «десять літ – навстріч», тобто десять років заслання. Риторичне запитання «та що, о що, поете, ти без них?» відображає значимість творів Тараса Шевченка, зокрема поетичного циклу «Три літа», у його житті та житті українського народу.

Поезія Дмитра Кременя «Фата фатуму» підкреслює складність долі Тараса Шевченка та його жертвність у боротьбі за свободу та національний ідеал.

г) Поезія «Орська зоря»

ОРСЬКА ЗОРЯ

*Тут, на річці Орі, у степу а чи у полі,
де в солдатській шинельці проходив Тарас,
як же хочеться й нам Кобзареві долі,
коли доля, мов паня, улещує нас.
...Ось ти в орськім готелі здригаєшся раптом.
Мов тебе, – ти учора ще був на коні! –
оренбурзьким чи орським,
а каторжним трактом
вже помчали
жандармські
стрімкі
вороні!
Як це мариться знов, і таким недалекоим...
Мерехтять*

над тобою

небесні світи.

*Але ти, а не він, уяви над Ілеком,
і старий гайдамака в кайданах – це ти.
Як далеко від генія до боягуза!
Закріпачило й нас животіння земне.
Лиш вона не кріпачка, замучена муза,
і, мов та Катерина, підпанків кляне.
Ах, я маю усе, що належить людині.
Та повік не домчати мені в Кобзарі.
Бо не кожен Кобзар на моїй Україні.
Був єдиний – в солдатах, на річці Орі...*

Після виразного читання поезії звучить коментар

Психологічний стан поета, коли він у шинелі крокував орськими пісками, відбитий у вірші Дмитра Кременя «Орська зоря»: «Тут, на річці Орі, у степу а чи в полі, / де в солдатській шинельці проходив Тарас, / як же хочеться й нам Кобзаревій долі, / коли доля, мов паня, улещує нас».

Ліричний герой, образ якого у вірші зливається з автором, знаходячись на річці Орі, відчуває сильне бажання знайти свою долю, наслідуючи шлях Тараса Шевченка. Він прагне долі Кобзаревій, але відчуває себе закріпаченим животінням земним. Дмитро Кремень відображає тут свої роздуми про власне життя, суперечливий стан душі й почуття власної недосконалості. Він намагається пригадати й пережити той час, коли Тарас Шевченко проходив «в солдатській шинельці» на Орі. Однак згадки про жандармів і каторжні тракти надзвичайно жахливі, й Дмитро Кремень робить висновок: «Як далеко від генія до боягуза!» Він осмислює різницю між великим поетом і звичайною людиною, яку «закріпачило» «животіння земне», а також підкреслює, що лише «замучена муза» не є кріпачкою й «підпанків клене». Ліричний герой відчуває, що має все, що належить людині, але ніколи йому не дорівнятися до Тараса Шевченка, бо бути таким великим і винятковим не кожен може. «Зоря» у назві вірша символізує Кобзаря – яскраву та незнищенну постать в історії України, яка уособлює надію, прагнення до чогось значимого, великого і недосяжного.

Поезія «Орська зоря» Дмитра Кременя відображає почуття глибокої поваги до Тараса Шевченка, також закликає читача сміливо долати життєві перешкоди, бути достойними нащадками Кобзаря.

IV. Узагальнення вивченого матеріалу

Метод «Мікрофон»

Учасники групи «Журналісти-інтерв'юери» запрошують представників групи «Глядачі» до усного виступу на основі складеного ними інформаційного грона «Шевченко і Україна у творчості Дмитра Кременя», а також ставлять до них запитання за змістом уроку.

Орієнтовні запитання журналістів-інв'юерів:

– Чим вражає вас постать письменника із Закарпаття Дмитра Кременя?

– Чому, на вашу думку, закарпатським письменником Дмитром Кременем маємо пишатися і про нього повинна знати вся Україна, Європа та увесь світ?

– Який вплив на формування таланту Дмитра Кременя мала тоталітарна система?

– Чи погоджуєтеся з думкою, сформульованою в епіграфі нашого уроку?

– Чи підтримуєте ви думку про те, що тема «Шевченко і Україна» розкривається в поезіях Дмитра Кременя як єдине ціле?

– Чи помітили ви певну схожість у біографіях Дмитра Кременя й Тараса Шевченка?

– Які спільні ідеї, висвітлені у творах Дмитра Кременя й Тараса Шевченка, ви могли б назвати?

– Прокоментуйте рядки поезії Дмитра Кременя «Орська зоря»:

Ах, я маю усе, що належить людині.

Та повік не домчати мені в Кобзарі.

Бо не кожен Кобзар на моїй Україні.

Був єдиний – в солдатах, на річці Орі...

– Який образ людини-патріота змальовано у творах Дмитра Кременя?

V. Підсумки уроку

Учитель. «Почуття національної причетності, здоровий гонір і творча небайдужість, миттєва поетична реакція на час, незаангажованість і ерудиція – відмітні ознаки поетичної творчості

Дмитра Кременя», – слушно зауважує Наталія Ребрик у книзі «Сейсмограф вічності».

Справді, ми переконалися, що творчість Дмитра Кременя відзначається поєднанням високої поетичної майстерності, патріотизму, критичного погляду на суспільство. Його поезія викликає відгук у читачів, спонукаючи до роздумів і обговорень, та досі залишається предметом досліджень.

Дякую всім, хто взяв участь у підготовці та проведенні сьогоднішньої телепередачі – нашої версії просвітницько-пізнавальної програми «Ген українців». До нових зустрічей!

Література

1. Дмитро Кремінь. Мовчання волхвів. – Ужгород: ФОП Ребрик А. І., 2023
2. Дмитро Кремінь. 3 днів шалених. – Миколаїв: Іліон, 2021
3. Кремінь Д. Д. Скіфське золото: Вибрані поезії. – Миколаїв: Іліон, 2008.
4. Кремінь Т. Д. Віршований дискурс новітньої української літератури Дмитра Кременя. Українська література. 2013. № 9. С. 11–14.

Надія ПИЛИП,
учителька української мови та літератури
Хустського ліцею № 5
Хустської міської ради Закарпатської області

9 клас
Урок позакласного читання

Тема уроку:

ДМИТРО КРЕМІНЬ. «МАРАМОРОШ»

Мета уроку:

- ознайомити учнів з творчістю поета рідного краю, розкрити неповторність його лірики;
- формувати літературознавчу компетентність, розвивати в учнів пізнавальний інтерес, творчу уяву, критичне мислення, вміння висловлювати власні міркування;
- сприяти вихованню любові до рідного краю, природи.

Тип уроку: урок-поетична вітальня.

Обладнання: портрет Дмитра Кременя, виставка збірок поета.

Перебіг уроку

I. Мотивація навчальної діяльності

Слово вчителя. Із плином часу, змінами суспільно-економічного устрою, без сумніву, найбільшою цінністю залишається людина, якою і творяться на земній орбіті дива. А коли ця людина ще і поет від Бога, есеїст, перекладач, то її в повній мірі можна назвати постаттю. Такою людиною і був Дмитро Кремень.

Потрібно любити поезію, відчувати красу і неповторність поетичного слова, любити рідну землю і ніколи не забувати, що ми – сини і доньки нашої неньки України.

На сьогоднішньому уроці з літератури рідного краю ми ознайомимося із постаттю нашого земляка Дмитра Кременя. Щоб урок був цікавим, ви готувалися до нього заздалегідь.

II. Вивчення нового матеріалу

Кожен із вас отримав завдання – підготувати матеріал певного напрямку.

Учень-біограф. Дмитро Дмитрович Кремінь народився 21 серпня 1953 року в с. Суха Іршавського району Закарпатської області, в сім'ї колгоспника. Він випускник філологічного факультету Ужгородського держуніверситету (1975). По закінченню працював за направленням учителем української мови та літератури та російської мови та літератури в Казанківській середній школі № 2 (сmt Казанка Миколаївської області) (1975–1977). Пізніше був кореспондентом районної газети (1977–1979). Після переїзду до Миколаєва, який став для поета другою Батьківщиною, обіймав посаду викладача кафедри української літератури в Миколаївському педінституті ім. В. Белінського (1979–1980), керував обласною літературною студією «Джерела» (1980–1987), став заввідділу найбільшої в області молодіжної газети «Ленінське

плем'я» (1980–1990). Працював кореспондентом газети, завідувачем відділу в газетах «Ленінське плем'я», «Радянське Прибужжя», «Рідне Прибужжя». З 1993 року – керівник обласної молодіжної літературної студії «Борвій».

У різні роки перебував на посадах доцента Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, професора Південнослов'янського інституту Київського славістичного університету, Міжнародного класичного університету імені П. Орлика, Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (за сумісництвом).

Учениця-дослідниця. Дмитро Кремінь – автор збірок: «Травнева арка» (1978), «Південне саяво» (1982), «Танок вогню» (1983), «Бурштиновий журавель» (1987), «Шлях по зорях» (1990), «Пектораль» (1997), «Елегія Троянського вина» (2001), «Атлантида під вербою» (2003), «Полювання на дикого вепра» (2006), «Віфлеємська зоря» (2007), «Літній час» (2007), «Лампада над Синюхою» (2007, спільно з народним художником України А. Антонюком), «Вибрані твори» (2007, серія «Бібліотека Шевченківського комітету»), «Скіфське бароко» (2008), «Скіфське золото» (2008), книга «Два береги» (2008, у співавторстві з В. Пучковим), «Замурована музика» (2011), «Медовий місяць у Карфагені» (2014), «Сльози Сухого Фонтану» (2014), «Скрипка з того берега» (2016), «Poems from the Scythian Wild Field» (2016, видана у Канаді), «Між Карпатами і Татрами» (2016).

Друкувався в журналах та газетах: «Вітчизна», «Дніпро», «Київ», «Дружба народів», «Ранок», «Юність», «Кур'єр Кривбасу», «Українська культура», «Україна», «Дружба народів», «Ленінське плем'я», «Закарпатська правда», «Південна правда», «Вечерний Николаев», «Ukraine», «Вежа», «Море», «London Magazine», «Prism», «Hayden's Ferry Review», «Eclectica» в альманахах, антологіях, колективних збірках.

Лауреат Республіканської літературної премії ім. Василя Чумака (1987), Миколаївської обласної премії імені Миколи Аркаса (1994), обласної журналістської премії ім. О. Самойленка (2008), Всеукраїнської літературної премії імені Володимира Свідзінського (2011), Всеукраїнської літературної премії ім. Зореслава (2013), Всеукраїнської літературної премії ім. В.

Сосюри (2013), літературної премії ім. Л. Вишеславського (2013), міжнародної літературної премії ім. І. Кошелівця (2014). 1999 року збірка віршів «Пектораль» (1997) здобула Національну премію України ім. Т. Г. Шевченка (1999).

Учень-біограф. Дмитро Кремінь був удостоєний звання «Городянин року» в номінації «Мистецтво» (1999) та «Людина року» (2016), «Людина року Миколаївщини» (2008, 2016). Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України (2010), відзнакою Миколаївської обласної ради «За заслуги перед Миколаївщиною» I ступеня, неодноразовий переможець конкурсу «Краща Миколаївська книга». Лауреат міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя «Тріумф» (2020, посмертно).

Член Національної спілки письменників України (1979). Заслужений діяч мистецтв України (2016). Головний редактор журналу «Соборна вулиця» (2012–2018).

2010–2018 р. – голова Миколаївського відділення Національної спілки письменників України.

Помер 25 травня 2019 року, м. Миколаїв.

Слово вчителя. Дмитро Кремінь – автор збірки поезій «Замурована музика». Тут зібрано кращі лірико-філософські вірші. На обкладинці – репродукція картини «Гайдамаки» народного художника України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Андрія Антонюка.

До збірки увійшла поезія «Мараморош».

III. Поетичні хвилини

Виразне читання вірша «Мараморош»

МАРАМОРОШ

*На Мараморош, Мараморош-Сигет,
Ішов я маршем закарпатських сиріт,
А в прикордонну Тису не зайшов...
Отам, де Тиса Чорна й Тиса Біла,
Там Данія тисячолітня збігла,
А Третій Рим – імперське зле ток-шоу.
Там едельвейс і квітка розмарія.
Імперська, європейська ностальгія
Ріку Дунай продивлює до дна...
Єднало нас карпатським колоритом
І римських легіонів маршем-ритмом:
Європа їм здавалася одна.
Ми в Азії, а в них уже Європа!
І в Бухаресті Ніколае Попа,
Мій друг-поет, молдавський господар...
А я між Трансільваній і Трансністрій.
І досить спалахнути божій іскрі –
Сузір'їв не побачиш із-за хмар.
Історію минулу не повториш...
Іду, бреду на сивий Мараморош,
І йдуть за мною прадіди й діди...
Такий мій край, така моя держава,
Що нам Дунай, і Тиса, і Боржава
Транзитними здавалися завжди.
Опришківство карпатське – як горнило...
І в Будапешті предок мій Данило
В анналах залишив писемний слід...
А я живу поміж панів і паній,
І дух смерек у далечі туманній,
А шлях до волі нам шукати слід.
І ти зі мною, мій московський кореш...
Історію імперську ще повториш,
А там, де ти, скінхедів мільон...
Учора воля нас давила з танку,
І Шоні Гаврош, і Петро Мідянка,*

*Й Василь Кузан шукали свій патрон.
На Мараморош, де туман лягає,
У вишиванці ходить граф Довгаї,
З ним Телеш та Шенборн...
Але ми –
Із іншої і віри і любові,
Ми – русини, тернові й смерекові,
Ми українці, крайні між людьми.
В московській церкві запалили свічі,
А в київській уже не раз і двічі
Клялися смертно Габсбурзьким орлом...
І йде на Мараморош плем'я голе,
А під хрестом край шляху Красне Поле,
Та ще родина плаче за селом.
О, Мараморош-Сигет, Мараморош!
Коли судьбу юкрейнівську ти повториш
І спокою в Європі не знайдеш, –
О, Марморош, і тебе згадаю,
І ляжу вмерти там, коло Дунаю,
Біля дакійських, біля римських вез.
Клялися ми карпатським колоритом,
А нині попід київським коритом
Увіч бомонд – і сестри, і брати...
Але коли в Верх раді поговориш –
Немов ідеш і йдеш на Мараморош.
А треба ще й до Сигету дійти...*

IV. Обмін враженнями від поезії

- Який основний мотив прослуханої поезії?
- Які рядки справили найбільше враження?
- Як описує рідний край поет?

Учитель. Любов до Батьківщини, пам'ять, закарбована у слові – саме вони підтримують нас на шляхах непростих щоденних випробувань, допомагають нам зберегти себе у великому й мінливому світі.

V. Вправа «Асоціативний куш»

Підібрати асоціації до словосполучення «**рідний край**»

(Батьківщина, рідна земля, отчий край, отча земля, Вітчизна, край батьків, рідна сторона.)

VI. Рефлексія

- Що найбільше запам'ятали з біографії Дмитра Кременя?
- До якої збірки належить вірш «Мараморош»?

VII. Оцінювання роботи учнів на уроці

VIII. Домашнє завдання

Написати відгук про урок у формі замітки в газету.

Наталія БОДНАР,
учитель української мови і літератури
Ужгородський ліцей №5
Ужгородської міської ради Закарпатської області

9 клас
Урок літератури рідного краю

Тема уроку:

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ МОТИВИ В ПОЕЗІЯХ ДМИТРА КРЕМЕНЯ

Мета уроку:

- **формувати ключові компетентності:**
- ознайомитись з фактами творчої біографії Д. Кременя;
- простежити мотиви поезій Т. Шевченка у його творах;
- розвивати пошуково-пізнавальну активність учнів;
- виробляти навички учнів аналізу поетичних творів, виразного читання віршів, визначення їх актуальності;
- розвивати вміння аргументувати власну думку;
- виховувати у молоді почуття патріотизму.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань і формування вмінь.

Наочні засоби навчання: ресурси мережі «Інтернет», роздруківки поезій Д. Кременя, титульних сторінок збірок, «Кобзар» Т. Шевченка.

Методи та прийоми: «Незакінчене речення», «Інтелектуальна розминка», «Асоціативний куш», метод творчого читання, аналіз і бесіда за змістом.

Перебіг уроку

I. Настановчо-мотиваційний етап

Вступне слово вчителя. Сьогоднішній урок літератури особливий. У розділі «Література рідного краю» ми ознайомимось із

творчістю Дмитра Кременя, вихідця із Закарпаття, неординарної особистості, талановитого митця, лауреата Національної літературної премії імені Тараса Шевченка.

Створення ситуації зацікавлення. «Інтелектуальна розминка»

1. Учні, що ви знаєте про згадану премію?

Учень зачитує довідку. Національна премія України імені Тараса Шевченка – найвища в країні творча відзнака за вагомий внесок у розвиток культури та мистецтва. Вона встановлена для нагородження за найвидатніші твори літератури і мистецтва, публіцистики і журналістики, які є духовним надбанням українського народу, утверджують високі гуманістичні ідеали, збагачують історичну пам'ять народу, його національну свідомість і самобутність.

2. Хто з письменників нашого краю удостоєний цієї високої нагороди?

Учень. Олекса Мишанич, Іван Чендей, Петро Скунець, Петро Мідянка, Мирослав Дочинець.

Учитель. Художня спадщина геніального Тараса Шевченка мала і має досі неоціненний вплив на розвиток української культури загалом і літератури зокрема. Поезії «Кобзаря» перечитують нові покоління, прагнуть осмислити велич генія, якого називають батьком нації. Для багатьох митців Шевченко став взірцем для наслідування. Дмитро Кремень не лише використовує шевченківські мотиви та образи, але й переймає тип мислення національного пророка.

Оголошення теми й мети

Настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань

Сьогодні на уроці ми довідаємось про життя і творчість Д. Кременя; простежимо вплив творчості Т. Шевченка на формування його світоглядних переконань, розуміння життєвих цінностей.

Метод «Незакінчене речення»

Я очікую від уроку...

II. Операційно-пізнавальний етап.

Уведення учнів у життєвий світ та творчу лабораторію митця.

*Учень зачитує короткі біографічні дані
з життя і творчості поета.*

Завдання для учнів: за почутою інформацією скласти асоціативний куш і записати у зошити.

Учитель. У 1978 році у видавництві «Молодь» вийшла перша книга Д. Кременя під назвою «Травнева арка». У цій дебютній збірці розміщено вірш «Тарасова верба», у якому поет художньо відтворив роки заслання Шевченка.

Виразне читання поезії «Тарасова верба».

Учень декламує вірш. На партах роздруківки тексту

(Додаток 1)

Словникова робота: з'ясування значення слів: унтерський, шпіцрутени, екзикуції, сувій, хорал; географічного розташування Кос-Аралу, Оренбурга, Орська, Раїма.

Евристична бесіда за змістом поезії:

1. Які аналогії провів поет, які асоціації виникають у нього? *(обрій – шинель царя Миколая, а закривавлений шпіцрутен – пагінець майбутньої верби).*

2. Чому спогади «хижі»? *(кріпацтво, сирітство, донос, арешт, заслання...).*

3. Як ви розумієте вираз «кривавиться обрій»? *(стає червоним).*

4. Які рядки викликали у вас найбільше напруження («Крізь шпіцрутени йде поет». *Хіба можливе таке безглузде приниження талановитого митця? Але генія не варто знецінювати, бо врешті маліють і нидіють ті, хто це наказав).*

5. Прокоментуйте рядки:

...Ми з тобою. Невольничі діти,

Розгортаємо чорний сувій. (Ці слова підсилюються наступними рядками, в яких автор гірко зауважує, що двадцятий вік теж буде водити крізь стрій).

Постановка проблемного питання

Учитель. Учні, задумайтесь: митці переживали несприятливі умови лише у часи самодержавства? *(На жаль, ні. Тоталітарна комуністична система нищила цвіт нації. Згадаймо Розстріляне Відродження, долю окремих шістдесятників).*

6. Оптимізмом чи песимізмом сповнені слова:

*бо поетова доля –
зростити*

*із нікчемної різки –
вербу.*

(Скоріше оптимізмом, бо справжній митець завжди ділить з народом його біди й печалі; автор підкреслює місію національного генія – вистояти, вижити нескореним).

7. Чим мічена гілка вербова? *(бодем, але водночас автор підкреслює бунтарський дух Шевченка, його нескореність; зрештою, боротьба за виживання постає джерелом до вироблення духовного імунітету).*

8. Тарас Кремінь зазначає: «Поет утверджує думку, що Шевченків біль – це свята офіра для землі, де він перебував».

Як ви розумієте ці слова? *(найкраща відповідь у кінці поезії:*

І очищені стали від болю

Оренбург, і Орськ, і Раїм.

І вербовий народ

під вербою

Причастився іменням твоїм.

(Біль у Д. Кременя – філософське поняття, біблійне; біль очищує, оновлює і вже іменем українського пророка народ причащається).

7. Як ви розумієте слово причастився? *(Причастя, або Євхаристія – у християн Тіло і Кров Ісуса Христа під видом хліба і вина; прийняття цих дарів; відновлення; освячення).*

8. До якої групи лексики належить слово огласиться? *(До застарілої; церковної, означає оголошувати).*

9. У якій формі «огласиться» стрій? *(Хоралом, а це урочиста пісня, якою церква оголошувала святих, а Д. Кремінь вживає поряд зі словами невольничий стрій. Поєднанням протилежних понять автор підкреслює абсурдність каральних систем і невмирущість українського духу, жертовність мучеників за правду і волю).*

10. Як звертається автор до Т. Шевченка? Про що це свідчить? *(називає його батьком, що свідчить про їх духовну близькість).*

11. Пригадайте, кого у своїх віршах називав батьком сам Т. Шевченко? *(І. Котляревського, «На вічну пам'ять Котляревському»; Г. Квітку-Основ'яненка, «До Основ'яненка»).*

12. За що така шана Т. Шевченка до цих письменників? *(За їх внесок у розвиток мови, прославу козацтва, оспівування героїчної історії України).*

13. Чим можна пояснити таке звертання Д. Кременя? *(Як колись Шевченко оцінив заслуги перед народом, літературою І. Котляревського та Г. Квітки-Основ'яненка, так тепер Д. Кремень визнає велич Кобзаря).*

Висновок. У своїх творах Т. Шевченко будив українців від національної сплячки. Його пророцтва боялися правителі імперії, тому й опинився він на засланні. Талановитого студента філологічного факультету Ужгородського університету Дмитра Кременя теж «не зрозуміли», а відтак направили за розподілом подалі із Закарпаття, що назагал подібне до заслання: працювати вчителем української мови та літератури до російської середньої школи смт. Казанка Миколаївської області. Поет зізнавався в одному з віршів: «Та плаче зелена смерека в мені...». Як бачимо, наслідування Шевченка часто помітне не тільки у творчості, а й у житті поета.

Учитель. Одним із віршів за Шевченковими мотивами, в якому чітко простежена історія українського народу, його культури, життєве кредо автора, стала поезія «Седнів. Липа Шевченка». Твір увійшов до збірки «Бурштиновий журавель», що вийшла 1987 р. Постать Т. Шевченка постає перед читачем, за визначенням Тараса Кременя, як мірило совісті.

Учень виразно читає поезію (Додаток 2)

Довідка. Седнів – селище міського типу на Чернігівщині. Це старовинне козацьке містечко. Шевченко відвідав Седнів у березні 1846 р., гостював у поміщицькому маєтку Лизогубів. Любив відпочивати під старою липою. Сьогодні на цьому місці зеленіє паросток із насіння Шевченкової липи, а поряд – паросток липи із садиби Лесі Українки у Колодяжному. Тож у парку садиби Лизогубів ростуть дві молоденькі липки – Тарасова та Лесина.

Сприйняття та осмислення змісту твору

1. Яке життєве кредо ліричного героя? *(«Треба брати за віхою віху / і не ждати собі нагород»).*

2. У яких умовах живе герой? *(У вирі масового «суєслів'я», порожніх «поденних слів», коли кожен шукає легкої наживи і дбає про фізичне задоволення).*

3. Над чим замислюється герой? *(Замислюється над тим, якими незбагненними силами досягалася оця свобода.)*

4. Які традиційні для Шевченкової поезії образи ми бачимо? *(Сузір'я огненних «Трьох літ», свячені ножі гайдамаків, образи Дніпра, степу, неба).*

5. До чого закликає автор сучасників і з яким настроєм це говорить? *(Посадіте свій сад чи діброву, і дивіться епосі в лице... У цих словах відчутна якась гіркота через те, що є багато негативно-го, але автор вірить у відродження, як вірив і Т. Шевченко.)*

6. Як оцінює автор «Заповіт»? *(Називає його вічним).*

7. Будь-яка влада завжди намагалася тримати митців «під контролем». Яка позиція автора? *(Ні чини, ні звання, ні посади хай повік не стоять над пером).*

8. Скільки разів і як ми бачимо липу? *(4 рази: липа – шумить; липа – жива; липа цвіте; липа – шумить).*

9. До якого висновку приходимо під кінець? *(Читач чує заклик жити і творити з любов'ю в серці до рідної землі і народу).* Липа шумить, отже живе, росте. Є надія на відродження.

Отож, символічним є те, що Шевченкова липа продовжує рости. Живе і пам'ять про генія та пророка. Погодьтеся, це життєстверджувальний мотив: «Бо сміється над страхами віку незнищенний мій, вічний народ».

III. Рефлексивний етап

Творча рефлексія

1. Чи актуальні сьогодні твердження Д. Кременя про народ, рідну землю, історичну пам'ять?

2. Чому важливо серед бур і нещасть зберігати загальнолюдські цінності?

3. Чи справдились ваші очікування від уроку?

Усвідомлення учнями рівня збагачення власного досвіду

IV. Узагальнення почутого. Підбиття підсумків

Щоб зробити висновок на уроці, варто навести слова академіка Івана Дзюби з передмови до книги Д. Кременя «Скіфське золото», де критик зазначив: «...в поетичних збірках Дмитра Кременя помітна „шевченківська енергетична зарядженість”».

Ми розглянули лише дві поезії з доробку Д. Кременя. Проте ота «шевченківська зарядженість» простежується в багатьох інших творах. Тому читаймо, думаймо, осягаймо!

***Довідка:** Серед Шевченкових мотивів у творчості Д. Кременя – образи журби, смутку, обрію, рідної землі, України («Мої горизонти», «Дорога», «Карпатська рапсодія»). Подібна тенденція простежується і в наступних творах: «Південне сяйво» (1982) «Високі дерева», «Доріг, тривог, журби, несамовиття», «Майстерня», «Лінія життя», «Перевтілення», «Карпатський етюд», «Я зрозуміти рано встиг», «Я знов у цьому закутку землі», «Скрипка», «Танок вогню» (1983), «Декабрист», «І тінь трави, що падає у ноги», які набули оригінального звучання і художнього втілення.*

V. Домашнє завдання

1. Створити літературні паспорти двох поезій (на вибір) Дмитра Кременя і записати у зошити.
2. Додатково опрацювати Шевченківську промову Д. Кременя.

Література

1. Гнаткович Т. Методологічні аспекти вивчення творчості Дмитра Кременя в 5-11 класах. Вивчення творчості Д. Кременя в закладах загальної середньої освіти. – Ужгород, 2023. 160 с.

2. Дзюба І. Дмитро Кремінь: розмова з добою на краю прірви. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://ua-reporter.com/uk/content/dmytro-kremin-rozmova-z-doboyu-na-krayu-prirvy>

3. Кремінь Т. Металогічна рецепція постаті Тараса Шевченка у творчості Дмитра Кременя. Вісник Ужгородського університету, 2009. С. 79–82

4. Дмитро Кремінь. 3 днів шалених: книга ранньої лірики та віршів «закарпатського циклу». Передм. Т. Д. Кременя; співупоряд.: Т. Кремінь, І. Ребрик, Н. Ребрик. – Миколаїв: Іліон, 2021. – 300 с.: іл., фот.

ТАРАСОВА ВЕРБА

*...А вночі понад Кос-Аралом
линуть згуки у млі сирій.
І кривавиться обрій помалу,
Мов проводять тебе крізь стрій.
Не заснеш...
І спогадуєш панщину,
І не гасне у серці бунт.
Це не сон...
Бо судьбу закріпачену
Хижі спогади різками б'ють.
Світлим спогадом серце карають,
Світлим сном золотої пори.
І не обрій –
 шинель Миколая,
Мовби хмара, звисає згори.
Ну, а унтерські спогади куці.
Крізь шпіцрутени – уперед!
Та минаються екзекуції –
Крізь шпіцрутени
 йде
 поет.
І підходить Тарас пригнічений,
Хоч не час для поетових мук.
І шпіцрутен він, кров'ю мічений,
У задумі бере до рук.
Не журися, Шевченку, не треба.
З цього прутика бути вербі.
І під клаптем пустельного неба
Хай сяйне її зелень тобі.
Бо поетова воля –
 простити
хоч замучену, та судьбу...
бо поетова доля –
 зростити
із нікчемної різки –*

поденні слова?
На словах – поклялися ви слову...
А Шевченкова липа – жива.
Ви спите
на м'якенькій перині,
вельми смачно
п'єте і їсте...
Та присуджено інше людині,
де Шевченкова липа цвіте.
Посадіте свій сад чи діброву,
і дивіться епосі в лице...
Ви й падлюці студенту Петрову
підсадили б... якесь деревце.
А донощиків плем'я гундосе
над сузір'ям огненних "Трьох літ"...

Ти правічний, я знаю, доносе.
Але вічний таки –
«Заповіт».
Треба брати за віхою віху
і не ждати собі нагород.
Бо сміється над страхами віку
незнищений мій, вічний народ.
Ні чини, ні звання, ні посади
хай повік не стоять над пером.

Треба жити
і треба писати
степом,
небом високим,
Дніпром...
І в епоху ракетного сопла
нам судилася вічність, не мить,
бо Шевченкова липа не всохла,
бо Шевченкова липа –
шумить!

Біографічні дані

Дмитро Дмитрович Кремінь (1953–2019)

- с. Суха, Іршавський район, Закарпаття – Миколаїв
- поет, публіцист, есеїст, перекладач
- член Національної спілки письменників України
- заслужений діяч мистецтв України
- член Асоціації українських письменників
- головний редактор часопису «Соборна вулиця»
- член Асоціації естрадних діячів
- лауреат Шевченківської премії

Збірки Д. Кременя:

- «Травнева арка» (1978)
- «Південне сяйво» (1982)
- «Танок вогню» (1983)
- «Бурштиновий журавель» (1987)
- «Шлях по зорях» (1990)
- «Пектораль» (1997)
- «Елегія троянського вина» (2001)

Д. Кремінь – автор близько 500 пісень; окремо вийшли пісенні альбоми.

Перекладав з німецької, болгарської, словацької, грузинської, вірменської мов.

Тарас Кремінь – син поета, український політик, науковець, громадський діяч; із 2020 р. – Уповноважений із захисту державної мови.

Андріана СИМОНЕНКО,
учителька української мови та літератури
Хустської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2
Хустської міської ради Закарпатської області

10 клас
Урок позакласного читання

Тема уроку:

**ДМИТРО КРЕМІНЬ. ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПОЕТА,
ЙОГО БАГАТОГРАННА ДІЯЛЬНІСТЬ.**

ОБРАЗ ШЕВЧЕНКА У ПОЕЗІЯХ МИТЦЯ

(«ШЕВЧЕНКОВА ВЕРБА», «СЕДНІВ. ЛИПА ШЕВЧЕНКА»).

ГОСТРОСАТИРИЧНА ІНВЕКТИВА КАРТИНИ БУТТЯ

УКРАЇНИ У ВІРШІ «ПОВІСТЬ НАШИХ ЛІТ»

Мета уроку:

- дослідити основні віхи життєвого і творчого шляху Д. Кре-
меня, його багатогранну діяльність;
- визначити тематику і проблематику поезій митця; розвива-
ти зв'язне усне мовлення, увагу, уяву;
- виховувати розуміння національної свідомості, естетичні
смаки, інтерес до творчості поета.

Обладнання: портрет письменника, презентація в Power Point,
тексти поезій, відеоролики, опитування в Mentimeter, роздавальні
картки, кольорові олівці, флешкартки у застосунку «Wordwall».

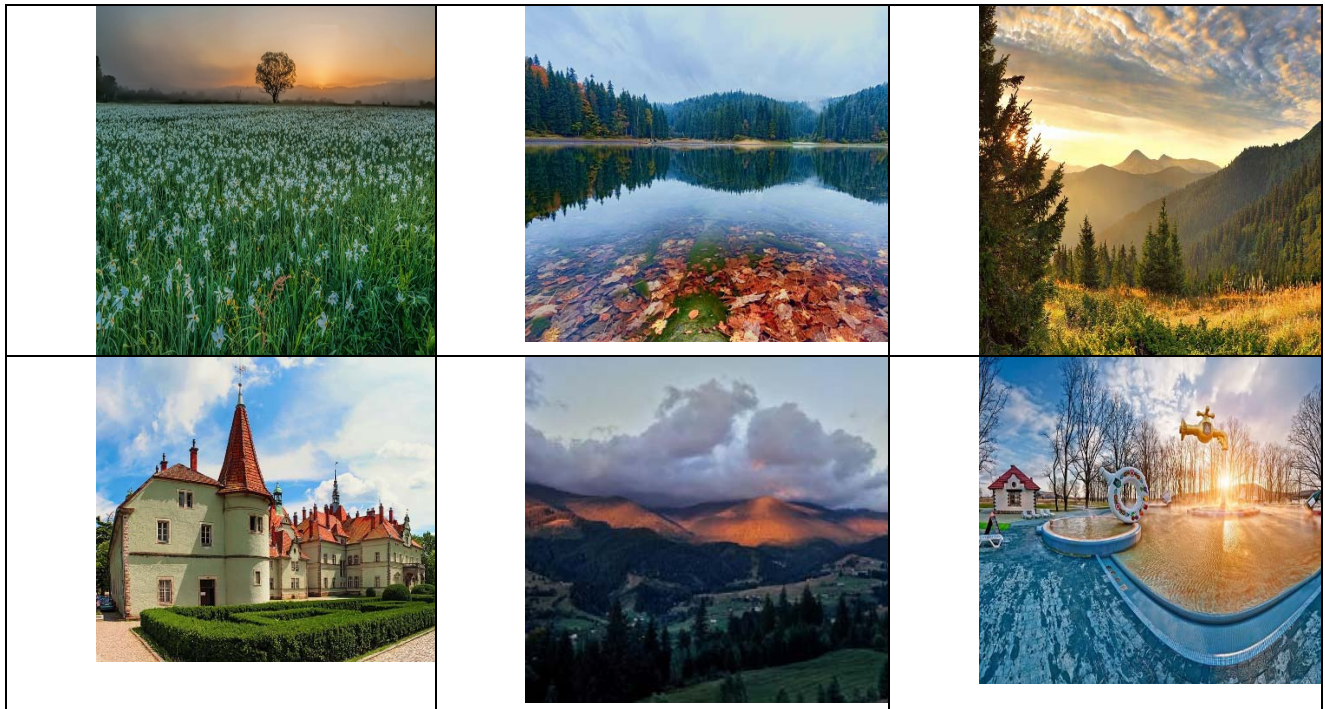
Тип уроку: урок позакласного читання.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Організація учнів до уроку.

**II. Повідомлення теми й мети уроку. Мотивація навчаль-
ної діяльності**

*Учні переглядають фотографії під музику
(емоційне налаштування).*

Земля, що наближена до неба... Закарпаття – це дивовижний край з унікальною природою, багатою історією, колоритними звичаями та традиціями. Це світ, який сховався поміж високих скель, місце, де дзюрчать кришталево чисті ріки, де кожен клаптик землі просякнутий героїчним минулим нашого народу. Але найбільша цінність нашого краю – це талановиті люди, гучна слава про яких лине далеко за межі області. Таким генієм є наш земляк, уродженець Іршавщини – Дмитро Кремінь.

«Доля відміряла йому небагато – 65 років, але прожив він їх сповна, на всю глибину поетичного та публіцистичного хисту, ставши символом єдиної, не пошматованої України. Бо ж митець поєднав і в творчості, і в житті два такі несхожі українські регіони – Закарпаття та Миколаївщину. Постать Кременя стала ще одним виявом соборності української душі, коли талант із Верховини не тільки прижився у степовому Причорномор'ї, а й став його поетичним уособленням», – писав Олександр Гаврош про нашого знаменитого земляка Дмитра Кременя – українського поета, есеїста, публіциста, перекладача, заслуженого діяча мистецтв України, лауреата Національної премії України імені Т. Г. Шевченка. Сьогодні на уроці ми більше дізнаємось про багатогранну по-

стать Дмитра Кременя, проаналізуємо його вірші, які продовжують вражати актуальністю порушених проблем.

III. Сприйняття нового матеріалу

1. Опрацювання біографії Дмитра Кременя (розповідь учителя за матеріалами статті О. Гавроша «Постать Дмитра Кременя. Закарпатець став символом українського Причорномор'я»).

Уродженець звичайної селянської родини з гірського поселення Суха на Іршавщині, Дмитро рано звернув на себе увагу своїми обдаруваннями. Підліток чудово малював і писав вірші. Тож закінчував школу-інтернат вже в Ужгороді, де мав змогу ходити на студії до відомого художника-педагога Золтана Баконі. А далі перед ним відчинив двері філологічний факультет Ужгородського національного університету. Та золотий час молоді богеми, юнацького бунту та поетичного визрівання припав не на благодатні 1960-і, а на значно гірший, пізніший період, коли в Україні вже почалися не тільки політичні заморозки, але й розправи. Івана Чендея виключають із КПРС за книжку «Березневий сніг». Пускають під ніж вже надруковане «Розп'яття» Петра Скунця...

У 1974 році під час студентської практики в кімнаті Дмитра Кременя КГБ зробило обшук, під час якого знайшли картини, намальовані явно не в стилі соціалістичного реалізму. Далі вилучили і саморобні збірки, які молоді поети друкували для себе. Вірші були теж «буржуазні» і підпадали вже під кримінальну статтю, бо ж самвидав в СРСР був заборонений. Дмитра Кременя затримали, і над юним обдаруванням нависла реальна загроза понівеченого життя із «вовчим білетом». На щастя, окрім атак ідеологічних функціонерів, за відкритого і доброзичливого юнака заступилося чимало мудрих людей, починаючи від ректора Ужгородського університету Дмитра Чепура.

Доцент кафедри української літератури Юрій Туряниця згадує, як непросто проходив захист дипломної роботи Дмитра Кременя в 1975 році. Лише підтримка проректора, літературознавця Миколи Лакизи, який став його керівником, врятувала юнака від провалу. Партійний секретар факультету наполягав на негативній оцінці, бо Кремінь якось висловився, що в радянській літературі нема що досліджувати. З горем пополам юнаку таки вручили диплом, але з категоричною порадою їхати подалі, поки його тут

кінцево не пов'язали. Як відомо, у радянські часи такі географічні кульбіти іноді рятували від репресій, коли вдалося зникнути з очей особливо затятих недоброзичливців.

Так нечекано у долі горянина з'явилася степова Казанка, яка на карті виглядала поруч із морем. Але за чотири роки тамтешнього учителювання поет так і не скупався у хвилях Чорного моря, натомість змушений був навіть купувати питну воду, якої в степу бракує. Зовсім інший світ, зовсім інші обставини, ніж у рідному краї, де жебонять гірські струмочки у прохолодних зворах, а з крутих вершин видно пів краю. Із непримітного селища міського типу Дмитро Кремінь, який вже встиг видати перші збірки і навіть стати членом Спілки письменників СРСР, перебрався в обласний центр, де щойно було створено письменницьку обласну організацію. Працював журналістом в україномовній пресі і творив поетичним та публіцистичним пером новий образ Причорномор'я.

На Миколаївщині відбулася ще одна, найважливіша подія – Дмитро Кремінь зустрів кохання свого життя, чарівну красуню Ольгу, народилось подружжя... Це було кохання з першого погляду, тільки своїй коханій Дмитро згодом признавсь, що як побачив її, так і вирішив: «Буде моєю дружиною».

У різні роки перебував на посадах доцента Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, професора Південнослов'янського інституту Київського славістичного університету, Міжнародного класичного університету імені П. Орлика, Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Помер 25 травня 2019 року у місті Миколаєві.

ЦІКАВІ ФАКТИ ПРО ДМИТРА КРЕМЕНЯ

1. Дмитро Кремінь – автор близько 500 пісень, співавтор гімну Миколаєва.

2. У 1999 році отримав Національну премію ім. Т. Г. Шевченка за книгу поезій та симфоній «Пектораль».

3. Письменник перекладав із німецької, грузинської, осетинської, словацької та інших мов.

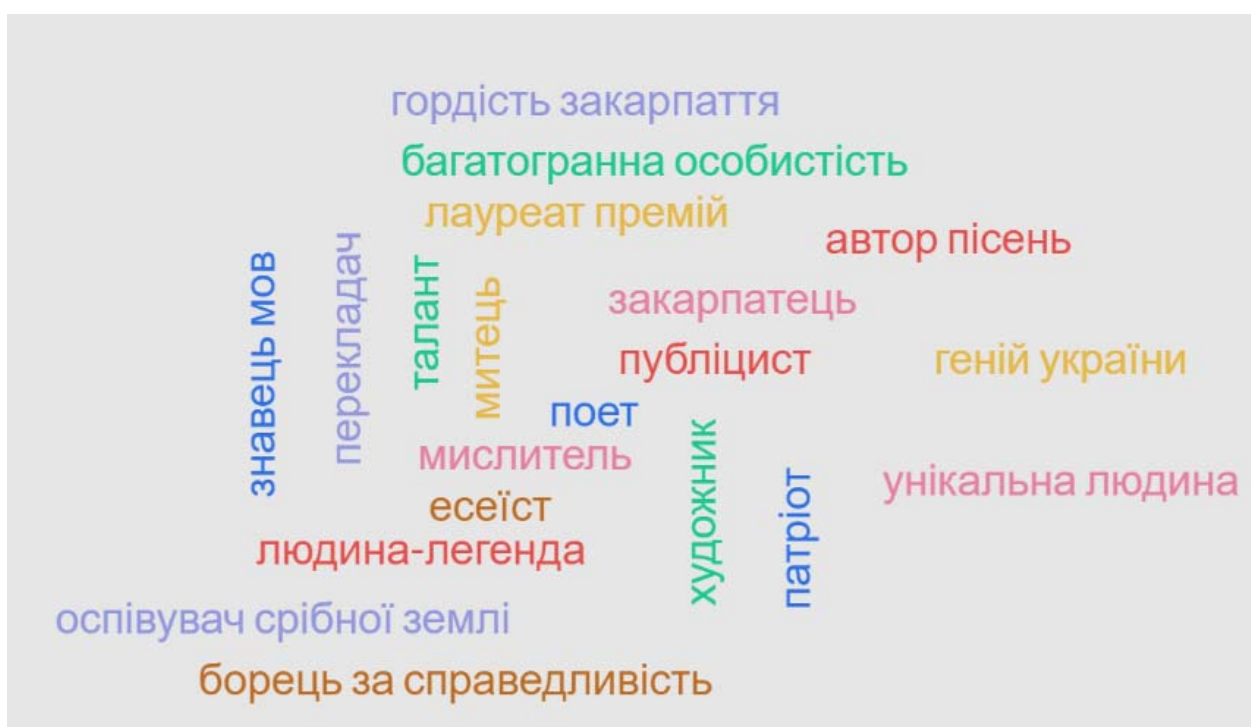
4. Вірші митця перекладені багатьма мовами світу: англійською, латиською, словацькою, китайською.

5. Письменник є батьком Уповноваженого із захисту державної мови – Тараса Кременя.

Бесіда

- Які факти із біографії поета вас найбільше вразили?
- Який вид діяльності митця вас найбільше зацікавив, став для вас відкриттям?
- Чи можемо ми стверджувати, що постать Дмитра Кременя є легендарною в історії літератури Закарпаття? Аргументуйте.

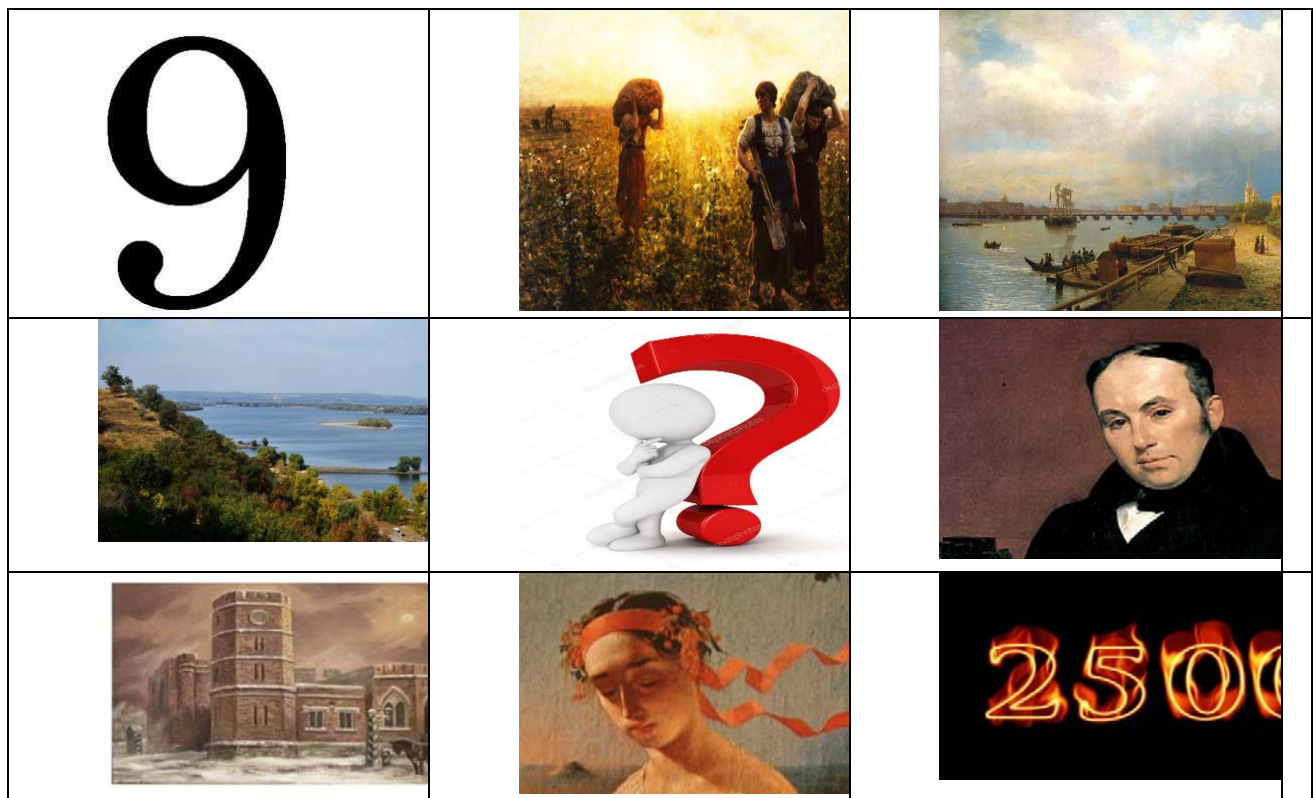
Створення хмари слів за допомогою застосунку Mentimeter, обговорення результатів.

2. Робота над поезіями Дмитра Кременя

Вірші митця вражають різноманітністю тематики, глибиною філософського осмислення людського буття, непересічною точною оцінкою історичних подій.

Є в українській літературі митець, яким Кремень особливо захоплювався, тому не в одній своїй поезії він намагається наслідувати його, використовуючи суголосні мотиви. Розгадавши цей кроссенс, ви дізнаєтесь про якого відомого українського письменника йдеться.

Відповідь: Тарас Шевченко

**«Студія літературного критика»:
аналіз поезії «Шевченкова верба»**

У дебютній збірці поезій митця «Травнева арка» було надруковано поезію «Тарасова верба», в якій відтворено роки заслання Т. Шевченка.

- Виразне читання поезії.
- До якого виду лірики належить ця поезія?
- Який провідний мотив твору?
- Яка ідея вірша?
- Що, на вашу думку, символізує «шинель царя Миколи»? А «закривавлений шпіцрутен»?

Шпіцрутен – це довгий, гнучкий і товстий прут з лози для тілесних покарань в XVII- XIX століттях.

- Яким постає Шевченко у вірші? (Образ Шевченка у цій поезії є збірним, за ним автор помічає багатьох українців, котрих ще проведуть колонами двадцятого століття із його соловецькими дорогами та начеплять тавро ворога народу).

- Чому, на вашу думку, Д. Кремень називає українців «вербовим народом»?

- **Робота в парах. Учні отримують картки, заповнюють пропуски у таблиці**
- Які художні засоби використовує автор?

ЕПІТЕТ	МЕТАФОРА	ПОРІВНЯННЯ
<i>пустельне (небо), ...</i>	<i>не гасне у серці бунт, ...</i>	<i>мовби хмара, ...</i>
РИТОРИЧНЕ ЗВЕРТАННЯ	ІНВЕРСІЯ	ПЕРСОНФІКАЦІЯ
<i>батьку, ...</i>	<i>І підходить Тарас пригнічений ...</i>	<i>спогади б'ють, ...</i>

Поезія «Седнів. Липа Шевченка»

• Чи відомо вам щось про невелике мальовниче містечко Седнів? Пропоную вам переглянути фрагмент відеоролика і більше дізнатися про цей унікальний куточок нашої рідної землі: <https://www.youtube.com/watch?v=-gZzenv7qi8>

• А чи знаєте ви, яку роль Седнів відіграв у житті Тараса Шевченка? (Тут знаходиться липа Кобзаря. Під нею він любив працювати і відпочивати, коли відвідував Седнів навесні 1846 року і в березні 1847 року за завданням Археографічної комісії при Київському університеті ім. святого Володимира).

- Виразне читання поезії.
- Визначте тему та головну думку вірша.
- До якого виду лірики належить ця поезія?
- Спробуймо охарактеризувати ліричного героя («Ліричний герой, опинившись за крок од «безслав'я», у вирі масового «суєслів'я», порожніх «поденних слів», коли кожен шукає наживи легкої наживи і дбає про фізичне задоволення: «м'якенькі перини», їжу, питво, замислюється над тим, якими незбагненними силами досягалася ця свобода», – пише у своїй статті «Металогічна рецепція постаті Тараса Шевченка у творчості Дмитра Кременя» Тарас Кремень).

- Які образи-символи ви знайшли у поезії? На вашу думку, яку роль відіграє образ липи? (*Допомагає зрозуміти трагічність життя ліричного героя*).

- Які художні засоби використовує Д. Кремінь?

Поезія «Повість наших літ»

- Нам надзвичайно поталанило, бо маємо можливість послухати цей вірш у виконанні самого автора: https://www.youtube.com/watch?v=PYOy_1-YknQ

- Яку «імперію» має на увазі автор у першій строфі? Свою думку доведіть цитатами з вірша.

- У чому, на думку автора, полягає трагізм життя кожного українця в той період?

- Прізвища яких державних діячів ви помітили у поезії? Чому вони написані з маленької літери?

- Спробуймо знайти біблійні образи у вірші. Спробуйте визначити їхню роль.

- Рядки з якої поезії Шевченка ви помітили у вірші? Зверніть увагу, на уривок, де йдеться про Гетсиманський сад. Тут «хрущі травневі не гудуть», але є «... і білий хліб. І біла хата. І серп. І молот. Прапори...». Слушно зауважив Іван Дзюба у передмові до книги вибраного «Скіфське золото» про те, що «*шлях на Голгофу – наче Московською Красною площею «під отецькими поглядами згори» пам'ятних і нам «Синедріона і Пилата»*.

- **«Створюємо кольоровий настрій вірша».** Кожен учень отримує аркуш із текстом поезії. За допомогою кольорових олівців зафарбовує кожен рядок у той колір, який вважає доцільним. Учні вільно обирають форму виконання: малюють, роблять надписи, виокремлюють художні засоби тощо.

III. Осмислення навчального матеріалу

Пропоную роботу з флешкартками у застосунку «Wordwall». Для цього необхідно тільки просканувати QR-код.

IV. Підсумок уроку

«Мікрофон»

- * *З біографії Д. Кременя найбільше запам'яталося...*
- * *Хотілося б прочитати...*
- * *Найбільше вразив (вразила)...*
- * *Творчість Дмитра Кременя запам'ятається мені...*

V. Повідомлення домашнього завдання

Написати вільне есе на тему «Мої враження від поезій Дмитра Кременя».

Література

1. Гаврош О. Постать Дмитра Кременя. Закарпатець став символом українського Причорномор'я. Радіо Свобода: вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30632412.html>
2. Кремінь Т. Віршований дискурс новітньої української літератури Дмитра Кременя. Українська література в загальноосвітній школі. 2013. № 9. С. 12-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2013_9_4
3. Кремінь Т. Металогічна рецепція постаті Тараса Шевченка у творчості Дмитра Кременя. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. Ужгород, 2009. № 21. С. 80-81.
4. Набок-Бабенко Ю. Біблійні мотиви та образи у збірці Дмитра Кременя «Пектораль». Наукові праці Чорноморського державного державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Філологія. Літературознавство. Миколаїв, 2013. Вип. 210. № 2010. – С. 32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2013_22_210_8

Анжеліка ОБРУЧАР,
учителька української мови та літератури
Хустської спеціалізованої школи I-III ступенів № 6
Хустської міської ради Закарпатської області

11 клас
Урок позакласного читання

Тема уроку:

ПОЕЗІЯ СЕРЦЯ ДМИТРА КРЕМЕНЯ (урок-творчий портрет)

Мета уроку:

- *навчальна:* ознайомити одинадцятикласників із життєвим і творчим шляхом письменника-земляка Дмитра Кременя, показати складність і багатогранність особистості, відкрити світ його поетичного слова; поглибити знання учнів про портрет як жанр живопису, музики та літератури; розширити портретну лексику учнів; навчити аргументовано відстоювати власну точку зору;

- *розвивальна:* розвивати спостережливість, логічне мислення, усне мовлення; формувати в учнів уміння створювати ліричний і творчий портрети письменника, виразно читати та інтерпретувати його ліричні твори; формувати комунікативну, інформативну, творчу компетентності, обізнаність та самовираження у сфері культури;

- *виховна:* виховувати любов до рідного краю, мистецтва українського народу; плекати кращі загальнолюдські моральні якості учнів.

Обладнання: колективна презентація, відео «Сузір'я миколаївців» та інші фрагменти, портрет поета, збірки «Бурштиновий журавель», «Замурована музика», тексти вибраних віршів, шаблони творчого портрета письменника.

Тип уроку: урок позакласного читання.

Форма уроку: інтегрований урок (творчий портрет).

Міжпредметні зв'язки: українська література, ономастика, психологія, образотворче мистецтво, музика.

Форми та методи роботи: щоденник подвійних нотаток, елементи проєктної технології (випереджувальні завдання учням-мистецтвознавцям, ономастам, біографам, психологам, історикам, літературознавцям, самопрезентація з використанням технології «сторітелінг»), настроєва хвилинка «Римованка», евристичні бесіди, словесне портретування, вільне письмо, психологічний, історичний, літературний та інші портрети митця, гра «Упізнай письменника за портретом», метод кросенс (сервіс befunky), кластер «Портрет та його різновиди», літературний аналіз поезій, узагальнювальна гра «Знайди пару» (на основі кластера), вправа «Акро-слово», «зчитування» інформації за QR-кодами, колективне міні-дослідження «Творчий портрет Д. Кременя».

Технології: проєктні, «кластер», «сторітелінг», хмарки слів (сервіс WordArt).

Ключові компетентності, що формуються: спілкування державною мовою, літературна й математична компетентності (перетворення інформації), соціальні та громадянські компетентності, обізнаність і самовираження у сфері культури.

Епіграф уроку:

*Яскравим усміхненим сонцем
Шанує тебе літній серпень.
І ти, мов наповнений сонях,
Даруєш тепло свого серця!*

В. Рогожа

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

➤ **Слово вчителя.** Сьогодні цікавий інтегрований урок української літератури «**Поезія серця Дмитра Кременя**», який ми проведемо у формі творчого портрета з елементами літературного, живописного та музичного портретів. Повторимо відомості про словесний, психологічний, історичний, ліричний та інші портрети; згадаємо основні життєві віхи митця; проаналізуємо його вибрані вірші; за допомогою кластера та кросенсів узагальнимо знання про Д. Кременя як художника, пісняра, перекладача та науковця; окреслимо виразні риси творчої постаті талановитого митця.

Епіграфом до уроку ми обрали поетичні рядки Віталія Рогожі, присвячені Дмитрові Кременю, якому 21 серпня могло б виповнитися 70 років. З нагоди ювілею відомого поета, публіциста, есеїста, перекладача, який органічно поєднав Закарпаття та Причорномор'я, 2023 рік Постановою Верховної Ради України оголошено роком Дмитра Кременя.

Цікаво, що 21 серпня, коли народився наш земляк, у світі відзначають День поета. Свято засноване 1994 року британським філантропом В. Сихгартом, який був переконаний, що багато поетів з певних причин так і залишаються невизнаними. Він привернув увагу громадськості до того, що їхню поетичну творчість слід популяризувати, а талановитих митців необхідно нагороджувати.

➤ **Настроєва хвилинка «Римованка»**

З нагоди Дня поета, який доречно збігається з датою народження нашого поета-земляка, ми потренуємося в римуванні.

➤ **Методична ремарка.** Робота в парах. Учні по черзі називають пари слів, що римуються: *Кремінь – племін, серце – з перцем, портрет...*

ІІІ. Актуалізація опорних знань учнів

1. Евристична бесіда з використанням презентації

❖ До нашого лексикона слово «портрет» увійшло з французької мови і має два значення: зображення певної людини або групи людей у живописі, скульптурі, графіці, фотографії; а також опис зовнішності персонажа в літературі, який буває стислим чи розлогим, динамічним чи статичним.

❖ Хто є творцем портретів в образотворчому мистецтві?

❖ Яких художників та їхні картини ви знаєте?

❖ Чому ми вивчаємо портрет на уроках літератури і для чого він служить?

❖ Яка різниця між портретом-описом, портретом-порівнянням та портретом-враженням?

❖ У яких творах (ліричних, епічних чи драматичних) найчастіше застосовується словесне портретування?

❖ Як називається лексика, яку використовують для опису зовнішності письменника чи персонажа?

➤ **Методична ремарка.** Учні протягом уроку ведуть **щоденник подвійних нотаток** (у 1 колонці – довільний конспект (фрази), у 2 – власні міркування щодо творчого портрета письменника, запитання до промовців).

2. Колективне словесне портретування з використанням презентації.

➤ Подивімося на фотопортрет молодого Дмитра Кременя. З чого б ви почали **словесний портрет митця**?

➤ Яку б ви виділили **портретну деталь**?

➤ **Методична ремарка.** За портретом Д. Кременя учні складають **словесний портрет** (метод опису людини з метою її ідентифікації за ознаками зовнішності), вказуючи на виразну деталь.

Наведення прикладів уживання портретної лексики:

Обличчя: кругле, повне, худорляве, засмагле, ніжне, тендітне, просте, живе, стомлене...

Волосся: чорне, каштанове, русяве, біляве, сиве, коротке, густе, хвилясте, пишне, блискуче...

Очі: карі, темні, сумні, лагідні, проникливі, злі, добрі, розумні, ясні, гострі, вузькі...

Погляд: гострий, уважний, привітний, веселий, з підозрою, задумливий, байдужий...

Брови: чорні, темні, вицвілі, широкі, тонкі, вищипані, фарбовані, густі, сиві...

Ніс: тонкий, прямий, кирпатий, з горбинкою, короткий, довгий, широкий, товстий...

Рот: великий, малий, дитячий, стиснутий, невеликий, усмінений, широкий...

Постать (постава): низька, висока, середнього зросту, струнка, кремезна, широкоплеча...

❖ Що насамперед привертає увагу в зовнішності письменника? Про що це свідчить?

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу. Перевірка випереджувальних завдань учнів

У Євангелії від Луки написано: «Радійте тому, що імена ваші написані на небесах» (10:20). Так, славна родина Кременів із села Суха, що на Іршавщині, може похизуватися, що в них 21 серпня 1953 року народився талановитий хлопчик Дмитро (вдома Митя). Напевно, в простій сім'ї водія Дмитра Ілліча й колгоспниці Ганни Петрівни так назвали сина з двох причин: на честь батька й за святцями (22 серпня – іменини Дмитра). Давнє походження та сильне поєднання букв наділяють це ім'я дуже сильною енергетикою. Дмитрик у дитинстві був активним і неслухняним хлопчиком. Під-

літок чудово малював і писав вірші, мав математичні здібності. Тож батьки віддали його в Ужгородську математичну школу-інтернат для обдарованих дітей, де Дмитро мав змогу навчатися і в ізолюбії відомого художника-педагога Золтана Баконія...

Детальніше про етимологію імені та прізвища письменника ми дізнаємося з **мінідослідження ономаста**.

1. Хвилинка ономастики «Історія імені та прізвища письменника» (повідомлення учня з використанням технології сторітелінгу).

➤ **Методична ремарка.** Учні на шаблоні заповнюють **творчий портрет письменника** (у вигляді стислих тез).

❖ Дмитро – це давньогрецьке ім'я, яке означає «присвячений богині Деметрі», богині родючості і землеробства. Ще одне значення імені – «хлібороб». Поширені форми Диметрій, Деметріус, Деметер, Мітрей, Дмитрій.

❖ Кажуть, що ім'я може керувати психікою. Дмитро – це врівноважений, спокійний, упевнений чоловік. Він працьовитий, упертий, розумний і честолубний. Дмитрові вкрай важливо само-реалізуватися в житті, зробити свій внесок у суспільство. Він має свою думку з будь-якого питання й буде активно її відстоювати. У роботі Дмитро вибирає кар'єру, а в шлюбі показує себе як глава сім'ї й турботливий чоловік.

❖ Рід Кременів походить із гірських Карпат, а жителям цього краю властива велика відданість власному корінню. Прізвище має давню історію: в словнику Павла Чучки «Прізвища закарпатських українців» є згадка про предка Данила Кременя із села Суха Марамороської жупи (округу), який у 1713 році платив податі у королівську скарбницю. Тоді Закарпаття входило до складу Угорського королівства. Русинський рід Кременів існує щонайменше 303 роки; люди були заможні: мали у своїй власності декілька гір, ліси, ріки, полонини (Із книги Т. Кременя та Л. Старовойт «Українська Атлантида Дмитра Кременя», 2020).

Інфотека:

2. Мінідослідження учня «Психологічний портрет Д. Кременя»

Кажуть, очі – це дзеркало душі людини.

Тож заглянемо в потаємні куточки психології письменника, зробимо короткі висновки.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ

Це докладна характеристика особистісних особливостей людини.

«Він із тих поетів, для яких прямоказання – норма. З його темпераментом інакше й не могло бути. Пристрасть – завжди пряма мова. Що цілком узгоджується з його прізвиськом: кремень – із твердих мінералів» (В.Базилевський).

«А душа Дм. Кременя – вишкляпана божественного дару – свободоловності. Те, що інший в муках добував, відвойовував, стяжав і вмер «обдісним», – поет має з народження. Тому з молодості перебував у веселості духу, тому «творчі експерименти відстоював на диво спокійно, вдаючись до невинних жартів... навіть сперечався – усміхаючись»» (О.Ігнатюк).

«Людина з чутливим серцем, глибоким інтелектом та дивовижною відкритістю до світу – він возносився якоюсь гірською вершиною в степовому краю. До нього весь час заходили люди, старші й молоді, різномовні, часом просто погломоніти... І він нікому не шкодував часу та уваги» (О. Гаврош).

➤ **Вільне письмо** (зі спроектованих на слайді спогадів друзів і колег про Д. Кременя учні довільно виписують кілька основних рис характеру письменника й називають їх).

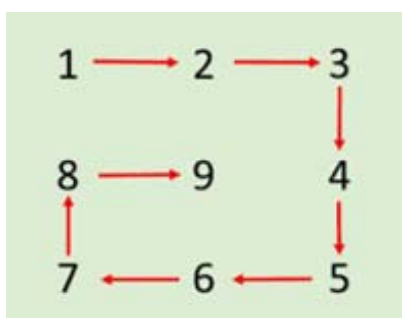
3. Відеоперегляд фрагмента відео «Сузір'я миколаївців – Дмитро Кремень» (3 хв. 52 с.).

4. Мінідослідження біографа (розповідь про основні події в житті митця на основі дешифрування кросенса).

Мінідослідження КРОСЕНС «ЖИТТЄВІ ВІХИ ДМИТРА КРЕМЕНЯ»

➤ Колективна робота учнів з **кросенсом** і доповнення **творчого портрета письменника** на основі відеофрагмента та сторітелінгу учня.

Тлумачення кросенса:

1– Кожен хоче мати в подарунок вдалий портрет, бо це справжня розповідь про людину, її життя, хвилювання, професію і здобутки.

2– Дмитро Дмитрович Кремінь народився 21 серпня 1953 року в гірському селі Суха Іршавського (тепер Хустського району) Закарпатської області.

3 – Малював аквареллю, гуашшю, став переможцем міжнародного конкурсу дитячого малюнка.

4 – Ужгородський університет – храм науки, де на сторінках альманаху «Вітрила» (1970-1971) відбулися поетичний дебют студента-першокурсника, а також становлення його як талановитого філолога. Згодом члена літературної студії імені Ю. Гойди почали критикувати за вільнодумство, влаштувавши йому традиційний на той час «творчий звіт», за результатами якого вилучили рукопис першої книги «Тан блукаючого вогню».

5– По закінченню університету (1975) Д. Кремінь, якому ледь не дали «вовчий білет», потрапив на Миколаївщину, де кілька років учителював у загальноосвітній школі смт Казанка, згодом керував обласною літстудією «Джерела».

6– І там же, в російськомовній Казанці, зустрів кохання свого життя, чернігівську красуню Ольгу Колесник, якій присвятив чимало віршів:

*Тільки ти...
А вдвох ми – це родина.
Все тобі, що нам дарує Бог.
А впаде сльоза, бодай єдина,
Ми сльозу поділимо на двох.*

7– Це зображення золотої жіночої прикраси – пекторалі. «Кремінь – це передусім «Пектораль» (1997), «Елегія троянського вина» (2001), «Літопис» (2003), «Синопис» (2003), «Полювання на дикого вепра» (2006). Плюс добірки в періодиці, якими він щорічно підтверджує реноме одного з кращим сучасних поетів», – слушно зазначала Віра Марущак. Але 1999 року саме за книгу поезії «Пектораль» автор був нагороджений Шевченківською премією.

8– Згодом талановитий митець був удостоєний звань: «Городянин року» в номінації «Мистецтво» (1999), «Людина року Миколаївщини» (2008, 2016).

9– Помер 25 травня 2019 року після операції на серці. Поет, есеїст, перекладач працював до останнього дня (пригадує дружина Ольга). Навіть у його трудовій книжці написано: «Звільнений у зв'язку із смертю».

5. Мінідослідження учня «Історичний портрет Д. Кременя» (розповідь про історичні умови формування світогляду поета, знищення першої збірки та картин митця).

➤ **Історичний портрет** – це характеристика особи в контексті біографічних даних, світогляду, основних етапів життя, а також зображення людини на фоні історичних подій.

- 70-і роки ХХ ст. – час піднесення національної культури, і саме через неї чинили спротив системі. У Києві, Львові, Ужгороді, Миколаєві... виникали осередки молоді, яка обстоювала національне.

- У цей час із М. Матолою Д. Кремень готував самвидав, де друкував свої тексти та ровесників, була представлена творчість дисидентів. Однак у 1974 році під час студентської практики в кімнаті хлопця КДБ зробило обшук, під час якого знайшли картини, намальовані явно не в стилі соціалістичного реалізму. Далі вилучили й саморобні збірки, які молоді поети друкували для себе. Вірші були теж «буржуазні» й підпадали під кримінальну статтю, бо ж самвидав у СРСР був заборонений. Дмитра Кременя затримали, і над юним обдаруванням нависла реальна загроза понівеченого життя із «вовчим білетом» (О. Гаврош, 2020).

- Місцева влада, налякана подіями в країні, намагалася «пригасити» будь-які паростки свободи серед літераторів та художників. Іван Чендей перебував в опалі за книгу «Березневий сніг», ізгоями були й Петро Скунць (за поему «Розп'яття») та Фелікс Кривін (за книгу «Подражание театру»). Відкрите цькування приготували й для Дмитра.

- І сьогодні актуально звучать слова І. Дзюби: «У закарпатського миколаївця, поета Дмитра Кременя – соборний дух єднання народу нашого, нашої України. Лише свідомі українці знають, як не просто це дається сьогодні».

6. Повідомлення мистецтвознавців

А тепер трохи історії портрета. Буквальне значення цього терміна – «відтворювати риса в риси», «витягати на поверхню». Цікаво, що синонімами до нього є слова *образ, поличчя, парсуна, копія*. Є багато різновидів портрета і в мистецтві, але про це ви дізнаєтеся з кластера та наступних інтегрованих повідомлень, які приготували учні на основі дослідження життєпису Д. Кременя.

✚ **Розповідь учня-мистецтвознавця про портрет і його види.**

✚ Найдавнішим малюнком людського обличчя є зображення, знайдене в печері Вільонер у Франції. Йому приблизно 27 000 років. Однак, довгий час люди не зображували собі подібних, бо боялися переселення душі в зображення людини та її неминучої смерті.

✚ Місцем зародження портретного жанру вважається не Франція, а стародавні середземноморські цивілізації (Єгипет, Греція, Рим та Візантія). Тут портрет найпопулярніший у скульптурі (на бюстах та фресках), оскільки мистецтво тісно переплелось з похоронними обрядами того часу. Тож сфінкси, фаюмські портрети на дерев'яних дошках у техніці воскового живопису були найдавнішими.

✚ У середньовічні часи портрет мав виключно релігійний характер, акцент робили на очі людини, які відображають її духовність. Так виникли **натрунні портрети**. Крім зображень на іконах, художники малювали портрети знатних людей та донаторів, які робили пожертвування для церковної скарбниці. Тому відомими стали **релігійні портрети**, що творилися за канонами й використовувалися для зображення ченців і святих.

✚ Справжнього розквіту портрет зазнав у добу Ренесансу. Поширеними стали **погрудний, груповий та алегоричний** (в образі античних богів і богинь) **портрети**. Наприклад, «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі, «Заручини Діви Марії» Рафаеля Санті, «Алегорія сили» Сандро Боттічеллі.

✚ Як один із найпопулярніших жанрів образотворчого мистецтва портрет має багато різновидів: **парадний** (офіційний, урочистий), **камерний**, у якому розкривається характер людини; **портрет-прогулянка**, де навколишнє оточення описує стан душі людини; **автопортрет** та **мініатюрний** тощо (див. кластер).

✚ Поступово з розвитком цифрових технологій портрет плавно перемістився в мистецтво фотографії.

7. Інтегровані мінідослідження про парадний, камерний, костюмований, колективний, сімейний портрети Д. Кременя (у формі сторітелінгу)

Мінідослідження

КЛАСТЕР «ПОРТРЕТ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ»

Портрет — це форма зображення людини, де основний фокус тримається на її обличчі, а також передає її психологічний стан, соціальний статус і приналежність до певної історичної епохи. Використовується у живописі, скульптурі, графіці, гравюрі, літературі, історії та музиці.

РІЗНОВИДИ ПОРТРЕТІВ

За композицією:	За кількістю:	За способом творення:	За гендерною характеристикою:	За ознакою самостійності:	Залежно від призначення портрета і способу його виконання:
- у повний зріст - поколінні - поясні - погрудні - упівоберта - збоку - фронтальні	- індивідуальні - парні - групові	- з натури - по пам'яті - за словесним описом - з уяви - на підставі малюнків, кіно, світлин інших митців	- чоловічий - жіночий - дитячий	станкові портрети: - картина - живописі - бюст - скульптурі - рисунок - гравюра - графіці монументальні: - монумент - фреска - мозаїка	- історичний - парадний - камерний - костюмований - колективний - сімейний - портрет-прогулянка - автопортрет - релігійний - мініатюрний

Мінідослідження «ПАРАДНИЙ ПОРТРЕТ Д.КРЕМЕНЯ»

Портрет офіційний, урочистий, який створюють з представницькою метою - звеличити й ушанувати зображену особу.

Лауреат Республіканської літературної премії ім. **Волода Чорного** (1987), культурологічної премії ім. Миколи Аркаса (1994), Всеукраїнської літературної премії ім. **Володимира Савицького** (2011), Всеукраїнської літературної премії імені Зореслава (2013), Всеукраїнської літературної премії імені **Володимира Хомини** (2013), літературної премії ім. **Людмили Вітовської** (2013), Міжнародної літературної премії ім. **Івана Купчинського** (2014), «Героя року» в номінації «Мистецтво» (Миколай, 1999), «Людина року Миколайщини» (2008, 2016), урядовий почесний грамоти Верховної Ради України (2010). У 1999 р. отримав **Державну премію України імені Тараса Шевченка** за книгу поезій та симфоній «Полтавщина». Заслужений діяч мистецтв України (2016). Лауреат міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя «Тріумф» (2020, посмертно).

- Дмитро Кремень — це феноменальна людина, український поет, пісняр, публіцист, есеїст, перекладач, викладач, науковець, художник, заслужений діяч мистецтв України, лауреат державної премії України ім. Т.Г. Шевченка. Був членом Національної спілки письменників України, Асоціації українських письменників, Асоціації естрадних діячів України, головним редактором часопису «Соборна вулиця».
- Його духовний досвід включає безмежжя власної та зарубіжної культури; у його історіософських видіннях проглядається і українська поезія бароко, і модерне європейське письмо, це і геній Тараса Шевченка, і мистецтво Еллади й Ольвії, це і живопис та класична музика Європи, і творчі пошуки сучасних молодих постмодерністів з їхніми епатуючими образами й незалежністю, і постійна присутність у тканні його поетичного рядка вічних біблійних ремінісценцій (<https://zaklappo.org.ua/do-70-richchia-dmytra-kremnia/>).

Мінідослідження «КАМЕРНИЙ ПОРТРЕТ МИТЦЯ»

Це зображення людини по плечі, по груди або по пояс, яке розкриває її внутрішній світ. Інтимний портрет є різновидом камерного портрета.

Показчик
твора

Дмитро Кремень – поет найвищої проби, який писував тутешній край протяжністю в кілька тисячоліть – від античності до сьогодення – в український культурний простір.

О.Гаврон

- «Дмитро Дмитрович Кремень не лише поет-історик, поет-філософ чи поет-лірик, а й поет-державник, який серцем бачить і серцем уболіває за долю своєї Русі-України, за її пісочний, толерантний, талановитий народ» (Л.Ражопецький).
- «...Самобутності, як і широти крутозору, бажання пізнати якомога більше зі всього, набутого людством, йому не позичати. ...Кожну вільну хвилину використовує для поповнення знань, асоціативно вводить пізнане у власні творіння - чи то розважливу поезію-роздум, поетичну симфонію, поему, часто мозаїчну, есеїстику та епістолярій про себе у світі і світі у собі» (Д.Федяк).
- Знав б іноземних мов, серед них: німецька, словацька, російська, чеська, латина. Відомі його поетичні переклади з грузинської, російської, словацької, осетинської, болгарської, німецької мов.
- Перші вірші «Зима» та «Рукавички» було надруковано п'ятикласником Дмитром 11 лютого 1965 р. у газеті «Закарпатська правда». Першу рукописну збірку поезій «Там бликаючого вогню» було вилучено. Перша друкована поетична збірка «Травнева арка» вийшла у 1978 р. Згодом були надруковані 29 збірок («Піднесення сайво» (1982), «Танок вогню» (1983), «Бурштиновий журавель» (1987), «Шлях по зорях» (1990), «Пектораль» (1997), удостоєна Шевченківської премії, «Елогія триниського вина» (2001) тощо). Керував обласними літературними студіями «Джерело», «Бервій», «ІАКМУС».
- «Вчителював, працював у районці, викладав у педінституті, вступав до аспірантури Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка, куди його запросив професор із Миколаївщини Степан Крижанівський. Втім, поезія перемогла, тому він став ні на кого не схожим – чуттєвим, глибинним знаєсможним багатством душі і рідкісною силою таланту» (В.Марущак).

Мінідослідження «КОСТЮМОВАНИЙ ПОРТРЕТ ПОЕТА»

Цей вид дозволяє представити особистість у різних обличчях від народного вбрання до урочистого парадного. Головний акцент - на стилізації образу.

Перші особи живуть на портреті
В різних народів, народностей, рас...
Д. Кремень

Розвідка про життя і
творчість поета

«Не я пишу, то
мною пише
Бог...»

Мінідослідження «КОЛЕКТИВНИЙ ПОРТРЕТ МИТЦЯ»

Це зображення більш ніж двох персон. Різновидом його є сімейний портрет.

«Мій, водночас, ішовис творчість духу Поета на вірність і відданість, на моральність і жертвність, на любов синівську до землі-годувальниці, до землі-Матері, бо ця любов, як живий вогонь, заповнює кожнісінький склад мови, кожну клітинку письма» (Л. Радечанський).

Д. Кремень був ерудитом, екстравертом. Вступивши

до Ужгородського університету, заприятелював із класиками закарпатської літератури: П.Скуличем, І.Чендосом і Ф.Криваним. З Чендосом Кремень їздив до Львова, де познайомився з Г.Чубасем, М.Рибчуком, В.Морозовим, В.Івасюком.

Дружив і листувався з В.Коротичем, А.Дімаровим, О.Сизоненком, М.Вішніковським, В.Яворівським. Із художником А.Антонюком 2007 р. видав альбом-антологію «Лампада над Синицею» (100 його картин і поезій Д.Кременя). Наступного року з В.Пучковим опублікував книгу-трилінгву «Два бороги. Східське бароко. Спасення слово» (українською, російською та англійською мовами).

На Миколаївщині поет підтримував творчі зв'язки з країнами. Репортажі про освіту і механізаторів, підтримка аматорського мистецтва краю, портрети легендарних працівників села - одна зі сторінок такої співпраці.

Спогади
друга

Про постать
Д. Кременя

Мінідослідження «СІМЕЙНИЙ ПОРТРЕТ»

СІМЕЙНИЙ
ПОРТРЕТ

- ❖ «А поруч з Дмитром тихо іде і світиться, як на полотнах Андрія Антонюка, його янгол-хранитель, його муза, його дружина – Олечка. І горді вони удвох, що виховали чудового сина Тараса...» (С.Іщенко).
- ❖ Наразі Тарас Кремень – український політик, науковець, доктор філософії, професор, поет, громадський діяч, народний депутат України, мовний омбудсмен, автор близько 100 наукових праць, присвячених історії української літератури, спогадів про батька та його твори. Має доньку Мирославу.

Мінідослідження «АВТОПОРТРЕТ»

Це портрет художника, виконаний ним самим.

Сяють зорі в рамі на портреті
На його останнім полотні.
Д.Кремінь.

**Віртуальна
виставка**

**Поетична
вітальня**

- ❖ «Метроном душі - у малій батьківщині, бо в кожного з нас батьківщина та є».
- ❖ «Щоб тебе пам'ятали, щоб тебе любили в народі і в такі часи, як наші, — для цього й самому треба бути людиною...»
- ❖ «Не я пишу, то мною пише Бог...»
- ❖ «Сприймаю світ без пудри і без гриму».
- ❖ «Я в століттях живу. Відчуваю: і я молодію».
- ❖ «Я був поетом тих, що будували єгипет, вавилонське золото!»
- ❖ «А як людина, я теж кремінь — не кожному випало в житті стільки страждань. От і викресує з мене доля іскри поезії, які комусь допомагають у житті».
- ❖ «Я жив так, як жив. Я гукав надвечірню зорю. А виросли терни, То я й не чекав собі лавра».

8. Інтегроване мінідослідження про Д. Кременя-художника (у формі кросенса, який учні пояснюють колективно)

1 – Картина Федора Манайла «Село в горах», одного з відомих закарпатських художників, який вплинув на розвиток художнього хисту Д. Кременя.

2 – Перші малюнки юного Дмитра (ужгородський період).

3 – Картина друга А. Антонюка «Весілля», розміщена в альбомі-антології «Лампада над Синюхою» (2007).

4 – Багаторічна дружба між художником А. Антонюком і поетом.

5 – Малюнок А. Антонюка «Це наше з тобою, Дмитре, джерело».

6 – Художнє полотно Ф. Манайла «Голуба піч». Виставка «Декоративні різьблені диньки».

7 – Меморіальний будинок-музей народного художника України Ф. Манайла, який відкрився 9 лютого 1980 року в Ужгороді. Є центром культурного життя нашого краю, де відбуваються концерти камерної та народної музики, експонуються пересувні виставки.

8 – Ф. Ф. Манайло (1910–1978) – відомий живописець, народний художник України (1976).

9 – Основні віхи розвитку малярського таланту Д. Кременя, його відображення в ліриці поета (див. додаток).

9. Виразне читання вчителем поезії «Останній вечір у Манайла» (див. додаток) та бесіда за твором

– Чи пов'язаний кросенс із темою цього вірша-спогаду? Чим саме?

– У чому ви вбачаєте тему, а в чому – ідею поезії?

– Який настрій вірша, чим він зумовлений?

– Для чого автор використовує застарілі слова (*єси, єдвабні, рамена, звiздари, гусарський, опришківський, суворі опришки*), мистецьку та побутову лексику (*фiльм Федерiко Фелліні, вічна трембіта, палітру, розписані дзбанки, погар олив'яний і свіжа форель на столі, біленький обрус, дивну Манайлову диньку*), поетизми та неологізми (*зоріння, бескеття, десятиліття, на манні небесній заміс*)?

– Сучасний письменник О. Гаврош писав: «Неосвіченому читачеві, який читає вірші Дмитра Кременя, доводиться вставати навшпиньки: заглянути в книги з історії, енциклопедії, словники, або відкрити Інтернет. І справа не у складності поетичного тексту, думка в ньому завжди кришталєво прозора, а в тому, що до інтелектуального рівня по-європейськи освіченого поета багатьом читачам ще потрібно дорости».

Чи погоджуєтесь ви з такою думкою?

10. Повідомлення вчителя про літературних вчителів Д. Кременя. Проведення гри «Упізнай за портретом письменника»

Поезія видатного закарпатця вирізняється мовною пластикою, розмаїтістю інтонацій та інтелектуальною напруженістю, перехрещенням різних епох і часів. Як бачимо, лірик знаходить оригінальні засоби, щоб розказати про велич і красу степового й гірського краю, екологічні проблеми, про українську історію та сьогодення, про духовні обрії людини. Відчувається, що уроки відомих літературних вчителів він засвоїв уповні. З ранніх яскравих поетичних зерен виріс майбутній світ величної поезії Дмитра Кременя, яка згодом стала більш глибокою, інтелектуально насиченою та модерною. Українська душа й європейська освіченість народили поетичний сплав найвищого ґатунку (коментування слайду).

«КОРІННЯ – У СРІБНІЙ ЗЕМЛІ, А КРОНА – У ДИКОМУ ПОЛІ»

ЛІТЕРАТУРНІ ВЧИТЕЛІ

- «Щоб стати таким, Дмитро з відзнакою закінчив університети великих літературних Учителів: Тараса Шевченка, Павла Тичини та Ігоря-Богдана Антонича.
- У Кобзаря він навчався того, чого вчилися і багато інших майстрів слова.
- Тичину полюбив і наслідував раннього, не був серед тих, кого «партія веде».
- До Богдана-Ігоря Антонича у Дмитра Кременя особливе, трепетне ставлення. Здається, звже чому: у них багато спільного в біографії. Обидва почали писати вірші майже в одному віці; закінчили університет відомими вже літераторами; сліди в одному віці підготували першу збірку творів і отримали першу літературну премію. Обидва багато читали в дитинстві, крім літератури, мали інші таланти — Дмитро малював, Антонич грав на скрипці» (Іван Ілляш).
- «Що в ньому дивує: він, закарпатець, без видномих, принаймні, для читача зусиль заговорив мовою східняка, мовби перебравши його ментальність. Не шураючись при цьому прямих учителів — П. Скушні, І. Чендея» (В. Бандзевський).

ГРА «УПІЗНАЙ ЗА ПОРТРЕТОМ ПИСЬМЕННИКА»

(Назвати літераторів та окреслити їхню роль у житті Д. Кременя).

11. Повідомлення учня-літературознавця про особливості есеїстики та публіцистики Дмитра Кременя, творчі здобутки автора

Мінідослідження «ЛІТЕРАТУРНИЙ ПОРТРЕТ Д.КРЕМЕНЯ»

Це жанр літературно-критичного нарису, в якому йдеться про життєвий і творчий шлях письменника.

Дмитрове майбутнє б'ється лише в його власному серці й тремтить на кінчику його власного пера.

В. Коротич

- Серед його різновидів є науково-історичний, літературно-критичний, публіцистичний, мемуарний, художньо-літературний.
- Майстрами літературного портрета зарекомендували себе М.Бажан («Думи і спогади»), П.Панч («Відлітають журавлі»), С.Голованівський («Меморіал») та ін.
- Особливого резонансу набули есеї Д.Кременя, надруковані наприкінці 80-х–поч. 90-х рр. XX ст.: «Тасмания саркофага», «Козак Мамзай у сузір'ї Мамкурта», «Куди орел несе дельфіна», «Тригубом по двоєсловому горобцю».
- Яскравими є мистецькі портрети його сучасників – А.Антонюка, М.Озерного, І.Булавицького, І.Чендея, П.Скуця, А.Завгороднього, М.Ряснянського, В.Бахтова...

З Дмитром
Кременем
наживо!

17-річний юнак своєю творчою діяльністю «напрацював» на поетичну збірку, до виходу якої він ставився як до можливості повторити «літературний старт» відомого поета Петра Скуця, який у 19-річному віці видав книгу «Сонце в росі» (1961) і на той час став наймолодшим членом Спілки письменників України та СРСР (1962)» (Т.Кремін, 2020).

«Дивус його занурення у притягальні тумани історії. Потяг до всеохопності з перевисанням в антику. Еллада, Рим, Єгипет, Карфаген, Троя, Скіфія, Спарта, Ольвія, Вавилон, Поит Евксинський, Шовковий Шлях, Дике Поле, Ітака, Гомер, Гесіод, Геродот, цезарі контуріони, легіонери, імператорські когорти, посилення на грецьку та римську міфологію, біблійні персонажі – без цього його не уявити» (В.Базилевський).

«Антифашистська поема «Меморандум Герштейна» Дмитра Кременя – поема-звинувачення, поема-інвектива. В її основу покладена справжня історія – почальна і трагічна – про Курта Герштейна, який пішов служити у війська СС з однією метою: викрити перед людством страшні злочини нацизму» (Н.Робрик).

- Ця заборонена свого часу поема викликала шквал критики комсомольсько-партійних органів за «буржуазні ухили, відхід від соціалізму» і стала початком фактично вигнання Дмитра Кременя з університету й із Закарпаття, причиною переїзду у Миколаїв.

12. Повідомлення вчителя про ліричний портрет

- **Методична ремарка.** Це портрет, у якому змальовується внутрішній світ певної особи, виражаються її сутнісні риси.
- Учні в групах виконують літературний аналіз поезії «Бабиного літа нить тоненька», використовуючи підказки.

ЛІРИЧНИЙ ПОРТРЕТ Д.КРЕМЕНЯ

Завдання: уважливо прочитати поезію «Бабиного літа нить тоненька», визначити порушені в ній проблеми; назвати характерні ознаки ідентифікації митця (за підказками в QR-коді та хмаринці слів), проілюструвавши кількама прикладами.

Бабиного літа нить тоненька
Таке на бачити поспіши...
Все ж таки. Навіть купці Шенченка
Україна ж не записана.
Натхнені казками, у мірку вступила,
«Замалював» віршів поспіши...
Як же в Україну повернувся?
І не в Києві – мертвому, як ти?
Полічка запереміла істукани
І тепер ідути і йти на нас,
Де щодня дорогого на Києві
Миколаїв, і з якою білою Тарас.
Золоте сепіє на очі
І в поета-виробу очі.
Білий жовтєв на Кос-Араці
Халічків на білому Тарасі.
Бабиного літа здох, як і в нас,
Здох цей світ,
І який із викидів
В Україні –
дух маторейства,
Здох буревій умерли «Евкліда»,
Синтез замість Лєвєва Шенченка,
А народ-кошар – на засланні...
199-й армія / шовковий / лавина
Бабиного літа нить тоненька,
Грай мисли, кобзарю мій,
Грай, дитинко, вояки виборозили
Сини на щасті злато.
Ще народ повернувся вперли
І митя брехло, і в нас митя.

Постать Кременя стала ще одним виявом соборності української душі, коли талант із Верховини не тільки прижився у степовому Причорномор'ї, а й став його поетичним уособленням.

Н.Шарата

13. Повідомлення учня-літературознавця про мініатюрний портрет. Колективне виконання вправи «Акрослово» (на слайді орієнтовна відповідь).

Слухання напутнього слова Д. Кременя

**Мінідослідження «МІНІАТЮРНИЙ
ПОРТРЕТ»**

Це невелика картинка з зображенням обличчя людини. Розміром від 10 до 20 см. Портрет легко брати з собою в дорогу, може бути як подарунок.

АКРОСЛОВО

К – КМІТЛИВИЙ, КРЕМІННИЙ
Р – РОДУ КАРПАТСЬКОГО
Е – ЕЛЛАДИ ЗОЛОТИЙ ГОЛОС
М – МИКОЛАЇВЕЦЬ СЛАВНИЙ
І – ІМПУЛЬСИВНИЙ, ІМПОЗАНТНИЙ
Н – НОНКОНФОРМІСТ НЕПРИМИРЕННИЙ
Ь – ПЛОМІНЬ ПРИЙДЕШНІХ ПОКОЛІНЬ

Закарпаття — моя колиска.
Миколаївщина — зріла доля,
Україна ж — усе: і колиска,
і труна, мій рай і моя Голгофа.
Д. Кремень

**НАПУТНІ
СЛОВА ПОЕТА**

14. Повідомлення вчителя про вшанування пам'яті письменника (перейменування Сухівської та Казанківської шкіл; підготовка до I Міжнародної науково-практичної конференції, до видання у Вашингтоні книги-білінгви «Скрипка з того берега»).

V. Осмислення знань учнями.

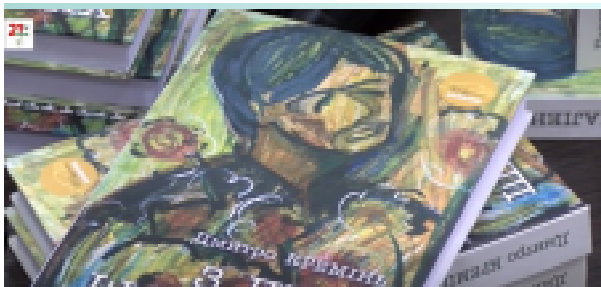
1. Коментування колективного дослідження – творчого портрета Д. Кременя (див. додаток).

«ЗОЛОТИЙ ГОЛОС СТЕПОВОЇ ЕЛЛАДИ»

2023-й - рік Дмитра Кременя

**Заснована літературна премія
імені легендарного поета**

Кремень – поет на всі часи, спокійно ставте його книгу в один ряд із кращими поетичними книгами вашої бібліотеки. Не помилитеся.

В. Коротич

Тарас Кремень
Людмила Старовойт

УКРАЇНСЬКА АТЛАНТИДА ДМИТРА КРЕМІНЯ

Колективне дослідження «ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ ДМИТРА КРЕМЕНЯ»

«Я закарпатець, але я — українець, і мій журливий ключ відмикає мені небеса і над Чорним морем, і над Ужем, і над Боржавою, Латорицею і Рікою... І наше тяжіння залишається незмінним: Київська Русь, Україна, Європа»
(Д.Кремень).

ДМИТРО КРЕМЕНЬ

«Доля відмірила йому небагато — 65 років, але прожив він їх сповна, на всю глибину поетичного та публіцистичного хисту, ставши символом єдиної, непошматованої України. Бо ж митець поєднав і в творчості, і в житті два такі несхожі українські регіони — Закарпаття та Миколаївщину» (О.Гаврош).

Творчий портрет з нагоди ювілею

1. Спробуйте пригадати, де і в якій ситуації (де епіхологія), розпочався ваш творчий шлях (описовий портрет):

2. Наведіть приклади творчих портретів (описовий портрет):

3. Епіграф, цитата (цитатний портрет) / короткий вірш про письменника:

4. Родина (описовий портрет):

5. Дитинство (описовий портрет):

6. Риси характеру / порівняння з іншими (описовий портрет):

7. Освіта / навчання (описовий портрет):

8. Світотворча діяльність (описовий портрет):

9. Засвоєння творчих портретів:

а) літературні твори, узагальнення творчості:

б) усні твори (наприклад, легенди, казки, народні пісні):

в) усні твори в прозовій формі (наприклад, оповідання):

10. Сфера діяльності (професійний портрет):

11. Найкращі твори та їх автори (літературний портрет):

12. Своєрідність творчої манери / відомість (співесний портрет):

2. Узагальнювальна гра «Знайди пару» за кластером

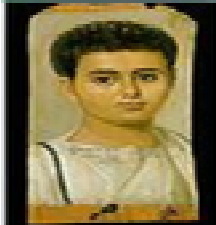
➤ **Методична ремарка.** Учні поєднують однакові за останнім критерієм види мистецьких портретів та Д. Кременя; пари позначають цифрами, називають зайві варіанти.

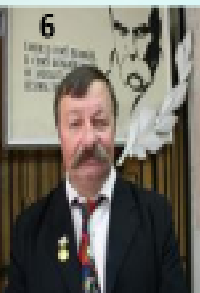
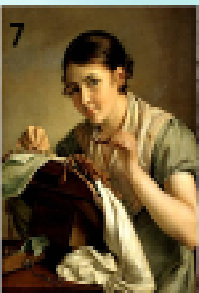
➤ **Очікувана відповідь:** історичні портрети – 1+8, парадні – 4+6, камерні – 5+7, костюмовані – 9+11.

➤ Зайві: 2 – портрет-прогулянка, 3 – фаюмський дитячий, 10 – сімейний, 12 – автопортрет.

Гра за кластером «Знайди пару»

Мінідослідження

КЛАСТЕР «ПОРТРЕТ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ»

Портрет — це форма зображення людини, де основний фокус припадає на її обличчя, а також поряд її психологічний стан, соціальний статус і приналежність до певної історичної епохи. Використовується у живописі, скульптурі, графіці, гравюрі, літературі, ілюстрації та музиці.

РІЗНОВИДИ ПОРТРЕТІВ					
За композицією:	За кількістю осіб:	За способом творення:	За гендерною характеристикою:	За ознакою самостійності:	За метою призначення портрета і способом його виконання:
- у повний зріст - поверхня - півфігури - у тричверті - обличчя - фронтальний	- індивідуальний - груповий - колективний - супорядкований - символічний - символічний - символічний	- живопис - скульптура - графіка - література - музика - інтер'єр - скульптура - графіка - література - музика	- чоловічий - жіночий - дитячий - символічний - символічний - символічний - символічний - символічний - символічний - символічний	- портрет - картина - живопис - бист - скульптура - графіка - гравюра - література - музика - інтер'єр - скульптура - графіка - література - музика	- історичний - парадний - камерний - костюмований - костюмований - символічний - портрет-прогулянка - автопортрет - релігійний - символічний

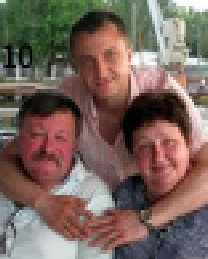
Портрет? Що може бути простіше і складніше, очевидніше і глибше?

Ш. Бодлер

Завдання

1. Утворіть логічні пари за видом портрета.

2. Які портрети є зайвими? Охарактеризуйте їх за кластером.

3. Повідомлення учня-мистецтвознавця про музичний код лірики митця (зокрема, збірки «Замурована музика»)

Мінідослідження

КРОСЕНС «МУЗИКА ДУШІ ДМИТРА КРЕМЕНЯ»

*Впала музика з неба, і сім її нот
Долинає до мене із мороку літ.*

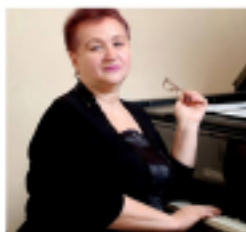
Д. Кремень

КРОСЕНС
Кросенс – це коротка поезія, яка складається з двох рядків. Це може бути вірш, присвячений певній особі, події, місцю тощо. Кросенс може бути написаний на будь-яку тему, але обов'язково повинен бути коротким і лаконічним. Це означає, що він повинен бути зрозумілим і легкою для запам'ятовування. Кросенс може бути написаний на будь-яку тему, але обов'язково повинен бути коротким і лаконічним. Це означає, що він повинен бути зрозумілим і легкою для запам'ятовування.

«Українська пісня, українська література були й тоді, коли не було на карті світу держави України. Тільки поетичне слово, тільки мелос і мистецтво взагалі – камертон української нації, яка виходить у світ нині. Тільки б не оступитися в дорозі, не осліпнути від юпітерів» (Д.Кремень).

❖ Дешифрування кросенса:

- 1– Людвіг ван Бетховен,
- 2– Вольфганг Амадей Моцарт,
- 3– Фридерик Францишек Шопен,
- 4– Йоганн Себастьян Бах – улюблені композитори Д. Кременя, яким присвятив ряд поезій;
- 5– Тетяна Ярова – сучасний композитор, автор понад 200 пісень на слова поета;
- 6– нова пісня «Пам'яті Дмитра Кременя» (слова Л. Ржепецького, муз. О. Сичова);
- 7– збірка «Замурована музика» (2011);
- 8– камерний портрет письменника, який розкриває всю багатогранну душу талановитого митця – лірика, художника й пісняря.

VI. Підбиття підсумків уроку. Оцінювання знань учнів (з мотивацією)

Заключне слово вчителя.

«Йому боліло все. Але він не закривався в мушлі – Миколаїв – Закарпаття. Переймався Україною. Саме тому писав вірші найвищої художньої проби. Саме такі, що беруть у полон людські душі...» – писала Віра Марущак.

І справді, поетичне ім'я Дмитра Кременя, його багатючий творчий набуток є невід'ємною частиною новітньої української літератури, яку треба цінувати й вивчати у всій сукупності. Надзвичайно широкий світогляд митця, його безупинна робота над словом роблять поезії глибокими, інтелектуально насиченими, інтертекстуальними. Їх треба читати вдумливо й неспішно, щоб осягнути всю складність філософської думки, бо в них «пульсує і струменить вічна загадка людської душі: як зберегти пам'ять вірності, пам'ять обов'язку і не втратити себе на роздоріжжях життя?»

Ми сьогодні спромоглися осягнути багатогранність таланту Дмитра Кременя-лірика, художника, пісняра; заглянути в душу прекрасної людини, товариша, сім'янина; створити різні види мистецьких портретів; узагальнити знання в колективно створеному творчому портреті нашого мудрого сучасника, який, на жаль, уже в іншому вимірі. Проте поезія його серця належить усьому світу й усім часам, бо єднає «земне і небесне, давнє і сучасне з проєкцією в майбутнє...» Це, можливо, перша спроба дослідити та об'єднати під одним мистецьким ракурсом портрета основні віхи, малодосліджені широкому загалу сторінки життя і творчості одного з найталановитіших письменників-земляків, визначити його місце в історії українського письменства.

Наостанок – музичний портрет. Перегляд відео, де звучить нова пісня **Л. Ржепецького та О. Сичова «Пам'яті Д. Кременя»**.

VII. Диференційоване домашнє завдання

1. Повторити матеріал власного щоденника подвійних нотаток, скласти мініатюру «Подяка письменникові» (доповнення до творчого портрета Д. Кременя).

2. Використавши матеріал інфотеки, скласти паспорт однієї поезії на вибір із збірки «Замурована музика» Д. Кременя або створити мовний портрет письменника.

Література

1. Бойченко В. Бенефіс на Голготі : Д. Кременю – 50. *Южная правда*. 2003. 21 авг. URL.: <https://maysterni.com/publication.php?id=8480>
2. Гаврош О. Постать Дмитра Кременя. Закарпатець став символом українського Причорномор'я. URL.: <https://www.radiosvoboda.org/a/30632412.html>
3. Гладишев В., Кузнєцова А. Важливий етап наукового осмислення поетичної спадщини та життя Дмитра Кременя. URL.: https://repository.moippro.mk.ua/upload/09-06-22_64212313.pdf
4. Дзюба І. Дмитро Кремень: розмова з добою на краю прірви. URL.: <http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=719&type=critiques>
5. Дмитро Кремень. Література рідного краю: письменники Миколаївщини: посібник-хрестоматія. Миколаїв, 2003. С. 188–192.
6. Ігнатович Л. Поет Дмитро Дмитрович Кремень. Motto. *Закарпатські митці – лауреати Національної премії імені Т. Г. Шевченка*. Ужгород: вид-во А. Падяка, 2008. С. 157–168. URL.: <https://maysterni.com/publication.php?id=31485>
7. Ілляш І. Дмитро Кремень: Коріння – у Срібній землі, а крона – на Дикому полі... URL.: <https://zakarpatty.net.ua/News/183410-Dmytro-Kremen-Korinnia---u-Sribnii-zemli-a-krona---na-Dykomu-poli...>
8. Кремень Д. Бурштиновий журавель: поезії. К : Радянський письменник, 1987. 110 с.
9. Кремень Дмитро Дмитрович. Вікіпедія, вільна енциклопедія. URL.: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
10. Кремень Д. Д. Замурована музика: лірика, симфонії, поеми / Дмитро Кремень; перед. В.Базилевського. К.: Ярославів Вал, 2011. 360 с. URL.: <http://litnik.org/images/Biblioteki/NasaBiblioteka/KremenMuzika.pdf>
11. Кремень Дмитро Дмитрович. Поетичні майстерні. URL.: <http://maysterni.com/user.php?id=483&t=0>,
12. Кремень Т. Золотий голос Степової Еллади. *Южная правда*. 2021. 24 мая. URL.: <file:///C:/Users/1/Desktop/>
13. Кремень Т. Українська Атлантида Дмитра Кременя: дискурс творчості / Тарас Кремень, Людмила Старовойт. Миколаїв: Іліон, 2020. 328 с.
14. Литературный Николаев. Ювілей поета Дмитра Кременя. URL.: <http://litnik.org/index.php/spetsialnye-vypuski-zhurnala/yuvilej-poeta-dmitra-kreminya>

15. Петренко О. М. Музичний код поезії Дмитра Кременя. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2019. № 3 (66). С. 186–190. URL.: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/ped-visnik-66-2019-33.pdf>

16. Поезія серця Дмитра Кременя: (до 65-річчя від дня народження): біобібліогр. покажч. / склад. М. В. Тасинкевич; ред. Л. М. Голубенко; Миколаїв. обл. універс. наук. б-ка. Миколаїв, 2018. 396 с. URL.: <http://www.reglibrary.mk.ua/arc/kremin2018.pdf>

17. Ребрик Н. Знаменита образотворча студія Золтана Баконія» у творчій долі Дмитра Кременя. URL.: https://revolution.allbest.ru/culture/00941235_0.html

18. Федака Д. М. Українське красне письменство Закарпаття: літературні портрети й ескізи. Ужгород: Видавництво ТІМРАНІ, 2016. 588 с., іл.

Додатки

ВІРШІ-ПРИСВЯТИ

ПОЕТУ ДМИТРУ КРЕМІНЮ

Під вікном у Кременя калина
Пишним цвітом квітне навесні,
А в душі – єдина Україна
Вдень – у серці, ніччю – уві сні.
Під вікном у Кременя тополя
На вітру своїм шепоче листям:
Про добробут, щастя, кращу долю
І дівчат у калиновому намисті.
Бачить Кремінь рідну Батьківщину,
Мов смереку молоду струнку.
Їй складає вірші. Пісня лине,
Мов прозорі струмені в струнку.
Під вікном Дмитровим поле золоте,
Колоситься стиглая пшениця,
А над полем небо – небо голубе.
Побажаю книгам новим рясно народиться.

Н. Нагорняк

ДМИТРО КРЕМІНЬ. ПОРТРЕТ. ПОСМЕРТНО

Відсахнулися, Дмитрику, усі твої літа і зими,
як під гуцульською барткою,
і сніг пелюстків з травневих дерев
у вусах посів.
Застигла посмішка під ними.
Розбіглися від неї річки і ставки, як по мапі країни,
не зморшками, а глибокими долями тих,
кого осяяла усміхнена полонина твого обличчя.
Бескид перебитого носу
залив червоним жаревом
вуста південного степу,
а трембіти брів підвелися у безодню космосу.
Чорне море вибухнуло спресованими роками спротиву,
і твоє волосся позичило колір моря –
молодий
серед тіней забутих предків. Назавжди.
Соняшники проросли на вишиванці
крізь серце
і повернули серце до Сонця,
а зірки сузір'я Лева
споглядають на Атлантиду під вербою
твоїми очима і виплакують
людяність.

25 травня 2019 р.

Світлана Іщенко-Торнтон (Канада)

ВИБРАНІ ЛІРИЧНІ ТВОРИ Д. КРЕМЕНЯ

ОСТАННІЙ ВЕЧІР У МАНАЙЛА

У тиші музейній ридає музейна трембіта.
Її рокотання – з тобою, допоки єси.
Барвінком і ружею каска вояцька пробита.
Я чую, я чую єдвабні квіток голоси.

Я з вами, мій майстре, у смерку весінньої днини,
У сивому присмерку ваших вечірніх годин.
І з вами й зі мною палючі й студені картини.
І ваші герої ступили у вечір з картин.

Ідуть лісоруби, – я з них, та в яким поколінні?
Суворі опришки. Улесливі крамарі.
...Ми так і не встигли на фільм Федеріко Фелліні.
І вже не устигнемо. Ви живете на зорі.

При зірці вечірній я вчую забуті співанки,
Неначе зоріння світанку у роснім землі.
...Це так у Манайла – зеленим розписані дзбанки,
погар олив'яний і свіжа форель на столі.

Гірчить мені душу горілка. Водиця студена
В розписанім дзбанку. Манайло замисливсь, не п'є...
Він око примружить: як справи в поета-студента?
Ти сивієш, Митьку? Мистецтво? Ото ж воно й є.

Блукаєш ти світом, дощами і росами вмитий,
А кров твоя, хлопче, – на манні небесній заміс...
Було так в мене: заснув – і проснувся: знаменитий!
А доти бувало... Як меч той Дамоклів, заніс

Мій вік наді мною... Країни, народи, знамена,
Війна і скорбота, і кров – на біленький обрус.
Та брав я цю землю і небо на власні рамена...
Змовкає і крутить: гусарський? опришківський? – вус.

Вже все переболено, все переплавлено в звичку.
Все входить у душу, і плоттю, і кров'ю стає.
...Минуть десятиліття. Запалюють зірку, мов свічку,
Нічні звіздарі. А художник погар не доп'є.

І піде за обрій. Шукать його – справа даремна.
Він прийде сюди, над бескеття, де нині стою.
І руки його, мов коріння могутнього древа,
Підіймуть надгробок – останню палітру свою.

Непроданий роде мій, мій непродажній народে,
Нам треба і слави, і кпину, і ласки вітця.
Та доки живий ти, щоденно проси у природи
Не простих повторень – святих неповторень митця.

Усе промине – і печалі, і наклепи злісні,
Пророки й ізгої – сини ми народу, віків...
І нам випадає брести у житті, як у лісі,
Де й очі зірок – мов очиці казкових вовків.

Та йти нам одкрито. А казочку про невидимку
Розкажеш дитині – і ніби розвіє журу.
...Просту і розписану, дивну Манайлову диньку
У тиші музейній я мовчки у руки беру.
І правда ця бита, але до кінця ще не вбита.
І ми, як дерева, ростім і ростім догори.
У тиші музейній печалиться вічна трембіта.
...То голос Манайла звучить мені в ці вечори.

МАДРИГАЛ З ХХІ ВІКУ

Я тебе полюбив,
Богорівну, божественну, милу.
Під веселий мотив
Ти мене не клади у могилу.
Я тобі призначав
У двадцятому віці побачення...
Рік минув, вік промчав, –
І тепер це не матиме значення.
Ми росли, ми були,
Ми себе записали в герої,
Та клюють нас орли
В українській заплаканій Трої.
Солов'ї,
Солов'ї,
Надірвали горлянки до крові...
Навіть друзі мої
Вже мені не клянуться в любові.

Не клени, не вини
Їх біду зі скляними очима.
Може, плачуть вони
За холодними тими дверима?
Але в мене є ти,
Осіянна, закохана в сфінкса.
Із добра й суєти,
Ти печальна і гостра, як фінка.
На війну, на біду,
По суду золотого Паріса
Я до тебе іду.
...І за нами спадає завіса.

БАБИНОГО ЛІТА НИТЬ ТОНЕНЬКА

Тане на блакитнім полотні...
Все минає. Навіть культ Шевченка.
Україна вся на засланні.
Натягти шинель, у кирзу взутись,
«Захалавну» лірику плести...
Як нам в Україну повернутись?
І не в Канів – мертвими, як ти?
Полчища імперських істуканів
І тепер ідуть і йдуть на нас,
Де ішли дорогою на Канів
Ми колись, і з нами йшов Тарас.
Золото світило на емалі
І в поета-парубка сльозі...
Більше вже тепер на Кос-Аралі
Хлопчиків на ймення Таразі.
Бабиного літа дощ, насійся,
Змий цей пил,
і змий із наших бід
В Україні –
дух малоросійства,
Змий бурлеск умерлих «Енеїд».
Ставте замість Леніна Шевченка,
А народ-кобзар – на засланні...

Бабиного літа нить тоненька,
Грай малим кобзариком мені.
Грай, допоки вічним небозводом
Сяє на блакиті золоте.
Ще народ повернеться народом,
І змете брехню, і все змете...

ВІДОМІ ПРО ДМИТРА КРЕМЕНЯ

❖ «Аби заслужити від людства іменуватись коротким Овідій чи Горацій, великі і мудрі поети століттями жили серед читачів і декламаторів, цитувальників і наслідувачів. А наш вусатий і люб'язний українець зажив такого визнання чи не з тридцяти років» (А. Маляров).

❖ «Десть – промельком у пам'яті – на якійсь із київських вулиць він: молодий і вродливий. Парубоцькі вусики, чорний плащ, чорний капелюх. Усміхнене обличчя, привітальний жест» (В. Базилевський).

❖ «Завжди усміхнений, завжди люб'язний, завжди відкритий до спілкування, завжди готовий прийти на допомогу, красивий, куртуазно чемний, виключно толерантний, дотепний. Майже завжди з поетичним експромтом на вустах, прикритих пишними вусами... Справжній європеєць» (Л. Щетиніна).

❖ «Спочатку то була повага до стрункого, вродливого молодика, що чарував посмішкою, переконував ерудицією, валив з ніг змістом та формою вірша і непохитною відданістю рідній мові. З часом поет став метром, що неймовірно щедро залучав, підтримував, відстоював молоді таланти на ниві слова і українства. Літератори усього на десять, навіть на п'ять років молодші Дмитра Кременя, ставили за взірць думки, розміри, рими маестро» (А. Маляров).

❖ «Що в ньому дивує: він, закарпатець, без видимих, принаймні, для читача зусиль заговорив мовою східняка, мовби перебравши його ментальність. Не цураючись при цьому прямих учителів – П. Скунця, І. Чендея» (В. Базилевський).

❖ «Людина з чутливим серцем, глибоким інтелектом та дивовижною відкритістю до світу – він возносився якоюсь гірською вершиною в степовому краю. До нього весь час заходили люди, старші й молоді, різномовні, часом просто погомоніти... І він нікому не шкодував часу та уваги» (О. Гаврош).

ДМИТРО КРЕМІНЬ ЯК ХУДОЖНИК

❖ «Малим Дмитро ходив із ягнятами, але ніколи не розлучався з книжкою, ховав її в кущах, бо дуже любив читати, – розповідала свого часу Ганна Петрівна. – Потім помітила, що почали його боліти очі. Забороняла, але син наполягав на своєму». Тоді, очевидно, у Дмитрика і пробудився бунтарський дух, захотілося забороненого плоду. Та якщо наперекір батькам він, ковтаючи книжку за книжкою, псував свій зір, то пізніше вбив не один мільйон нервових клітин улюблених вчителів. І по заслuzі! Не треба було їм, виконуючи ідіотські вимоги тодішніх партійних клерків, забороняти... малювати Леніна. У нього портрети відбирали, батьків умовляли напоумити сина. А Дмитрик усе малював. Ще й як малював! Односельці порівнювали його роботи з книжними портретами. Та що там Ленін! Однокласниця на зустрічі випускників зізналася: вона, сидячи попереду, обернулася до Дмитра, щоб списати завдання, а він умить намалював її портрет. Інші згадують: коли Дмитрові набридло тиражувати лик вождя, він почав вирізати на корі дерев портрети знаменитого розвідника... Вочевидь, Бог не раз поцілував сина простих горян і обдарував його талантами» (І. Ілляш).

❖ Нині Кременя величають Поетом від Бога. А могли б називати Художником чи Математиком – теж від Бога. Його здібності у цих дисциплінах виявилися ще змалку і розвивалися паралельно. За свої малярські роботи вже в сьомому класі він був нагороджений путівкою в республіканський піонерський табір «Молода гвардія» в Одесі. Тож до вступу в університет наставники пророчили йому славні здобутки. Кожен у своїй сфері. Та юнак, щоб не образити учителя, успішно «гриз» точну науку й одночасно бігав на заняття до майстра пензля Золтана Баконія та в університетську літературну студію ім. Юрія Гойди. А в коло поетів увів його Василь Густі, нині відомий закарпатський поет.

❖ Дмитро Кремень та Йосип Черній познайомились восени 1968 року на занятті в студії образотворчого мистецтва Палацу піонерів.

❖ Під звуки «Полонезу» Огінського сором'язливий юнак в «інтернатському вельветі» та високий стильно одягнений хлопець з

«дженджуристими вусиками “а ля Рембрант”» відразу стали друзями (О. Гаврош).

❖ Дмитро Кремень захоплювався творчою манерою Йосипа Бокшая, Федора Манайла, Золтана Баконія, Юлія Скакандія, майстра техніки мокрої акварелі та лінійного рисунка. «Саме у нього Дмитро дечому навчився і малював артистично: гуаш і акварель, особливо – гризаль, а ще ліногравюра йому вдавалися так, що він подружився з усім андеграундом Ужгорода» (Н. Ребрик).

❖ «Лампада над Синюхою» (2007) – це альбом-антологія, яку приготували поет Д. Кремень та художник А. Антонюк як подарунок миколаївцям від двох лауреатів Шевченківської премії, друзів і однодумців до Дня міста Святого Миколая. У виданні представлено 100 репродукцій картин народного художника України, які нібито ілюструють 100 поетичних творів Д. Кременя.

❖ «Як допитливий, пильний і уважний маляр, він любить синє і блакитне, яблуневоцвітне і бліде, особливою ніжністю наливається його фраза, коли в ній засвічується сріберна барва, поет любить писати білим по білому, чорним по червоному і срібним по золотому (як вихопилося колись у Бориса Щавурського: «Сріблом по золоту – і не інакше»). Але над усім у нього домінує золота барва. Золота тут розлита стільки, що охоплює відчуття, ніби поет хоче возвести його у своєрідний культ. І це зрозуміло: пектораль – золота. Тож виблискують золотом коса і солома, палітурки і зорепади, сідло і волосся, вогонь і вода, літа і проліта, і лине над світом і словом гомін золотий» (П. Сорока).

МУЗИКА ДУШІ ДМИТРА КРЕМЕНЯ

❖ Бетховен, Моцарт, Шопен, Бах – це імена-символи світової музичної культури, які в тезаурусі поетичних текстів Д. Кременя посідають значне місце. Тому зміст більшості його віршів можна тлумачити як рефлексії образів їхніх музичних творів. Неспроста лейтмотивом його поезій проходить образ скрипки.

❖ Музичні знаки утворюють певні мовленнєві звороти, що набувають значення метафор («Замурована музика», «Впала музика з неба і сім її нот...», «Октави солодкого літа», «Літанії літ»), образно-поетичних зіставлень («Музика із-за кадру», «Голос із-за кадру», «Скрипка з того берега»), епітетів («Бджолина елегія», «Архангельська труба в джаз-бенді», «Ольвійська кіфара») (О. Петренко).

❖ Високе й низьке, потворне й прекрасне, небесне і земне – це образно-сміслові категорії його поезій, зрозуміти які можна шляхом осягнення музики поетичних текстів і поетики музичних образів, наділених кодовими значеннями. Наприклад, у збірці «Пектораль», яка має складну архітектонічну побудову, переплелися різні жанри й форми, музика і слово, барва і звук. Тут мікропоеми межують з ліричними мініатюрами, інтимна лірика з громадянською, симфонія з літаніями, ноктюрн із блюзом, літопис з кіноваріаціями, притча з манускриптом, сонет з вітражем, тестамент з діаріушем (П. Сорока).

❖ Тонке відчуття мистецтва є природним для Д. Кременя, адже з 1979 по 1991 рр. він був членом художньої ради Миколаївського обласного управління культури. Став автором гімнів Чорноморського національного університету ім. Петра Могили, Миколаївського спецморпорту «Ольвія», співавтором гімну м. Миколаєва.

❖ У публіцистичному доробку письменника (крім есеїв, літературних портретів) численні інтерв'ю з відомими музикантами-виконавцями, серед яких Василь Зінкевич, Назарій Яремчук, Іван Попович, Софія Ротару та ін.

❖ Не випадково в його поетичній спадщині наявний широкий спектр музичних образів, що надихає композиторів до власних інтерпретацій (близько 500 пісень). З них понад 200 музичних творів створила заслужена діячка мистецтв України Тетяна Ярова.

❖ Саме зусиллями закарпатців реалізовано музичний проєкт «День і ніч» та видано музичну платівку поета Д. Кременя й композитора Т. Ярової, куди увійшли їх відомі пісні: «Скрипка Паганіні», «Тендрівська коса», «Тато любий мій», «Мамин оберіг», «Земле моя кохана», «Танок на воді» (І. Сокаль).

❖ У різні часи тексти поета музично опрацьовували О. Нежигай, А. Миронов, О. Іванов, В. П'ятигорський, Є. Долгов, О. Дзюбинський. Популярними стали пісенні альбоми («Соловейко» (1998), «З нами Святий Миколай» (2011), «Відверто кажучи» (2015)) і талановиті виконавці його ліричних шедеврів (Ю. Ковалевська, О. Сичов, К. Черниш, О. Ярова).

❖ Багата асоціативними зв'язками з музикою поезія Д. Кременя (вірші «Соло», «Похвальне слово акордеону», «Музика», «Учитель музики», експериментальні твори – симфонії «Сад»,

«Золота ліхтарня», «Чорна меса», «Параноїчна зона «А»», «Оргія», «Птахи Івана Чендея» із збірки «Замурована музика» (2011) та ін.) націлює на створення літературно-мистецьких проєктів («Небесне і земне», «І світла музика звучить над ветхі батьківські пороги», «Світло творчості ювілярів-краян», «О жінко, дамо серця», де звучала музика академічних жанрів, співзвучна поетичним образам митця). У подібних назвах відчутно смислову напругу, що налаштовує на рефлексію.

❖ Дарунком до ювілею письменника є пісня «Пам'яті Дмитра Кременя» на слова Л. Ржепецького. Музика та виконання Олександра Сичова.

ДМИТРО КРЕМІНЬ

Творчий портрет з нагоди ювілею

1. Справжнє прізвище, ім'я та по батькові (їх етимологія), роки життя (мовний /ономастичний портрет):

2. Псевдонім / перифраз (алегоричний портрет):

3. Епіграф, цитата (автопортрет) / крилатий вираз про письменника:

4. Родина (сімейний портрет):

5. Друзі (колективний портрет):

6. Риси характеру / портретна деталь (психологічний портрет):

7. Освіта / релігія (релігійний портрет):

8. Світоглядна позиція (політичний портрет):

9. Захоплення (творчий портрет):

а) літературні вчителі, улюблені твори:

б) улюблені види мистецтва, митці (театр, музика, живопис):

в) улюблені заняття й природне обдарування:

10. Сфери діяльності (професійний портрет):

11. Найкращі твори та їх жанри (літературний портрет):

12. Своєрідність творчої манери / ідіостиль (ліричний портрет):

13. Значення творчості письменника (парадний портрет):

МОЯ ИНФОТЕКА

Візитівка
Прізвище «Кремінь»
Критика творчості
Постать поета
«Замурована музика»

ПОЕЗІЯ СЕРЦЯ ДМИТРА КРЕМЕНЯ

ПОДЯКА ПИСЬМЕННИКОВІ

ЗМІСТ

Тетяна Гнаткович, Оксана Опачко.

Методологічні аспекти вивчення творчості

Дмитра Кременя в 5-11 класах3

Марія Кірик, Марина Цімболинець.

Дмитро Кремень «Вишиванка».

«Вишиванка – генетичний код».

Урок позакласного читання. 4 клас43

Богдана Ігнат.

Поетична творчість Дмитра Кременя.

Збірка для дітей «Ласкава Мирослава».

Урок літератури рідного краю. 5 клас54

Людмила Полякова.

Дмитро Кремень. Замальовки з життєпису автора.

Художнє осмислення світу природи у вірші

«Елегія. На смерть оленятка»

та образу Батьківщини в поезії

«Альфо й омега моя!».

Урок літератури рідного краю. 6 клас66

Марина Дубляк.

Дмитро Кремень. Розмова з добою на краю прізви.

Література рідного краю. 7 клас73

Лариса Мамчур.

Світ поезії Дмитра Кременя.

Урок літератури рідного краю. 8 клас78

Юліанна Коста.

Шевченко й Україна у творчості Дмитра Кременя.

Урок української літератури. 9 клас86

Надія Пилип.

Дмитро Кремінь. «Мараморош».

Урок позакласного читання. 9 клас104

Наталія Боднар.

Шевченківські мотиви в поезіях Дмитра Кременя.

Урок літератури рідного краю. 9 клас111

Андріана Симоненко.

Дмитро Кремінь. Життєвий і творчий шлях поета,
його багатогранна діяльність.

Образ Шевченка у поезіях митця

(«Шевченкова верба», «Седнів. Липа Шевченка»).

Гостросатирична інвектива картини буття

України у вірші «Повість наших літ».

Урок позакласного читання. 10 клас122

Анжеліка Обручар.

Поезія серця Дмитра Кременя (урок-творчий портрет).

Урок позакласного читання. 11 клас131

Навчально-методичне видання

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ
ДМИТРА КРЕМЕНЯ
В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науково-методичний посібник

Редактор Наталія Ребрик

Художньо-технічна редакція Івана Ребрика

Підписано до друку 18.09.2023. Формат 60х84/16.
Гарнітура Cambria. Папір офсетний. Облік.-вид. арк. 8,5.
Замовлення 32.

ФОП Ребрик Андрій Іванович

Код: 3068416152

Код ДПІ за основним місцем обліку 701

